23 MART 1960 SAYI : 295

Koredeki Seçim

AKİS

HAFTALIK AK LİTE MECMUASI

CİHAT İREN

Hayır Diyen Adam

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVII, Sayı: 295

Yazı işleri:
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 18992 P.K. 582 - Ankara

*

İdare:
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgarlı Matbaa Tel : 15221

*

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel: 27 12 07

*

Başyazar:

Metin Toker

*

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ

*

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

*

Klişe:
Doğan Klişe

Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

*

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha) : 12.50 lira
6 aylık (25 nüsha) :25.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 52.00 lira

*

İlan şartları :
Santimi : 8 lira
3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlan münderecatından mes'uliyet kabul edilmez)

*

İlan işleri :
Tel : 15221

*

Dizildiği ve Basıldığı yer:
Rüzgarlı Matbaa — ANKARA
Tel: 15221
Basıldığı Tarih : 22.3.1960
Fiyatı 125 Kuruş

Kapak resmimiz
Cihat İren
Örnek ve ibret

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Menderes ve AKİS Hırdavatçılar çarşısında

Bu hafta, elbette ki cereyan eden hadiseler sayesinde sizlere keyifli keyifli okuyacağınız bir sayı takdim ediyoruz. İktidarın lideri ile Muhalefetin liderinin İstanbulda -görüşmeden- buluşmaları siyasi havayı bir anda kızıştırdı. YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızın "C.H.P." ve "D.P." başlıklı sayfalarında iki liderin nasıl vakit geçirdiklerini en ince teferruatına kadar öğreneceksiniz.

Bu yazıların hazırlanması, herkesten çok AKİS'in İstanbul muhabirinin pek faal günler geçirmesi sayesinde oldu. Genç ve enerjik Egemen Bostancı hem İnönüyü, hem de Menderesi gayet yakından takip etti, onlarla beraber saatler yaşadı. Zaten bu sayfada göreceğiniz resimler, AKİS'in Menderesi ne kadar yakından takip ettiğini, hadiseleri nasıl kulaktan dolma malûmatla değil, gözle görüp bizzat duyarak tesbit ettiğini bir defa daha ortaya koyacaktır. Tabii bu çalışma zaman zaman -bilhassa Menderesle alâkalı olunca- bir takım manileri karşısında bulmaktadır. İşgüzar memurlar hususi düşmanlık göstermekte, Kraldan fazla Kralcılar nabza göre şerbet vermekte yarışmaktadırlar. Ama her şeye rağmen AKİS'in bilinen istihbarat teşkilâtının çalışmasına engel olamamaktadırlar.

Saygılarımızla

AKİS

Menderes ve AKİS başbaşa

Cilt: XVII ; Sayı: 295

A K İ S

HAFTALIK AKTUALİTE MECMUASI

23 Mart 1960

Millet

YURTTA OLUP BİTENLER

Zeki İnsanlar

Bu haftanın başında, herkesin aklında düğümlenen bir sualin cevabını açıkladığından dolayı milletçe İstanbul Ticaret Borsası Umûmi Kâtibine müteşekkir ve minnettar bulunuyorduk. Bu zat, muteber Zafer gazetesine ve onun ideal arkadaşı Havadis gazetesine verdiği beyanatta aynen şöyle demiştir: "Tüccar demek, zeki insan demektir." "İhtimal ki tüccarın bu şahane tarifi, yakında ilim kitaplarına geçecektir.

Umumi Kâtip bu açıklamayı, koca koca tüccarın İstanbulda yapılan bir takım toplantılarda niçin İktidar başının karşısında el bağladığını izah maksadıyla yapmıştır. Doğrusu, milyonlara sahip bu insanların bir yandan "acaba bizden ne miktar istenecek?" diye bu toplantılarda ecel teri dökerlerden diğer taraftan aynı partinin değirmenine su taşımayı tehalükle kabul etmelerindeki tezadı "zeki olmayan" bizler bir türlü anlayamıyorduk. Meğer, zekâlarından yapıyorlarmış! Hatta Sanayi Odasının Umumî Katibi -o, ismini de yazdırtmıştır: Rıza Ormancı- daha da tafsilat vermiş, tüccarın sadece İktidarla temas etmesi, Muhalefetle hiç temas etmemesi gerektiği tezini savunmuş ve aynen şöyle demiştir:

"Kanaatime göre, bu gibi zümrelelerin dert ve dilekleri icra organlarına anlatılmalıdır. İcra selâhiyetleri olmayanlara şikâyet, dilek ve temennilerin, anlatılmasında fayda olur mu? Meselâ geçen hafta Ticaret Odasında yapılan toplantıda sanayicilerin yüzde 10 teminat akçesi alınmaması, Başvekilden istendi. Derhal yüzde 10 lar kaldırıldı."

İhtimal ki çifte Umumi Katiplerin bahsettikleri zekâ, kendisine iki yüz bin liralık menfaat sağlayanın partisine yüz bin lirayı memnunlukla veren tüccarın zekâsıdır. Ama bu zeki zevatın unuttuğu, menfaat sağlayanların bunu kendi keselerinden sağlamadıklarıdır ve zekânın yanında meselâ memleketseverliğin, meselâ yurttaşlık vazifesini ifanın, meselâ amme menfaatini şahsi menfaatin üstünde tutma mecburiyetinin aynı derecede iftihar sağlayan hasletler olduğudur. Kaldı ki bir avuç tüccarın, bir avuç armatörün, bir avuç iş adamının tutumunu -zira bu işte, sâdece onlar kâr edecek, ötekiler için astar yüzden pahalı olacaktır- bütün ticaret erbabına "zekidir" neviinden fazla şeref vermeyen bir mucip sebebe dayanarak maletmek de büyük haksızlıktır. Zira, milletin tamamını memnun etmeden bir sınıfı memnun etmenin imkânsızlığı asırlardır bilinen hakikatlerdendir.

Menderes zeki iş adamlarıyla birlikte

Çok bilen, çok yanılır.

Ama, bir takım kimseler kendilerini "biz zekiyiz" diye milletin öteki fertlerinden ayırmaya kalkışırlarsa, yarın milletin o fertlerinden görecekleri muamele -zerrece şüpheleri olmasın- başlarını taştan taşa vurmalarına yetecek ve artacaktır bile..

İstanbulda pırıl pırıl binlerle genç üniversiteliye kucak açan, bu gençlerin kendilerine ideal edindikleri hocalarından bazılarıyla fikir teatisi fırsatını kaçırmayan, işçi temsilcilerini kabul eden, Ordudan isim bırakarak ayrılmış en kıymetli şahsiyetlerle görüşen, gecekondularda yaşayan halkın derdini kendisine dert edinen, orta sınıfın sözcülüğünü yapan İsmet İnönünün "zeki"' iş erbabından tek kimseyle görüşmemiş olması Ticaret Borsası Umumî Kâtibinin tasnifine giren mutlu azınlığa, alaturka kurnazlığın zekâ sayılmadığı hakikatini belki hatırlatacak, belki hatırlatmayacaktır.

Ama, kendi düşenin ağlamayacağı hakikati hep muteber kalacaktır.

C.H.P.

Milletin nabzı

Bu haftanın başında pazartesi sabahı Ankara garını dolduran C.H.P. mensuplarının yüzlerinde sadece memnunluk, sadece neşe, sadece sevinç okunuyordu. Bütün C.H.P. liderleri garda toplanmışlardı. Başta ismail Rüştü Aksal, Turhan Feyzioğlu, Ferit Melen, Turgut Göle, Suphi Baykam, Merkez İdare Kurulunun Ankarada olan üyeleri, Meclis Grubu İdare Kurulu üyeleri, milletvekilleri, teşkilat mensupları hep oradaydılar. Saat 9.35 de gara giren trenin bir penceresinde İsmet İnönü görüldüğünde kendisini karşılamaya gelenler coş-

Haftanın içinden

V A Z İ F E

Bir seçim kampanyasının fiilen içinde bulunduğumuzu görmemeye imkan kalmamıştır. Gerçi bu, bir garip seçim kampanyasıdır. Ama, bilhassa son senelerde D.P. nin büyükleri hepimizi bütün garabetlere alıştırdıkları için hadisenin yadırganacak tarafı yoktur. Alınacak tek ders, olsa olsa, D.P. bu ekiple iktidarda kaldıkça normale dönülemeyeceği ve ancak böyle bir değişikliğin idare tarzına son vereceğidir. O zaman, tıpkı 1923 - 1950, hattâ 1954 arasında olduğu gibi çarklar tabii çalışmalarına kavuşacaklar, hükümet ve devlet mefhumları, parti anlayışı bugünkü halden kurtulacaktır.

Zira, garabete alışmamış kimselerin içinde bulunduğumuz seçim kampanyası karşısında şaşkınlıktan dillerini yutmamaları kabil değildir. Seçim, resmen ilân edilmiş değildir. Ama iktidardaki parti, emanetine tevdi edilmiş bütün devlet vasıtalarını bu istikamette seferber etmiştir ve hakikaten eşine ender rastlanan bir fütursuzlukla bunları kullanmaktadır. Artık, hükümet ve devlet mefhumlarına en basit saygının gerektirdiği bütün çekingenlikler geride kalmıştır. D.P. nin "Seçim Fonu"na iştirakleri sağlanmak istenen zengin iş adamlarının karşısına çıkılıp "dile benden ne dilersin" denilebilmekte, hattâ ayak üstü mühim kararlar emir halinde verilebilmektedir. Radyo, bir D.P. ocağının açılışını havadis bültenine almakta ve orada bir D.P. milletvekili tarafından yapılan konuşmayı nakledebilmektedir. Her şey, her şey D.P. nin bu seçimleri vurması uğrunda mubahtır. Maddi her şey, manevi her şey... Buna mukabil Muhalefetin kaderi susturulmak, cop yemek, müşkilatla karşılaşmak, tecavüze uğramak, nihayet hapsedilmektir. Allahtan ki Türkiyedeki kuvvetler muvazenesi bu niyetlerin hepsinin tatbikine imkân vermemekte, D.P. nin gücü arzularının tamamının tahakkukuna yetmemektedir. Ama imkânsızlıklar, hadisenin mahiyetini değiştirebilecek faktörler olmaktan uzaktır. Böyle hallerde, mühim olan niyetlerdir ve bugünkü D.P. ekibinin belli ettiği niyetler bu ekibin en süratli şekilde değiştirilmesini zaruri kılmaktadır. İktidarın ilk seçimlerde el değiştirmesine olan acele lüzum, bu hakikatin neticesidir.

Şimdi, açıkca görülüyor ki, kuvvetler muvazenesi neticesi bir takım niyetlerini tahakkuk için maddi güce sahip olmayan D.P. bunları, sağlayacağı bir manevi hava sayesinde gerçekleştirebileceği ümidindedir. Tanınmış isimler üzerinde şahıs şahıs uğraşılması, cemiyetimizin dayanak noktaları diye bilinen kıymetleri kendileriyle beraber gösterme gayreti, kalabalık ziyafetler tertibi, nimet vaadi mukabili alkış toplama kampanyası hep bu manevi havanın peşinde nasıl ihtirasla koşulduğunun delilleridir. Maksat, "hiç kimsenin dayanamadığı" fikrini kafalara, bunun neticesi olarak da yılgınlığı yüreklere serpmekten başka şey değildir. Kudretli bir milyonerin boyun eğdiğini gören yüzbinlerle insan "O dayanamazsa, ben nasıl dayanırım" diye teslim olacak, sıra sıra iş adamının iş çevirmek için o yandan göründüğünü okuyan başka kitleler bunun ayıp tarafı bulunmadığına inanarak aynı yolu tutacak, en haysiyetli ilim adamlarının bugünkü rejimin mesulleriyle tatlı tatlı şakalaştığını duyan aydın sınıf bir lanet çekerek mücadelesinden vaz geçecek, süfliliği kabul eden bir çift mirasyedi gazete patronunun kavuşturulduğu nimet dik başlı, meslek vekarına sahip gazete patronlarına "ben mi kaldım" dedirtecektir. Plân budur ve plânın bu olduğunu görmemek için kör olmak dahi kâfi değildir. Zaten o kudretli milyonerin, açıkgöz geçinen iş adamının, haysiyetli ilim adamının, hatta süfli mirasyedilerin kapalı kapılar arkasında size anlattıkları bu hakikati pek âlâ bildiklerini göstermektedir. Ama kudretli milyoner "bunlar her şeyi yaparlar" kalkanını kendisine siper etmekte, iş adamı "kardeşim, benim politikayla alâkam yok; şu seçim furyasında ne yaptırtabilirsem yanıma kâr kalacaktır; eh, adam da yapıyor, ne diye istifade etmeyeyim; seçim günü reyimi istediğim gibi kullanırım" felsefesini pek, makbul addetmekte, haysiyetli ilim adamı emrivakiden, taşıdığı sıfatın zaruretlerinden bahsetmekte, havadis dahi koymaktan çekinen gazete patronları "bunlar gidici değil, ne diye başımı belâya sokayım" parolasına cankurtaran gibi sarılmaktadırlar.

Bir insan bu idarenin kalmasını arzular, böyle oyunlara girmesine hiç kimse ses çıkarmaz. Nihayeti, memleketin menfaatini olmasa bile kendi menfaatini muayyen kimselerin iş başında bulunmasında görenler, onlara yardımcı kesilirse bunda şaşılacak fazla yön aranmaz. Ama iktidarın değişmesi lüzumuna samimiyetle inandıktan sonra, tuttuğu tarafın zaten maruz bulunduğu hayati güçlükleri bir de bu neviden hareketlerle arttırmakta rol kabul etmenin faziletli hiç bir tarafı yoktur. İnsanlar, kendilerini inandırmakta son derece mahirdirler. Her hareketin bir mucip sebebi, bir mazereti mutlaka bulunur. Bunun için hakikatlerin bir kısmının hasıraltı edilmesi ve madalyonun o tarafına hiç bakılmaması başlıca usuller arasındadır.

Her şey ve bilhassa İstanbulda sarfedilen gösterişli gayretler açık olarak belli ediyor ki, maddi gücünü kaybetmiş bulunan D.P. bir havanın peşindedir. Bir hava ki, herkesi "Aa, bunların karşısında dayanılmıyor!" kanaatine Kesektir. O gidiyor, bu gidiyor, şu gidiyor.. Gerçi gidenlerin gittikleri herkesten evvel D.P. büyüklerinin malumudur. Bunların şahıs olarak D.P. ye zerrece fayda vermeyecekleri, hattâ zararları dokunacağı bilinmektedir. Ziyanı yok. Mesele seçimlerin vurulmasıdır ve onların yardımıyla yaratılan hava D.P. ye maddi gücünün yetmediği bir takım hünerleri yapmak imkânını sağlayacaktır. Bir kere seçim kazanıldıktan sonra, Allah kerim olacaktır, Artık iktisat politikası yeniden tabii seyrini mi alır, armatörlerle hükümetin münasebetleri eski haline mi döner, verilenler geri alınır mı, yoksa bahşiş diye mi bırakılır? Bunlar, ikinci derecede mühim meselelerdir ve bugünden düşünülmesi şart değildir. Devletin devamlılığı prensibine bu derece aykırı prensipler, bugünkü İktidar partisinin dinamizmini, enerjisini ve pratikliğini teşkil etmektedir. Hakikaten, Cumhuriyet tarihinde bu derece dinamik, enerjik ve pratik bir idare gelmemiştir! Bu idarenin neye malolduğu bir bilanço halinde yarın gözler önüne, serildiğinde küçük hususi menfaatleri, gönül rızasıyla veya değil, ön plâna alıp D.P. ile, daha doğrusu onun zihniyetiyle mücadele edenlerin işlerini güçleştirenler başlarının eğildiğini hissedeceklerdir.

Kendilerinden gölge etmemelerinden başka ihsan istenmeyenlerin, hareketlerini biraz daha iyi ölçmeleri iyi günleri sadece yakınlaştıracak, sadece kolaylaştıracaktır.

Bunun böyle bilinmesi şarttır.

kun tezahurata başladılar. Bir karşılama töreni tertiplenmemişti ve gelenler hep, İnönüyü daima gören kimselerdi. Ama liderlerinin dört günlük İstanbul seyahatindeki çalışmasından başarısından öylesine bahtiyardılar ki, çocuklar gibi el çırpmaktan kendilerini alamamışlardı. Bu, İnönünün hafta başında İstanbuldan döndüğünde C.H.P. teşkilâtına hakim olan havayı en mükemmel şekilde aksettirdi.

İnönünün, geçen haftanın ortasında bir akşam ani olarak İstanbula hareketi herkeste sürpriz tesiri yaptı. Muhalefet liderine, sevgili eşi refakat ediyordu. İnönü, uzun zamandır tasarladığı bir işi yapmanın zamanının geldiğini görmüş, mesai arkadaşlarıyla görüştükten sonra C.H.P. nin müstakbel basın politikasının esaslarını açıklamaya karar vermişti. Bu arada hapishanelerdeki basın mensuplarını da görecek, ayrıca İstanbulda memleketin ahvali hakkında fikirlerine kıymet verdiği kimselerin bir kısmıyla görüşecekti. Sürpriz, D.P. büyüklerinde şaşkınlık halini aldı. Menderes Türkiyenin bu en büyük ve -hukuken- en münevver şehrinde zafer üstüne zafer kazanıyordu. Böyle bir hava içinde İnönü ne bekleyebilir, ne ümit edebilirdi?

İktidar İnönünün ne beklediği ve ne ümit ettiğini dört günlük ziyaretin sonunda da anlayamadı ama, elde ettiği netice karşısında dona kaldı.

Kim kimden yana?

İnönünün İstanbul seyahatinin temel taşını, kimin kimi tuttuğu hakikatinin gözler önüne açık şekilde serilmesi teşkil etti. Bu "seçim furyası"nda bütün vaad kesesini açmış olan ve zenginler nezdinde sempatik görünmek için elinden geleni yapan D.P. den bir şeyler, koparmayı "zekilik" sayan iş erbabı saf tutmuş, el bağlamıştı. D.P. organları bunların İstanbulu temsil ettiklerini yayıyorlar, bir kaç milyoneri "İşte Beyfendi, İstanbul!" diye takdime kalkışıyorlardı. İş erbabına dayanan D.P. bu plâna göre geniş kütlelere, o iş erbabına sağladığı menfaat karşılığı aldığı paradan gülünç bir miktarı horoz şekeri diye dağıtacak geniş kütleler de o günün nafakasını temin ettiklerinden dolayı bu İktidarı iş başında tutacaklardı. Sonra, iş erbabından geniş kütlelere kadar herkes kaderine terkedilecek, ama D.P. büyüklerinin haşmeti devam edecekti.

İnönü, daha İstanbula ayak bastığı gün bu masalı kökünden yıkıverdi. Herkes Muhalefet liderinin etrafında pervaneydi. Bütün gözler kendisine sempati ile bakıyordu. Yalmanı ziyaret ettiği hastahanedeki genç doktorlar, müstahdem, hastalar sevgi tezahüratında bulundular. Toptaşı cezaevinde mahkûmlar ve gardiyanlar İnönünün ellerine sarıldılar. Ertesi gün, C.H.P. nin iktidara geçer geçmez meşhur Basın kanununu kaldıracağını ve İnönünün bütün basın davalarından feragat ettiğini öğrenen gazeteciler Taşlıktaki basın toplantısı sonunda Muhalefet liderine teşekkürlerini bildirdiler. Ama, İnönünün asıl macerası cumartesi günü başladı.

Halk arasında

Cumartesi günü, İnönü Parti merkezine gidecek ve C.H.P. saflarına yeni katılan binden fazla üniversite öğrencisinin giriş kartlarını imzalayacaktı. İnönü öğleden sonra Ali altında yapmak istedikleri açık şekilde belli oluyordu.

İnönü, Parti merkezinde uzun kalmadı. Gençlerle bir hasbihal yaptı, bazılarının giriş beyannamelerini imzaladı. Gençler, Recep Pekerin eşine ait binayı adeta yıkmak üzereydiler. O derece heyecana gelmişlerdi, Muhalefet liderine o kadar tezahürat yapıyorlardı. Fakat İnönünün öğleden sonrası için bazı randevuları vardı ve iki buçukta Taşlıkta olması lâzımdı. Bu yüzden Muhalefet lideri saat ikide Sultanahmetten ayrıldı.

Ancak iyi haber aldığını sanan bazı vesveseli zevat polise bir takım tedbirler aldırmışlardı. Onların istihbaratına göre İnönü Parti merkezinden çıktıktan sonra Beyazıt civarındaki bir ocağın açılış törenine gidecekti. Halbuki İnönünün böyle bir ocağın açılışından haberi bile yoktu. Vesveseli zevat orada hadise çıkmasından korkuyordu. Sanki İnönü "Kalkın ey ehli vatan" diyecek ve herkes kalkarak harekete geçecekti! Bu yüzden polis evvelâ, Parti merkezindeki talebeleri bahçede kilitli tuttu. Fakat İnönünün çok sayıda beyanname imzalaması üzerine bunları bırakmaya başladı.

Sultanahmet meydanında kol gezen polisler
İnsan gölgesinden korkunca...

Sohtorikin otomobilinde -İnönünün hususi arabası yoktur ve bundan dolayı ne kendisi, ne ailesi en ufak sıkıntı hissetmemektedirler.. Hem de uzun yıllar altlarında devletin arabalarının bulunmasına rağmen..- C.H.P.. nin Sultanahmetteki il merkezine geldiğinde her tarafın polisler tarafından tutulduğunu gördü. Ne oluyordu? Memurların kayışları yanına, kırmızı kutular içinde gaz bombaları asılmıştı. Gerçi hakiki gayret gösteren bir kaç komiserden ibaretti. Daha doğrusu iki yıldızlı, büyük patronu gibi siyah gözlüklü ve tıpkı onun gibi yuvarlak yüzlü, tıknaz bir komiserin dışında memurlar hiç de gayretkeş değildiler. Ama vazife vazifeydi. Bu vazifeyi en munis şartlar

Bahçeden çıkabilen öğrenciler ufak gruplar halinde İl Merkezinin önünden Sultanahmet tramvay caddesine doğru yürümeye başladılar. Tam bu sırada Başbakanla yan yana resimler çıkarmaya ve gazeteci dövmeye pek meraklı olan Eminönü Emniyet Âmi-

ri Zeki Şahin bir ciple geldi. Ufak gruplar, sessizce yürüyorlardı. Zeki Şahinin emri üzerine daha İl Merkezindeki toplantı başlamadan tertibat alan eli coplu, beli gaz bombalı polisler o sırada tramvay caddesine varmış bulunan öğrencileri kuşattılar ve dağılmaları için bağırmaya başladılar. Zeki Şahin ayrıca Sultanahmet Meydanında, Tapu Dairesinin yanında bulunan bir CMS arabasına öğrencilerin üzerine yürümesi için emir verdi. 200 kişilik münferid gruplar halinde bulunan öğrenciler bu iki üç yönden gelen hücumlar karşısında şaşırmışlardı. Hazır Kuvvet Ekibi de gene Zeki Şahinin verdiği emir üzerine oradan kaçamıyan öğrencileri rastgele yakalayarak otomobillere doldurmaya başlamışlardı. Büyük bir kısmı dağılan öğrencilerden ancak 31 ini yakalayan Hazır Kuvvet Ekibi bunları hemen yakında, Ayasofya Camii karşısında bulunan Alemdar Polis Merkezine getirdiler. 31 öğrenci de şaşkınlık içindeydi ve suçlarının ne olduğunu bir türlü anlıyamıyorlardı. Karakolda öğrencilerin hepsi nezarethaneye atıldılar. Yakalandıkları zaman haksızlığa tahammül edemeyip biraz direnen 3 kişi hakkında polise mukavemetten, diğer 29 kişi hakkında ise Gösteri ve Toplantı Yürüyüşleri Kanununa muhalefetten dolayı zabıt tutulmaya başlandı. İşte o zaman karakolda bir kargaşalık başladı. Polisler hangi öğrencinin ne surette Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu ihlâl ettiğini bilemiyorlardı. Sadece yolda yürüyen bu öğrencileri Zeki Şahinin emri üzerine alelacele toplamışlardı. Bu sebeple hangi polisin hangi öğrenciyi tuttuğu bile belli değildi. Bunlar olurken Zeki Şahin devamlı olarak Alemdar Karakoluna telefon ediyor ve Başkomiser Hakkıdan bilgi istiyordu. Emniyet Müdürü de Zeki Şahin ile irtibat kurmuştu.

Öğrenciler, muameleleri kısa zamanda ikmal edilerek Birinci Şubeye gönderildiler. Akşam, sokaktan hususi maksatla ve evham neticesi toparlanan bu gençler savcı tarafından serbest bırakılıyordu. Ama, D.P. nin ne kadar tutuşmuş olduğu böylece meydana çıktı ve herkesi güldürdü.

Son fasıl

Ancak D.P. deki yangın, aynı gün İnönüyü evinde ziyaret edenleri -Rektör, profesörler, C.H.P. iktidarının son Genel Kurmay Başkanı, emekli generaller, işçi temsilcileri, gençliğin kalbine yerleşmiş şahsiyetler..- büsbütün arttı. Bir gün sonra D.P. hatipleri "Bunlar ne diye İnönüyü ziyaret ediyorlar?" diye kongrelerde feryat ediyorlardı. -Sanki onlar da "iki hesap memuru'ndan korkacaklardı!- Hele Muhalefet liderinin gecekondu mahallelerine gidip ora halkının hakiki hislerinin tezahürüne yol açması vaad veya tehdit ile herkesi yola getireceklerini sananlara işin aslında yaya kalmış bulunduklarını anlattı. Ondan sonra da, D.P. deki şaşkınlık arttı da, arttı.

İsmet İnönü gecekondu sakinleriyle
Kulağına kar suyu kaçırdı

D. P.

"Dayanılmaz adam!"

Bu haftanın hemen başındaki gün, İstanbulda bir Demokrat, Allahın kendilerini artık sevmediğinden endişeli bir halde başını salladı ve:

"— Canım, dedi, haydi bir felaketi anladık, ama iki felâket birden de verilmez ki."

Bir an durdu, sonra içini çekerek ilâve etti:

"— Hem de, tam seçim arifesinde.. Beyfendi, kararını vermiş gibiydi!"

İsmet İnönünün sadece dört günlük bir ziyaretle İstanbulu hallaç pamuğu gibi atmasını ve bin emekle yaratılan bir havayı iğneyle balon deler gibi dâgıtıvermesini felâketlerin birincisi, Hırdavatçılar Çarşısında ayağına basılan Başbakanın otelinden çıkamaz hale gelmesini felâketlerin ikincisi sayan Demokrata arkadaşları "Hep, Maraşta kesilen topal devenin uğursuzluğu" diye takıldılar. Ama, milletvekili olmadığı için seçimlerin yenilenmesini dört gözle bekleyen Demokratın gamını gideremediler.

Hakikaten, geride bıraktığımız haftanın başında İstanbullu Demokratlar ne kadar şen, nasıl keyifliydiler.. Birbirlerine nerede rastlasalar aynı şeyi söylüyorlardı: "Eh.. İstanbul işini de Başbakanımız sayesinde hallettik. Bu adama can dayanmıyor, canım.." İstanbullu Demokratlar bunları" söyledikten sonra dayanamayan canlarının hızıyla ellerini birbirine çarpıyor ve ilâve ediyorlardı:

"— Artık seçime rahat rahat gidilir. İstanbulun yapacağı farkı, C. H. P. imkânı yok kapatamaz".

Haftanın başında bu mutlu azınlık, Başbakanları sayesinde İstanbul işini hallettiklerine ve Demokrat Partinin dayanılmaz Başbakanının İstanbulu üçüncü defa -ikinci defa imarla fethetmiştir- fethettiğine yürekten inanıyorlardı. Aslında durum da inanılmıyacak gibi değildi. Hele Hiltonun, Park Otelin ve bazı büyük gazinoların garsonlarının işe adamakıllı aklı yatmıştı. Nasıl yatmasındı ki, gün aşırı verilen ziyafetlerde, kokteyllerde, yemeklerde vaziyeti a-

paçık görüyorlardı. Beyfendinin etrafında pervane olan koca koca iş adamlarının, saf saf nasıl el bağladıklarına, yer değiştirdiklerine bizzat şahit oluyorlar, hatta bu yüzden yaptıkları serviste hataya hile düşüyorlardı. Nitekim salı günü Yeniköy Turizm Bankasının lokantasında armatörlere verilen yemekte vaziyet ayan beyan ortadaydı. Türkiyenin bütün büyük armatörleri Ali Sohtorik hariç- yemeğe davetliydi. Milyonlarla oynayan bu adamlar Başbakanın karşısında ona olan hayranlıklarını her vesileyle anlatmak için adeta birbirleriyle yarış ediyorlardı. Bunları gördükten sonra, kendileri gibi basit garsonlar Beyfendinin karşısında duracaklardı! Beyfendiye de galiba buna benzer imanlar lazımdı. D. P. borazanı Havadis gazetesi Başbakanın yemeklerini bu yüzden iri resimler ve büyük puntolarla neşrediyordu. Gerçi D. P. borazanının bu neşriyata rağmen artmayan mütevazinin altındaki tirajı imanlı kişilerin bir hayli olduğunu anlatıyordu. Ama, en mühim okuyucu memnundu ya! Şirket ona bakıyordu.

Salı akşamı Yeniköyde armatörlerin yemeği son günlerde Başbakanı meşgul eden pek önemli siyasi hadiselerden bir tanesiydi. Bu bakımdan Menderes yemeğe gecikmeden geldi. Saat 20.30 u gösteriyordu. Beyfendi çok şık kahverengi bir elbise giymiş, aynı rengin hakim olduğu pahalı bir kravat takmıştı. Ayağında ince tabanlı siyah ayakkabılar vardı. Her yemekte olduğu gibi çok neşeli görünüyordu. Büfe açıktı. Armatörler yemeğin demokratik olmasına bilhassa dikkat etmişler ve Beyfendinin sohbetinden herkesin azami derecede faydalanmasını temine çalışmışlardı. İçki olarak demokrasiyle beraber memleketimize bol miktarda giren viski vardı. Menderes gülümseyerek salondan içeri girdi. Eline derhal bir kadeh viski aldı. Beyfendi , mutadı olan rakıya, armatör arkadaşlarını rakı içmek zahmetinden kurtarmak için itibar etmemişti. Ama viskiyi, hususi surette soğutulmuş rakısına nazaran çok daha ağır içiyordu.

İlk sözü, V.C. şampiyonlarından Avni Meserretçioğlu aldı. Bir zamanların ateşli C.H.P. lisi bu usta iş adamının, konuşma mevzuunda ticaretteki kabiliyetine sahip olmadığı kısa zamanda anlaşıldı. Üstelik Türkiyenin tek kudretli hatibi ve ikna kabiliyetine en fazla sahip insanı saydığı Menderesin karşısında laf ediyordu. Diğer armatör arkadaşları da Meserretçioğlu gibi düşündüklerinden meslekdaşlarını pek fazla ayıplamadılar. Buna rağmen armatörler Meserretçinin yarıda bıraktığı veya heyecandan unuttuğu bazı şeylerin Başbakana duyurulmamasına da razı olmadılar. Menderesten özür dileyerek Hayri Baran söz aldı ve armatörlerin dileklerini bir bir anlattı. Çektikleri sıkıntıdan bahsetti. Kredisizlikten şikâyetçi olduklarını söyledi. Sözlerini bitirince etrafına baktı. Doğrusu arkadaşları Baranın konuşmasını pek beğenmişlerdi. Neşeyle viski kadehlerini yudumlamaktaydılar.

Gecekondularda polisler
Tahta perde

Barandan sonra, viski kadehinin henüz yarısına gelmiş olan Menderes konuştu. Son iki hafta içinde yaptığı bütün konuşmalardaki sistemiyle vaad torbasının ağzını oldukça geniş tuttu. Armatörlerin her arzusunu yerine getirecekti. Bir dediklerini iki etmemeğe çalışacaktı. Bütün sıkıntılarının en yakın zamanda giderilmesi için ne lazımsa, o yapılacaktı. Menderesin etrafına toplanan iş adamları Başbakanı hayranlıkla dinliyorlardı. Hakikaten iktidarın başı dayanılmaz adamdı. Hele sohbetine doyum olmuyordu. Menderes vaad torbasının ağzını biraz büzerek sohbete devam etti. Elindeki viski kadehinde henüz bir parça içki daha vardı. Bu sırada Meserretçioğlu konuşmasından çok daha iyi tanzim ettiği bir tabak yiyeceği Beyfendiye sundu Masada bulunan muhteşem mezeler tabağa büyük bir zevk ve intizam içerisinde sıralanmıştı. Hemen biraz sonra da D.P. İl Gençlik Komitesi sekreteri müteahhit Erol Akıncı nar gibi kızarmış dönerle, pirinç taneleri şeffaflaşmış pilav dolu bir başka tabağı Başbakana sundu. Akıncı Menderesin dönerli pilavı iştahla yiyişini büyük bir dikkatle takip etti ve yemek bittikten sonra Başbakanın çatalını hatıra olarak saklıyacağını söyliyerek alıkoydu! Son bir sene içerisinde müteassıp Demokratlarda Başbakana ait hatıraları toplamak her ne hikmetse merak haline gelmişti. Hele evvelki hafta içinde Beyfendinin "yılın hadisesi" sayılan sözlerinden sonra -"Belki yarın Başbakan olmam"- bu merak ziyadesiyle artmıştı.

Menderesin etrafındaki mutlu azınlığın sempati gösterileri iktidarın dayanılmaz başını o kadar memnun etmiş ve o kadar neşelendirmişti ki artık Beyfendi bir zamanlar sinirini müthiş bozan kelimeleri bile rahatlıkla kullanıyordu. Menderes sohbeti sırasında suiistimallerden bahsetti. Armatörlere gülerek:

"-Şu, memleketi mamur hale getiren imar faaliyeti sırasında bir suiistimal olmuşsa, bana ne? Bundan, bana ne yani! Eğer kabahatleri varsa müteahhidin de, kontrol mühendisinin de Allah cezalarını versin" dedi. Sallanan başlar D.P. Başkanının bu işlerde hiçbir kabahati olmadığını tasvip ediyordu. Başbakan devam etti:

"-Benim kabinelerim, Osmanlı İmparatorluğundan beri Türkiyede gelmiş geçmiş en namuslu kabinelerdir. Bakınız, ancak dört tane suiistimal iddiası ortaya çıkarabildiler!"

Sallanan başlar, Başbakan Menderesi gene tasvip ediyordu. Beyfendi kadehindeki viskiyi bitirmişti. Neşesi de bir hayli artmış yüzündeki tebessümü genişlemişti. "Hayatının mevzuu" haline gelmiş olan İsmet Paşaya temas etmeden elbette ki yapacak değildi. O mevzudaki sözlerini dinleyenler Hikmet Bayurun, İlhamını kimden aldığını derhal anlamakta gecikmediler.

Eğilen başlar, Başbakanı tasvibe devam etti. Beyfendi şimdi de Uşak hâdiselerini yeni ve vefakâr dostlarına anlatmağa koyulmuştu.

"— Kalktı, elli milletvekiliyle Uşaka gitti. Giden İnönüdür. Ne işin var Uşakta? Başkumandanmış, kanunları dinlemezmiş, Sonra, bir taş gidiyor, güdümlü mermi oluyor, füze oluyor, o kadar kişinin arkasından İsmet Paşanın kafasını buluyor. Ne imiş efendim, suikastmiş! Cana kasdedilmiş! Mala kastedilmiş".

Sallanan başlar Başbakanın bu sözlerini de tasvip ettiler. Menderes bundan sonra eski ve aziz dostu Nuri Said Paşadan bahis açtı. Kendisini dikkatle dinleyen Armatörlere bir öğretmen edasıyla:

"— Nuri Said Paşaya yapılan suikasttan sonra bir ihtilâl havası tuturdular. Sevilmeyen iktidarlar, tutulmayan iktidarlar -başlar tasdik babında vazifelerini eksiksiz yapıyordu- alaşağı edilirmiş. İhtilâlin sadece muhalefetten mi geldiğini zannediyorlar acaba? İhtilâli zaman zaman iktidarlar da yapar. Petain hikâyesini bilirsiniz" dedi. Mutlu azınlık Petain hikâyesini bildiklerini de belirtecek baş hareketini tekrarladılar. Beyfendi son olarak çoktandır Mecliste söyliyemediği bir sözü sarfetti ve içini boşalttı:

"— Onlar bizi tanımıyorlarmış!. Biz de onları tanımıyoruz!"

Demek, C. H. P. nin eski Aydın milletvekili Adnan Menderes C. H. P. yi zihninden silmişti!

Yorgun mideler..

Neşeli ve muhteşem yemekten iktidarın başı 23.30 da ayrıldı. Geceden son derece memnun olduğu yüzünden anlaşılıyordu. Son haftalar içinde siyasi faaliyet sahasının nirengi noktasını teşkil eden bu yemekler, -midelerin fazlasıyla yorulması hariç- Başbakanı pek memnun ediyordu. Nitekim salıyı çarşambaya bağlayan gece Park Oteldeki hususi dairesine yatmağa çıkarken Beyfendi, bir gün sonra Hiltonda büyük bir ziyafetin hazırlanmasını emretti.

Ertesi sabah Başbakan Park Otelde Bakanlarıyla görüşürken geride Hususi Kalem Müdürleri ellerindeki listede yazılı isimleri inceliyor ve verilecek ziyafetin son hazırlıklarıyla uğraşıyorlardı. Davetli adedi 550 idi. Yemek Hiltonun Karagöz barı yanındaki Teras Restoranda verilecekti. Beyfendi yemeğin eksiksiz olmasını istiyordu. 550 davetlinin içinde generaller, milletvekilleri, Şehir ve Belediye Meclisi azaları D. P. teşkilâtı mensupları, Üniversite rektörü, iş adamları, armatörler, Ticaret ve Sanayi Odaları Meclis azaları bulunuyordu.

Teras Restoran itinayla hazırlandı. Büyük salona duvar kenarlarından birer metre mesafeden itibaren uzun masalar kondu. Salonun sadece Boğazı gören camlı ön kısmı açık bırakıldı. Masalara nadide yemekler sıralandı. Türlü mezelerden, alafranga ve alaturka yemeklere kadar herşey vardı. Tam karşıya gelen büyük bir masaya da hamur tatlılarının envai yerleştirildi. Ayrıca pastalar masanın üzerinde geniş yeşil sahalar gibi arzı endam ediyordu. Bir köşede nefis döner ve pilâv misafirlere bol bol verilmekte, içki olarak gene viski rağbet görmekteydi. Beyfendi bekleniyordu. Bekliyenler arasında üç haftadır ziyafet salonlarının kapılarını gözetlemekten bitap düşmüş gazeteciler de vardı. Ancak Basın mensupları aralarında bu gece bir kişiyi göremediler. Basın-Yayın Umum Müdürü Altemur Kılıç yorgun gazetecilerden fazla yorulmuş olmalıydı ki Basını kovalamaktan vazgeçmişti. Mamafih Kılıcın vazifesini bir başkası yerine getirmekte geç kalmadı. Hususi kalem müdür muavini Ercüment Yavuzalp toplu halde bulunan Basın mensuplarına yaklaştı ve içeri girmemelerini rica etti. Tenbihatın üzerinden bir dakika geçmişti ki Başbakan göründü ve gülümsiyerek salona doğru yürüdü. Gazetecilerin önünden geçerken Milliyet muhabiri, Beyfendiye arkadaşları adına bir şey söyliyeceğini bildirdi ve içeri alınmadıklarını ifade etti. Başbakan bu muameleye bayağı hayret etti. Basına olan sonsuz sevgisini ve basın mensuplarıyla beraber olmaktan duyacağı derin zevki belirtti, onları içeri davet etti.

Adnan Menderes
Ayağına bastılar

Bu, oldukça garip bir hâdiseydi. Başbakanın Basına yapılan hareketten duyduğu teessürün yanında nasıl olur da bir Başbakanlık mensubu böyle bir harekete tevessül edebilirdi? Anlaşılan, son zamanlarda Başbakanlık mensupları kendi başlarına buyruk kesilmişlerdi. Kendi kendilerine fetvalar veriyorlardı. Gazetecilerin içeri alınmasından pek az sonra Altemur Kılıç ziyafete geldi. Sahne hazırdı. İlâhi komedi başladı. Kılıç, Başbakanın Maraş seyahatinden sonra büyük muvaffakiyetle yürüttüğü yeni vazifesini sektirmeden yaptı. Gazeteciler arasında Kim dergisinin muhabirini derhal buldu ve içeri girmemesini, her zamanki nezaketiyle söyledi. Kim muhabirini dışarı çıkaran Kılıç gözleriyle AKİS'i aradı ve bulamayınca rahat bir nefes aldı. Kılıç ciğerlerine doldurduğu havayı dışarı büyük bir rahatlıkla verirken AKİS'in İstanbul muhabiri, Umum Müdürü bulunduğu yerden seyrediyordu.

Lâcivert bir elbise giymiş, gri-lacivert karışımı bir kravat takmış olan Menderes salona girer girmez bütün masaları dolaşarak herkesin ayrı ayrı elini sıktı. Doğrusu bu son haftalar İstanbullu Demokratlara pek uğurlu gelmişti. Beyfendinin hiç değilse haftada iki gün iltifatına mazhar olmak Türkiyede başka hangi sadık Demokrata nasip oluyordu? Menderesin el sıkma merasimini tamamlaması için salonda dört tur yapması lâzım geldi. Misafirler arasında Beyfendinin en fazla itibar ettikleri yüksek rütbeli subaylardı. Onların masasında diğerlerine nazaran daha uzun müddet kaldı ve pek fazla sevmemesine rağmen resim çektirmeği ihmal etmedi. İltifat sağnağından o gece gazeteciler de nasiplerini aldılar. Başbakan onlarla da resim çektirdi ve kendilerine bir hayli iltifatta bulundu. Daha sonra gazetecileri şahsi dostu ve ideal arkadaşı Dr. Mükerrem Sarolun nazik ellerine emanet ederek, diğer misafirleriyle meşgul oldu.

Bu arada Sıddık Sami Onara iltifat kampanyasında rol vermeyi unutmadı. Sarol, meslekdaş olarak kabul ettiği Basın mensuplarını -Halbuki muhabirler arasında Tıbla yakından uzaktan alâkası olan tek kimse yoktu- sevimli tebessümüyle bir köşeye topladı. Eski Devlet Bakanıyla, gazeteciler derin bir sohbete koyuldular. Aman efendim, Sarolun gazetecilere, hele çalışan, yani fikir işçiliği yapan-

Başbakan yüksek rütbeli subaylarla
Gösteri fotoğrafı

lara ne kadar derin sevgisi vardı! Ne aşırı bir muhabbeti mevcuttu! bunun için değil mi ki Mecliste fikir işçilerinin haklarını müdafaa eden ve patronları zemmeden konuşmasını yapmıştı. Ama fikir işçileri bunun kıymetini bilmemişler ve konuşmasından tek satır bahsetmemişlerdi. İşte, üzüldüğü nokta buydu! Sarolun son derece istifadeli sözlerini tevazuyla dinleyen gazetecilerin yanına bir ara İstanbul Belediye ve V. C. Başkanı Kemal Aygün de geldi. Basın mensupları Aygüne, kapıda kendilerine reva görülen muameleyi anlattılar. Aman, aman.. Belediye Başkanı ne kadar üzüldü, ne kadar üzüldü. Hani nerdeyse başını dövecekti. Beyfendinin böyle birşeyden zerre kadar haberi olmadığını ve işin esasını öğrenirse en az kendisi kadar üzüleceğini söyledi. Bu Başbakanlık mensupları anlaşılan adamakıllı haşlanmak istiyordu. Hiç muhterem Basın mensuplarına böyle bir muamele yapılır mıydı? Bereket versin Başbakan bilmem kaçıncı turdan sonra tekrar gazetecilerin yanına geldi ve Aygüne takıldı:

"— Ne o beyanat mı veriyorsun?" dedi.

Aygün, Beyfendiye gazetecilerin başına geleni bütün teferruatıyla anlattı ve üzüntüsünü belli edercesine içini tekti. Menderes gerçi, Aygün kadar tezahüratta bulunmadı ama, çok üzüldüğünü ve basın mensuplarıyla beraber olmayı çok istediğini söyledi. Eh, böylece Menderesin, Basınla kırgınlığı izale olmuş sayılırdı. Öyleyse Demokratik bir memlekette hiç te garip sayılmıyacak bazı sualler Başbakana sorulabilirdi. Nitekim gazetecilerden biri Beyfendiye "Seçim ne zaman?" diye soruverdi. İktidarın başı bu suale neşeli bir kahkahayla cevap verdi. Bundan sonra da, oralarda pek fazla duramıyarak salonda gruplaşan misafirlerin arasına karıştı.

Ama Basın mensupları Beyfendiyi pek rahat bırakmadılar. Yemeğin sonuna kadar "seçim" sualini tekrarladılar ve Menderesin beynini günlerden beri kurcalayan, ancak bir karara varmakta pek güçlük çektiği meselenin aslını öğrenmeye çalıştılar. Gazetecilerin gayreti boşa gitti. Beyfendi belki seçim niyetindeydi ama henüz karar vermemişti. Zira o kadar neşeliydi ki karar vermiş olsa veya karar vermeği tasarlamış bulunsa Hiltonun Karagöz barında bunu açıklayıverirdi. İşte bunun içindir ki yemeğin sonunda Hiltonu terkederken Beyfendi, tekrar aynı soruyla karşılaşınca pek sıkıldı ve sualin cevaplandırılmasını D.P. İl teşkilâtı Basın sözcüsü Recep Bilginere bırakarak Park Otele döndü.

Tur tamamlanıyor..

Menderes, İstanbulda üç haftadan beri çıktığı seçim turunu tamamlamak üzereydi. Perşembe sabahı Koordinasyon heyetine dâhil Bakanlarla bir toplantı yapıldı. Toplantının bir sebebi de armatörlerin bazı müşgüllerini halletmekti. Görüşmelere armatörler de katıldı. İktidarın başı böylece seçim dolayısıyla eline aldığı dileklere cevap vermeğe, tesbihinin bir taşını daha matlup hanesine aktararak işleri bitirmeğe çalışıyordu. Armatörlerin istekleri ve dilekleri Koordinasyon, Heyetiyle birlikte tesbit edilerek cevaplandırılmak üzere derhal faaliyete geçildi. Öğleden sonra tesbihin çekilmesine devam olundu. Beyfendi Hırdavatçılar çarşısının açılışını yapacaktı. Üzerinde açık kahverengi bir elbiseyle saat 14 sıralarında çarşının methalinde toplanan halkın arasına gelen Başbakan pek memnun olduğu kalabalıklardan biriyle karşılaştı. Yorgunluğunu, yemeklerden ve fazla mesai sarfından dolayı hissettiği ezikliği unuttu. Kısa bir konuşma yaptı. İstanbul halkına, imar sebebiyle musallat olan arızî sıkıntı için biraz dişlerini sıkmayı tavsiye etti. Bunlardan kaçınılamıyacağının ilmi izahını yaptı ve toplanan kalabalığı muhabbetle kucakladı. Başbakan Menderes bu açılışta sadece birşeye pek sıkıldı, toplanan kalabalık kendisini pek öyle alkışlamamış, candan sevgi tezahüründe bulunmamıştı. Buna mukabil, fazla muhabbetten bir zat, Menderesin ayağına orada basıverdi. Hem de ne basış! Başbakanın ayağı burkuldu, derhal şişti, komplikasyonlara yol açtı, iltihap topladı. Gerçi süratle tedaviye girişildi, iğneler yapıldı. Ama bütün hafta sonu boyunca Menderes ayakkabı giyemedi, dolayısıyla da Park Oteldeki dairesinden dışarı çıkamadı. Ziyafetler, törenler hep kaldı. Üstelik, İnönü İstanbuldaydı ve Muhalefet liderinin elinde İstanbul bir anda zahiri havasından sıyrılmış, hakiki havasına bürünmüştü.

Talihsizlik, D.P. nin yakasına bir kere yapışmıştı.

İzmir

Detektif romanı

Bu haftanın başında pazar günü, İzmirde heyecanlı bir hırsız - polis oyunu oynandı. Bir müddetten beri bütün İzmir bir tek meseleyle alâkalıydı: Faruk Tuncanın askerlik meselesi. İzmirin yakışıklı Belediye ve D.P. Başkanı -henüz V.C Başkanı olamamıştır.- meselenin en hararetli anında ortadan kaybolmuş, askerliğini yapmaya gitmemiş ama Hiltonda istirahate çekilmişti.

Pazar günü İzmiri karıştıran, Tuncalara ait 10430 plakalı Buick otomobilin, çamur içinde bir halde, Tuncaların oturduğu apartmanın önünde görülmesi oldu. Gazeteciler derhal yakışıklı başkanın peşine düştüler, fakat kendisini bulmaya muvaffak olamadılar. Tuncaların 34236 numaralı telefonları mütemadiyen

çaldı. Cevap alabilenler, Faruk Tuncanın kızı olduğunu bildiren bir sesin -Faruk Tuncanın, ilk eşinden bir kızı hakikaten vardır- babasının, eşiyle birlikte Bursada olduğunu söylediğini işittiler.

Mesele, iktidara namzet C.H.P. nin Ankaralı milletvekili Selim Soleyin takriben iki ay önce Millî Savunma Bakanı tarafından cevaplandırılması dileğiyle B.M. Meclisi Başkanlığına arzettiği bir soru önergesiyle patlak vermişti. Otosever Soley, 42 yaşında ve aynı zamanda İzmir D.P. İl Başkanı olan Tuncanın askerlik durumunu öğrenmek istiyordu. Soleyi soru önergesini sunmağa tahrik eden sebep, her türlü sıfat ve meziyetleri bir tarafa, mucizevi İstiklal Mücadelemizin Garp Cephesi Kumandanı hakkında orada burada ileri geri sözler sarfeden Tuncanın askerlik durumu hakkında vatandaşların kendisine yaptıkları sözlü ve yazılı ihbarlardı. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, şimdi İlkbaharla kucak kucağa İzmirde soru önergesinin tepkileri büyük oldu. Sempatik, fakat o derecede dehşetli Demokrat İzmir ve Halkın Sesi gazeteleri yıpratıcı birer "Açık konuş: Yaptın mı, yapmadın mı?" kampanyası açtılar ve kanı sıcak İzmirliler, her Türk vatandaşının birinci derecede önemli ve şerefli vazifesi ile ilgili meseleyi dillerine dolayıp ağızlarından düşürmez oldular. Tuncadan beklenen ve normal olan haklı bir serzeniş, acı bir infialle yapılacak açıklamaydı. Fakat nafile! Tunca, kördüğümü kesip atacak mahiyette olmaktan fersah fersah uzak, tam tersine silik, müphem ve bulanık konuştu. Bir defasında "Bahse mevzu iddia hakkındaki vesaiki mercilere tevdi edeceğim", savcıya sığınarak Demokrat İzmire gönderdiği bir tekzipte de, "Askerliğimi yaptım" dedi. Cevap vermemekte inat ettikçe de efkarı umumiyenin hassasiyeti bilendi. Mesele daha fazla önem kazandı ve o nisbette de karardı.

Hudutsuz umursamazlık.

Tunca, İzmir Belediye Başkanlığından ayda 5 bin lira almaktadır. Ayrıca, Ziraî Donatım Kurumu İdare Meclisi Reisi ve Tütüncüler Bankası İdare Meclisi üyesidir.

Aslında bir avukat olan Tunca, Demokrat İzmir ve Halkın Sesini şahsıyla uğraşmakla itham etti. Halbuki, % 8 itimatla dahi olsa kanunen şehirlerini temsil etmekte bulunan bir zatın, daha birçok ünvanlara sahip Tuncanın, İzmirliler elbette ki askerlik durumunu öğrenmek istemekte yerden göğe kadar haklıydılar. Sonra, iddia mahalle kahvesinde değil, B.M. Meclisinde ortaya atılmıştı. İzmirlileri asıl şaşkınlığa sev-

Sükûnetle Dinleyiniz!

Ankarada, geçen haftanın son günü tadsız bir hadise cereyan etmiş bulunuyor. Hadise, halkın polise karşı derin antipatisini göstermiş, çıkan bir fırsatta onun aleyhinde vaziyet almış olmasıdır. Hem de, meselenin mahiyetini bilerek değil.. Sadece, içinden gelen hislere uyarak!

Aslında, vaka basittir. Ankaranın Beyoğlusu Kızılayın piyasa saatinde iki delikanlı bir genç kıza laf atıyorlar, hattâ sıkıştırmaya kalkıyorlar. Bunun üzerine orada vazifeli bir emniyet memuru müdahale ediyor, delikanlıları karakola çağırıyor. Fakat bu esnada genç kız uzaklaşmış bulunduğundan etrafta toplanan kalabalık derhal delikanlıların tarafını tutuyor, onları savunmaya başlıyor. Emniyet memuru kendisine yardımcılar çağırıyor, ama artan halk onlara da karşı koyuyor. Vak'a büyüyor, daha fazla emniyet kuvveti hadise mahalline celbediliyor. Ancak bu, halkın da kalabalıklaşmasına yol açıyor. Polisler iki delikanlıdan birini Emniyetin jipine bindirmeye muvaffak oluyorlar, fakat halk delikanlıyı oradan alıyor ve bu arada polisleri hırpalayarak kendilerinden yana olmadığını açık şekilde gösteriyor. Bunun üzerine dünya kadar kuvvet Kızılaya celbediliyor, son derece sıkı tertibat alınıyor. Her şey boşunadır. Polise karşı vaziyet almış bulunan geniş kitle delikanlıları çoktan uzaklaştırmıştır. Üstelik, yeni gelen çok sayıda emniyet memuruna karşı hiç sempatik olmayan tarzda bakmaktadır. Hadise, daha vahimleşmeden kapatılıyor.

Meselenin mahiyeti, hiç bir tefsire lüzum göstermeyecek kadar açıktır. Şimdi, bunun izahı mevzuunda İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedikin o kendisine has asık suratı ve otoriter olmaya çalışan edasıyla meselâ Başbakanına söyleyeceği sözleri veya D.P. Meclis Grubu önünde vereceği demeci gözlerinizin önüne getirebiliyor musunuz? İsmet Paşa, Muhalefet.. İsmet Paşa, Muhalefet.. Bunların "devletin emniyet kuvvetlerini seneler senesi kötülemeleri, onlar aleyhinde halkı tahrik etmeleri, güttükleri sakim ve memleket menfaatleri aleyhindeki tehlikeli politika" neticesi "bir takım kendini bilmezler" şehrin göbeğinde asayişi sağlamakla vazifeli şerefli Türk polisine karşı gelmeye cüret etmişlerdir! Böyle bir izah tarzının hiç bir şeyi halletmediğini ve hiç bir tedbir getirmediğini görmemek için mutlaka "İsmet Paşa, Muhalefet... İsmet Paşa, Muhalefet.." sayıklamasına müptelâ olmak lâzımdır. Zira halkın polise karşı kırgınlığı, küskünlüğü bizzat Dr. Namık Gedikin bu devlet kuvvetini kullanış tarzının son derece tabii, son derene mantıki ve beklenen bir neticesinden başka bir şey değildir. İktidar, bu mevzuda defalarla ikaz olunmuş, fakat her seferinde "İsmet Paşa, Muhalefet.. İsmet Paşa, Muhalefet.." teması hakikatlerin görülmesine mani teşkil etmiştir. Kullanılışı itibariyle "halktan ve halk için" olmaktan çıkarak bir muayyen -ve tasvip edilmeyen- politikanın tatbikçisi mevkiine düşürülen polisin, bir kısım mensupları Sultanahmette gençleri coplarken Kızılayda maruz kaldığı muamele karşısında hiç şaşmamak, ama bunun derhal tedbirini almak şarttır. Üstelik bu, meselâ seçimlerde eş maksatla şu veya bu kuvveti kullanmak heveslisi kimseler varsa onların da süratle gözünü açacak mahiyettedir. Hiç şüphe etmemek lâzımdır ki, halkın kendilerine çıkardığı müşkilât en ziyade polis memurlarını üzmüş, ezmiştir.

Asayiş kuvvetlerinin halktan sevgi ve saygı görmelerindeki lüzumu hatırlatmak, İngilterenin klâsik misalini vermek beyhudedir. Bunun bilinmeyen hiç bir tarafı kalmamıştır. Partizan siyasetçilerin polisten ellerini çekmeleri, gerektiği hakikati Kızılay hadisesiyle de mesuliyet sahiplerinin ve bilhassa D.P. Meclis Grubunun karşısına "en acil mesele" olarak çıkmazsa, çıkmayacaksa insanın hayretler içinde kalmamasına imkân yoktur. Polisi siyaset için kullandınız mı, işte, o polis asayiş vazifesini dahi yapamaz hale derhal düşüveriyor!

D.P. İktidarının

Bir "Gençlik politikası"nın tatbikatı geçen haftanın son günü İstanbul'da Sultanahmet meydanında, sakin sakin dağılmakta olan yüzlerce üniversitelinin sırtlarına inen coplarla kendisine hayat sahası bulurken AKİS'in İstanbul temsilcisi "D.P. nin Gençlik politikası" mevzuunda Mümtaz Tarhanın fikirlerini dinledi. Mümtaz Tarhan D.P. iktidarı devrinde bakanlığa kadar yükseltildikten sonra, hem de kabinede azayken 1957 seçimlerinde seçmen reyleriyle ufak bir tasfiyeye tabi tutulmuş ve milletvekili dahi seçilememiştir. Bunun üzerine Tarhan ilk aşkına dönmüş, İstanbulda bir kolej açarak "gençlerin yetiştirilmesi" davasına -kısa ve talihsiz bir İstanbul valiliği tecrübesinden sonra- kendisini hasrettiğini ilân etmiştir. Fakat seçimlerin yaklaştığı ve gençlik arasında D.P. taraftarlarının parmakla gösterilecek derecede seyrekleştiği şu sırada İktidar, amatör terbiyecinin ihtisasından faydalanmak lüzumunu hissetmiş ve kendisini "İstanbulda Gençlik Meselelerinin idaresi ile vazifelendirmiştir.

Mümtaz Tarhan, Kumbaracı yokuşundaki kolejinin bir odasında AKİS muhabiri Egemen Bostancı ile görüşerek kendisiye bu mevzudaki teşhisini, sonra da düşündüğü hal çaresini anlattı. Mümtaz Tarhanın hangi fikirlerle yola çıktığını görmek, nereye varacağını kestirmek isteyenlerin işlerini pek kolaylaştıracaktır.

"Size evvela, gayemizin ne olduğunu söyleyeyim. Gayemiz Türk gençlerinin milli ve ırki hasletleriyle ilim ve irfan sahibi olma hedeflerinde elimizden gelen bütün yardımı yapmak, her türlü hizmette bulunmaktır. Onları, istikbal için kazanılmış şahsiyetler olarak görmek emelimizi teşkil etmektedir.

"Bizim gönlümüz istiyor ki gençler, bilhassa Üniversite ve Yüksek Okullarda okuyan çocuklarımız gelişmelerini kendi tedris hayatları içinde sağlasınlar. Bu hayatın dışında tehlikeli ve dağıtıcı cereyanlara kapılmasınlar, talebelik başlıca sıfatları olarak kalsın. Fakat görüyoruz ki muhalif partiler bunları, kendi siyasi spekülasyonlarına konu diye kullanma yolunda geniş bir faaliyet içindedirler. O kadar ki, gençliği faal politika sahasında kendilerine âlet kabul etmekte, onları bir takım fiili hareketlere itmektedirler. Bütün gayelerinin iktidarı gençlerin gözünden düşürmek olduğu son derece açık bir hakikattir. Bu hakikati görüyorsa, bu hakikati biliyoruz. Hatıra gelen ve gelmeyen bütün metodlarla Muhalefet genç zihinleri bulandırmak, memnuniyetsizlik tohumları serpmek sevdasındadır.

"Böyle bir durum karşısında bize bir vazife düşüyor. Bu uyarma vazifesidir. Bizim rolümüz Muhalefetin içindeki faaliyetini semeresiz bırakmaktır. Başka bir deyimle, bizim rolümüz tedafüi bir roldür. Hakikati gençlere delilleri ile gösteriyoruz ve onların aldatılmalarını önlemek için bütün gücümüzle çalışıyoruz. Kendileriyle yaptığımız temaslarda kullandığımız ölçü ve metod Muhalefetin ölçü ve metodundan tamamiyle değişiktir. Biz onları tek taraflı tenkitlerin tesirinden sıyırıp almak istiyoruz ve kendileriyle temaslarımızda meseleleri bir masa üzerine açıkça koyuyoruz. Metodumuz basittir, fakat ilmidir. Bu, ilimde kullanılan gözlem ve deney metodudur. Sinsi bir şekilde ortaya platonik bazı kelimeler atılıyor. Bunlar, gerçek manaları anlatılmadığı takdirde, bir takım vak'alara tatbik olunduğunda hatalı fikirler uyandıracak, yanlış intibalar verecek tehlikeli kelimelerdir. Biz bunların tesirlerini ispatçı bir kafa ile yok ediyor, karşı tarafın iddialarının sıfır olduğunu anlatıyoruz, söylentiler hasımlarımızın kanaatinden ibarettir. Benim kanaatim bunun tamamen aksidir. Ben Türk gençliğinin realist olduğu ve yapılanları gördüğü fikrindeyim. Yapılanları gördükten sonra bu İktidarın tarafında bulunmamak kabil midir?

"Gençliğe aşılanmak istenen yanlış fikirler temizlendikten sonra, bizim hedefimiz kendilerini seçimlerde sadece ve sadece vicdanlarıyla başbaşa bırakmaktır.

Gençlik Politikası

Bunu sağlayınca, onların bonşansları hakikat bulmalarını, ona göre davranmalarını temin edecektir. Görüyorsunuz ki faaliyetimiz, Muhalefetin aksettirdiği gibi üniversitelilere karşı değil, bizzat Muhalefetin sinsi fikirlerine karşıdır. Üstelik, müdafaa halinde bulunduğumuza ve gayretlerimizin tedafüi olduğunu tekrarlamak isterim. İdeal, bütün siyasi partilerin gençliğin üzerinden ellerini çekmeleridir. Fakat Muhalefetin zararlı faaliyeti devam ederken geniş bir kütleyi onun tesiri altında bırakmayı kabul etmeyeceğimiz tabiidir.

"Buna rağmen tedafüi çalışmalarımızda takip ettiğimiz usuller Muhalefetin usullerine asla benzememektedir. Bence, Muhalefetin usulleri katiyyen makbul değildir ve hakikatleri tahrifin makbul sayılacak hiç bir tarafı yoktur. Biz memlekette neler olup bittiğini gençlerin gözleriyle görmelerini, abideleşen eserleri yakından tanımalarını istiyoruz. Size bir misal vereyim. Eğer biz gençleri Zonguldağa götürebilirsek veya Zonguldağı filmlerle, resim sergileriyle gençlerin ayağına getirebilirsek gördükleri karşısında ufukları derhal açılacaktır. Bunun başka türlü olmasına imkan yoktur. Münevver bir genç bugünkü Zonguldağı görecek ve bizim hakkımızda müsbet kanaate varmayacak! Buna, evvelâ Türk gençliğindeki bonşans mânidir. Size böylelikle, çalışma programımızın bir parçasını açıklamış oluyorum: Gençleri yurdun dört köşesine götürmek ve yurdun dört köşesini gençlere getirmek! Bu istikamette bir faaliyet, zahiri havayı dahi süratle değiştirecektir.

"Manevi mefhumlara, platonik kelimelere gelince.. Bunların yenilmez şeyler olduğuna kaani değilim. Metin ve vesikalar dile getirilmek suretiyle akıl ve mantık yoluyla platonik kelimelerin büyüsü bir anda yok ediliverir. Bütün iddiaları lafla değil, delillerle çürüteceğiz. Onlar hakikatleri saklamaya çalışıyorlar, biz hakikatleri göstermeye çalışacağız.

"Aslına bakarsanız, bu neviden çalışmalar zaten devam etmektedir. D.P. nin gençlik faaliyeti hiçbir zaman durdurulmamıştır. Eğer bugün yeni bir canlılığın arifesindeysek bunun sebebi gençliğin mizacına tesir etme yolunda Muhalefet gayretlerinin son zamanlarda kesif bir hal almış olmasıdır. Biz kendi faaliyetimizi Muhalefetin gençliği rahat bırakıp bırakmamasıyla ayarlıyoruz. Onlar menfi gayretlerini arttırınca biz de tedafüi çalışmalarımıza hız veriyoruz.

"Seçim çalışmalarına gelince, seçim sırasında üniversiteli gençlerden istifade etmeye kalkışıp kalkışmayacağımız hususunda verilmiş bir kararımız yoktur.

Mümtaz Tarhan

Onlar da bu milletin bir kitlesini teşkil etmektedirler ve elbette ki memleketimizin hayırlı yolda ilerlemesini sağlamak için ellerinden geleni yapacaklardır. Bizim her hangi bir tasavvurumuz olmamakla beraber C.H.P. ye cevap vermek, onların tehlikeli emellerini önlemek isteyen gençleri frenlemek elbette ki elimizde değildir. Hele bizzat gençlerin, gençliğin Muhalefeti tuttuğu yolundaki saçma iddiayı yalanlamak için harekete geçmeleri tamamiyle haklarıdır. Benim görüşüm şudur ki gençler, hakikati iyice gördükleri ve Muhalefetin menfi tesirlerinden kurtarıldıkları zaman bugünkü iktidarın hakiki manâsını daha iyi anlayacaklar, onu daha çok sevecekler ve ona yardımcı olmayı vazife edineceklerdir.

"İstanbulda giriştiğimiz faaliyetin ve D.P. nin gençlik politikasının esasları işte bunlardır.

keden cihet, Tuncanın hudutsuz umursamazlığıydı. Bir vatandaşın -bilhassa Tunca gibilerinin- askerliğini yapıp yapmadığını ispat ve tevsik edebilmesi için iki aylık bir zamanın geçmesine ihtiyaç var mıydı? Herhangi bir kimsenin askerlik durumu, efkârı umumiyeden gizlenecek bir devlet sırrı mıydı? Sâdece, "Askerliğimi yaptım" demek, ağır bir ithamın altından kurtulmağa yeterli miydi? Askerliğin sınıfı, sevk ve terhis tarihi, birliği vesairesi vardı. Gittikçe küçülen bir zümre tarafından da olsa baş tacı edilen, el üstünde tutulup alkışlanan Tuncanın, kendisi için üzüntülü bir külfet de saysa, dudaklarını oynatmak zahmetine katlanması şarttı. Üstelik Tunca, defalarca yurt dışına çıkmıştı. İzmirde, kulaktan kulağa fısıltılar çoktan başlamıştı. Neymişte efendim, Tunca hiç askerlik yapmamış! Hayır öyle değilmiş te, aslında başlamış, fakat iki ay sonra sara nöbetlerinden muzdarip olduğu bahanesiyle rapor almış! Kemiksiz dillere fırsat vermemek gerekiyordu.

Demokrat İzmir ve Halkın Sesinin kampanyalarına paralel olarak İktidarın emrindeki meşhur Behzat Bilginin Yeni Asır gazetesi Tuncanın savunuculuğunu üzerine aldı. D. P. nin basın tanzim mütehassıslarından Bahadır Dülgerin senede bir milyon liralık resmi ve hususi ilân aldığını -bir taşra gazetesi olmasına rağmen- bizzat açıkladığı Yeni Asır, D.P. nin köhneleşmiş propaganda usulüne kapılmış, deste deste Tunca aleyhindeki neşriyatı protesto eden düzmece telgrafları yayınlamağa baş lamıştı. D. P. teşkilâtının gayretleriyle Demokrat İzmir de, sekiz adet protesto telgrafı ile salvo ateşine tutuldu. Mesele zaman zaman eğlenceli safhalar da arzetti, meselâ Demokrat İzmir askerliğini yapıp yapmadığını C. H. P. İl Başkanına da sordu. Sevimli şişman Dr. Lebit Fehmi Yurdoğlu derhal resimli bir cevap uçurdu, ateşli bir eda ile, bir defa değil, İkinci Cihan Harbi dolayısıyla hem de iki defa vatan borcunu ifa ettiğini açıkladı. Meseleye D. P. nin Manisalı milletvekili, yumruğu kuvvetli Sezai Akdağ gönüllü olarak katıldı ve diğer bir soru önergesiyle Millî Savunma Bakanından Demokrat İzmirde "Danış" adıyla fıkralar yazan Naci Sadullahın askerlik durumunu sorarak işi çığırından büsbütün çıkardı.

Hadımlı sahneye çıkıyor.

Halkın Sesinden ziyade Demokrat İzmirin kampanyasına asabileşen Tunca, intikam çâreleri aramağa koyulmuştu. Demokrat İzmir, yerli yabancı Askerlik Şubeleri Başkanlarına hitaben, onları harekete geçmeğe davet eden ve "Sayın Komutanlarımız" diye başlıyan bir yazı kaleme alırken, Tunca da elleri kolları bağlı oturmuyordu. Belediyenin 15 nüshalık Demokrat İzmir abonesini kesmiş ve muhabirlerine verilen pasoları yenilemeğe başlamıştı. Ayrıca, Belediyede Demokrat İzmir okunmasını yasak etmişti. Bununla da yetinmemiş ve gazete patronu Adnan Düvenci ile nikâhını iltifatlar seline boğarak 1957 de bizzat kıydığı Yazı İşleri Müdürü Şeref Bakşık aleyhine "küçük düşürücü neşriyat"-tan dâva açabilmesi için Savcıya muvafakatname vermişti. Duruşma, 23 martta başlıyacaktır.

Faruk Tunca
Yılan hikâyesi

Meseleye, İzmirin Kraldan fazla Kralcı tipi -Ethem Yetkinerden sonra- en mükemmel şekilde temsil eden Valisi Kemal Hadımlının da karışması gürültülü oldu. Soleyin soru önergesini, basındaki neşriyatı, Tuncanın nüfusa kayıtlı bulunduğu İstanbul Alemdardaki Askerlik Şubesi inbar telâkki etmiş ve harekete geçmişti. İzmir Vilâyetine ve Kemeraltı Askerlik Şubesine gönderdiği acele yazılarda Tuncanın askerlik durumu ile ilgili vesikaları ibraz etmesinin sağlanmasını istemişti. Durumu öğrenen gazeteciler, Hadımlının malûmatına müracaat etmişlerdi. Ketumiyeti ve gizliliğin faziletine inancı müsellem Hadımlı beklenmedik şekilde bülbül kesilmiş, şakır şakır izahat döktürmüştü. Tuncanın Alemdar Askerlik Şubesinde kaydına rastlanmadığını ve kendisine tebligat yapıldığını açıklayıvermişti. Tunca da, Kemeraltı Askerlik Şubesinin davetiyesini tebellüğ ettiğine dair imza verdikten sonra, çok evvel almış olduğu bir aylık raporun 15 gününü kullanmak üzere alelacele İstanbula gitmişti.

Mesele, İzmir D.P. teşkilâtında homurdanmalara sür'atle sebep oldu. İstifası bir gün meselesi farzedilen otoritesi sarsılmış Tuncanın İzmir D.P. teşkilâtına büyük ve telafisi müşkül zararlar verdiğini en müfritler dahi sezmeğe başladılar. Esasen Genel Merkezden İzmirdeki bazı nüfuzlu D. P. lilere, Tuncanın çekilmeğe zorlanmasına dair direktif geldiği öğrenilmişti. Osman Kibarlar, Burhan Manerler ve meşhur Kervancılar gibi muhaliflerinin dudaklarındaki tebessüm hergün genişlerken, Tuncanın taraftarları da, "mahkûm edercesine" yaptığı beyanattan dolayı Hadımlıya diş biliyorlar, İzmirden alınması için Ankaraya heyetler gönderiyorlardı.

İki aylık uzun ve esrarlı bir sükut devresinin ağırlığından usanan İzmirliler, bu hafta Tuncanın dönüşünün, meselenin son safhasının uvertürünü teşkil edeceği ümidindedirler. Ama hiç kimsenin anlamadığı şudur: Hakikaten askerliğini yapmış bir kimse nasıl olur da "Ben şu tarihte, şurada, şu kadar askerlik yaptım" diyemez ve bu şahsın nasıl olur da bir tek silâh arkadaşı çıkıp "Evet, askerliğini bizimle yaptı" diye şehadette bulunamaz!..

V. C.

Her kuşun eti yenmez

(Kapaktaki medeni adam)

Geçen hafta içinde bir isim hemen herkesin dudağındaydı. D.P. nin İstanbula yerleşen lideri bir takım transferler sağlamış, en faalleri Medeni Berk ile Kemal Aygün olan sözcülerinin açıktan açığa yaptıkları tazyikler neticesi bir takım milyonerler partilerinden istifa zorunda kalmışlar, daha korkakları V.C. ye katılmışlardı. Medeni Berk ile Kemal Aygüne bu mümtaz vazifede Ahmet Dallı, Emin Kalafat ve Rıfat Kadızade yardım ediyorlardı. Milyonerler "Hayır" diyebilselerdi bir yerlerinden birşey mi eksilecekti? Hayır! Kendilerine birşey mi yapılacaktı? Hayır! İhtimal ki daha az kazanmasalar bile daha fazla kazanamayacaklardı. O kadar. Ama tazyiklere gereken mukabeleyi gösterememişler ve radyolarla teşhir olunacakların bile bile boyun eğmişlerdi.

Ama, geçen hafta herkesin duda-

ğında olan isim onların ismi değildi. Bilakis, onlardan 180 derece farklı davranmış bir genç adamın ismiydi: Cihat İren! İsim, umumi efkar için tamamen yabancı değildi. Cihat İren çok gürültülü şekilde Ticaret Bakanlığı müsteşarlığına getirilmiş, fakat kısa müddet sonra aynı şekilde Odalar Birliğindeki Umumi Kâtiplik vazifesine dönmüştü. Menderese pek âlâ "Hayır" denilebileceğini gösteren bu adam bunun dışında, kimdi? Bu cesareti nereden bulmuştu? Neye güvenerek elinin tersiyle tazyikleri itivermiş ve şapkasını alıp Odalar Birliğinin kapısından dışarı -ayda on bin liralık maaşını bırakarak- çıkıvermişti? Herkes bundan bahsediyor, herkes birbirine bunları soruyordu. Cihat İrene gelince o, yaptığı hareketin son derece tabii, pek basit bir hareket olduğundan emin Kavaklıderedeki Kızılay apartmanının 8 numaralı zarif döşenmiş dairesinde hayatından memnun, gönlü rahat kitaplarını okuyor, plâklarını dinliyordu.

Hakikaten geçen haftanın başında Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin Ankarada Posta Caddesindeki binasının maun kaplı Genel Sekreterlik odasında bu dev yapılı, yağız esmer adam kâtibesinin getirdiği küçük bir kâğıdı tam gönül rahatlığıyla imzalamıştı. Kâğıtta şöyle yazılıydı:

"Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği İdare Hey'eti Reisliğine,

Bir siyasi partiye iltihakımı istediniz. Odalar Birliği Kâtipliği vazifesi uhdemde bulunduğu müddetçe siyasî partilere intisabı şahsen ve Birliğimiz bakımından uygun görmediğim cihetle istifa ediyorum. Kabulünü rica ediyorum."

Bu çok kısa, çok sade ve çok açık istifa mektubunun altındaki imza "Cihat İren" idi. İşte mektup ve bu imza, milyonlarının az daha düşük bir hızla artması ihtimaline bile dayanamayıp partilerinden istifa eden ve V.C. ye kaydolan zenginlerin manzarasından rahatsız olmuş Türk halk oyuna "Demek helâl süt emmişlerin suyu kurumamış" dedirtti. Doçent Dr. Cihat İren, kendisini Türkiyede ve milletlerarası ticaret çevrelerinde büyük bir şöhrete ulaştırmış olan vazifesinden sadece 10 bin liralık maaşını değil, aynı zamanda yılda birkaç defa tekrarlanan Avrupa seyahatlerini de teperek istifa ediyor ve tek geçim yolu olarak kendisine Ankara Üniversitesi Bankacılık Enstitüsündeki kürsüsünden aldığı mütevazı aylık kalıyordu. Cihat İren bunu, kendisine vazifesiyle telifini mümkün görmediği bir teklifte bulunulduğu için yapmıştı. Vazifesi, her türlü siyasî tesirden uzak kalması gereken muhtar bir amme hizmetinin başında, umumun menfaatiyle tüccar ve sanayicinin menfaatini bağdaştırmaktı. Cihat İren umumun menfaatini D.P. nin menfaati olarak anlamıyordu. Sadece, milletin ve Devletin menfaatlerini göz önünde tutuyordu. İstifa bu bakımdan, aynı zamanda, sırf dışarda Muhalefetin aleyhinde bulunmamağı memlekete kâfi hizmet sayan birçok pısırık memura da bir ders teşkil etti.

Bir iktisatçının hayatı

Cihat İren, 28 Şubat 1916 günü İstanbulda Şişlide doğdu. Babası Kemaleddin İren -hâlen hayattadır- hocalar daima en iyi sözlerle yaad ederler. 1935 te Galatasaray Lisesinin Edebiyat Kolundan mezun olan Cihat İren, hemen ertesi yıl Mülkiye Mektebine girdi ve o zaman üç yıl olan Mülkiyenin Hali Şubesini 1938 de bitirdi. Doğruca iktisat doktorası yapmak için Berline hareket eden İren, İkinci Dünya Harbinin patlaması üzerine yurda dönmeğe mecbur kaldı ve askere gitti. İki buçuk yıl süren yedek subaylığından sonra da iki sene İstanbul Kambiyo müdürlüğünde memur olarak çalıştı.

1943 te İren, bu sefer İsviçreye gitmeğe muvaffak oldu. 1946 da Lausanne Hukuk Fakültesini bitiren İren, 1947 de de Milletlerarası Yüksek Etüdler Enstitüsünü tamamladı

Cihat İren çalışıyor

Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar

Mektebi Hukuku bitirdikten sonra doğduğu şehir olan Manastıra dönmüş ve orada uzun müddet gazetecilik yapmıştır. Manastırın Yunanistana ilhakından sonra Kemaleddin İren Türk azınlığını milletvekili olarak Atina Parlamentosunda vekarla temsil etmiştir. Kemaleddin Bey refikası Nevres Hanımla birlikte 1923 te mübadil olarak Türkiyeye yerleşti ve serbest çalışmağa başladı. Küçük Cihat 1925 yılında Galatasaray Lisesine girdi. Karakteri, zekâsı, çalışkanlığı ve sportmenliği ile Cihadın Riyaziyeci Halit Bey, Hâmit Bey, Martin, Rhem, Baron d'Art, Montangerand gibi bütün Galatasaraylıların isimlerim hayatlarının sonuna kadar beyinlerine nakşettikleri

ve 1948 de Cenevre İktisat Fakültesinde -"Les Communautes de Service - Formes Nouvelles des Entreprises Publiques, - Hizmet Toplulukları - Amme İşletmelerinin Yeni Şekilleri" adlı doktora tezini başarıyla müdafaa etti. Bu tezde savunulan Devletin iktisadî teşebbüsler kurabileceği, ancak bunların muhakkak surette Hükûmet karşısında muhtar bir idareye sahip olmaları gerektiği fikrini Cihat İren bütün meslek hayatı boyunca savunacak ve bu fikir uğruna Odalar Birliği Genel Sekreterliğinden istifa etmeğe kadar gidecektir.

1948 de İstanbula dönen Cihat İrene İstanbul Belediyesince Comisetti. Terrier ve Roesgen adlı İsviçreli profesörlerle birlikte, İstanbul Bele-

diyesine bağlı iktisadi işletmelerin idaresi hakkında bir rapor hazırlamak vazifesi verildi, Üzerinde iki yıl devamlı olarak çalışıldıktan sonra meydana çıkan bu raporda da İren ve arkadaşları, İETT -İstanbul Elektrik. Tünel ve Tramvay İdaresi- başta olmak üzere İstanbul Belediyesine bağlı havagazı, su, v.s. bütün işletmeler için Belediye Başkanlığından muhtar bir idare şekli teklif ediyordu. İren ve İsviçreli profesörler bu raporda ayrıca, bütün bu idarelerin umum müdürlük ve idare heyeti üyeliklerine yapılacak tâyinlerde sadece teknik vasıfların aranması gerektiğini de bildiriyorlardı. Rapor o zamanki İstanbul Vali ve Belediye Başkanı -Dr. Lütfi Kırdar- tarafından reddedildi. Zamanın iktidarı henüz bu kadar ileri fikirlere alışık değildi. Raporunun reddinden sonra Cilat İren 1950 yılında bir Müşavirlik firması tesis etti ve Türkiyede ilk defa olarak piyasa etüdleri ve yatırım araştırmaları yapmağa başladı. Bu firmayı iki yıl muvaffakiyetle yürüten İren, 1952 yılında İstanbul İktisat Fakültesinde "İstanbul Sınai Hizmetleri" konulu doçentlik tezini verdi ve bu Fakültenin İşletme Kürsüsü doçentliğine getirildi. Aynı zamanda, Fakültede Ford Vakfının yardımıyla tesis olunan İşletme İktisadı Enstitüsüne evvela Müdür Muavini, sonra Müdür Vekili tâyin edildi. İren, 1955 yılı Eylülünde Odalar Birliği Genel Sekreterliğine getirilinceye kadar İstanbul İktisat Fakültesinde ders vermeğe devam etti.

Dik kafalı bir adam

Odalar Birliği Genel Sekreterliği Cihat İrenin hayatında bir dönüm noktası teşkil etti ve genç iktisatçıyı kısa zamanda iktisat hayatımızın ön planına getirdi. O zamana kadar, Ticaret Odalarıyla Ticaret Bakanlığı arasında bürokratik bir kademe olan Birlik, İrenin Genel Sekreterliği devrinde büyük bir gelişme gösterdi. Hükümet, İktisadî durumun bozulması neticesinde artan külfetlerin büyük bir kısmını az mevcutlu servislere gördüremiyordu. Odalar Birliğinin bu hizmetleri mükemmel bir surette başaracağı kanaati hâsıl olunca, -tarafsız ve dik kafalı olmasına rağmen- Cihat İrene ister istemez birçok hizmetler devredilmeğe başlandı. Üstelik, tüccar ve sanayiciler, kendilerini icabında haşlayan, herhalde hususî- menfaati asla âmme menfaatinin üzerine çıkarmağa razı olmayan bu çetin Genel Sekreteri şahsen sevmemekle beraber, onun bilgisinden ve etrafa telkin ettiği hürmetten istifade için işlerini Birliğe gördürmeğe başlamışlardı: Bu durumda, Cihat İren, bellibaşlı iktisadi kararların alınmasında ve bu kararların tatbikinde fikrine müracaat edilmesi zaruri bir adam haline geliverdi. İşte bu sebeple, Birlik Umumi Kâtibi sıfatiyle Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Komisyonu, Kredileri Tanzim Komitesi, Koordinasyon Heyetine bağlı Teknik Komite ile Hazine Hissesi Tatbikatındaki İhtilâfları Hâl Komisyonlarına üye olarak girdi. Cihat İren ayrıca, 1957 yılında şahsen Milletlerarası Ticaret Odası Tahkim Divanı üyeliğine ve 1959 yılında da aynı Odanın İdare Heyeti üyeliğine yine şahsen seçildi. Bu vazifeye seçilmeden bir yıl önce de Fransız Milli Tahkim Komitesi ona şeref üyesi ünvanını vermişti. Cihat İren işte bu sırada Ticaret Bakanlığı Müsteşarlığına getirildi.

Hükümet o sırada, İstikrar Tedbirleri aşkına tutulmuştu. Üstelik Avrupa İktisadî İşbirliği Teşkilâtına ve Milletlerarası Para Fonuna itimat telkin etmek istiyordu. Bütün bunların dışında bizzat Menderes Ticaret Bakanlığında işlerin iyi gitmediğinden şikâyet ediyor ve müsteşar değişikliğiyle her şeyi düzeltebileceğini sanıyordu. Bu kanaatinde yalnız da değildi. Nitekim Cihat İren 1958 yılının Ocak ayında bu vazifeye getirildiğinde Ahmet Emin Yalman da o kendisine has heyecanıyla "Artık her şey düzeldi!" diye haykırmaktan geri kalmadı.

Hayri Terzioğlu
D. P. başkanı

Cihat İren, Müsteşarlık vazifesinde de tabii dik kafalı kalmakta devam etti ve bilhassa bir takım D.P. milletvekillerinin husumetini çekti. Bunlar, karşılarında kendilerine "Hayır" diyen bir Müsteşar görünce evvela kızdılar, sonra şikâyete başladılar. Bu nasıl işti? Siyasi bakımdan şart bir takım kararları, Ticaret Bakanlığı Müsteşarı "iktisat bakımından olamaz" diye redde kalkıyordu. Hususi tavsiyelere de -ne kadar yüksekten gelirse gelsin- hiç kulak asmıyordu. Nitekim bizzat Menderes yapılmasını istediği bir çok işi İrenin başı üstünden -meselâ o zamanki ideal arkadaşı Safa Kılıçlıoğlunun muhteşem otomobilini- çıkartabildi. Müsteşar, sayısız karara muhalif kalmaktan ve şerh koymaktan çekinmedi.

Bütün bunların neticesi, genç iktisatçının müsteşarlığı uzun sürmedi. İktisadi istikrar tedbirlerinin 4 Ağustos 1958 de kabulünden sonra İren bu vazifeden ayrıldı ve Müsteşarlıkla birlikte muhafaza ettiği Genel Sekreterlik vazifesine devam etti. İren, bu suretle istikrar programının tatbikatında daha objektif ve daha tesirli tenkitçi bir rol oynayabileceğini düşünmüştü. Her zaman rastlanılan müsteşar tipinden pek uzak olan bu sert cevizin müsteşarlıktan ayrılması da, doğrusu Hükümeti sevindirmemiş değildi. Nasıl ki Odalar Birliği Genel Sekreterliğinden çekilmesi de, aslında D.P. nin başlarını -eğer istifa sebebini açıklamamış olsaydı- sevindirecekti. Bu suretle, Odalar Birliğinin bir V.C. kolu haline gelmesini önleyen tek, fakat muazzam engel kaldırılmış oluyordu. Bundan sonra, Odalar Birliği de bütün âmme hizmeti gören teşekküller gibi D.P. nin maksatlarını yerine getirmenin bir vasıtası olarak kullanılacaktı.

Yeni bir ruh

Mücadelecilik ve doğruculuk Cihat İrenin Odalar Birliğindeki vazifesi esnasında da baş prensipleri olmuştur. İren Odalar Birliğinin, kanunla kurulmuş bir muhtar âmme müessesesi olarak bir zümrenin meslekî menfaatleri ile âmme menfaatlerini bağdaştırmakla vazifeli olduğunu müdrikti. Bu sebeple, Birlik tacir ve sanayici zümresinin meslekî menfaatlerini ancak umumun menfaatiyle bağdaştığı zaman savunmalıydı. Bunu yaparken Birlik sadece ve sadece ilmi ölçülerle hareket etmeli ve faaliyetinde en ufak bir siyasi mülâhazaya itibar etmemeliydi. Birliğin idaresinde hiçbir şahsi ve keyfi karara yer yoktu. Bütün kararlar ka-

nunlara, nizamnamelere, sair mevzuata, Ticaret Bakanlığının kanuna uygun olarak verdiği direktiflere ve idare heyetinin mukarreratına dayatılacaktı. Bu maksatla, Birlik bütün faaliyetinde ve tasarruflarında tamamen aleniyet icablarına uygun hareket edecekti. Tevzi, tahsis işleri dahil, bütün kararlar ve tasarruflar açıktı ve ilân edilecekti. Birlikte gizli tek bir muamele olmayacaktı. Cihat İren bu prensipleri 1955 ten beri Odalar Birliğinde tatbik etti. Bu prensipler her yıl Genel Kurula sunulan Birlik Faaliyet Raporlarına da geçirilmek suretiyle bütün tacir ve sanayici camiasının tasvibine mazhar oldu.

Cihet İren, Odalar Birliğine sadece yeni bir hayat aşılamak ona âmme müesseseleri içinde lâyık olduğu yeri vermekle kalmadı, aynı zamanda Birliği ilmî ve objektif çalışmaların bir mahreki haline getirdi. Bu maksatla, 1955 ten beri Birlikçe yayınlanan ve en muteber Türk iktisatçıları tarafından kaleme alınan Yıllık İktisadî Raporlarda iktisadî durum ve Hükümetin iktisat siyaseti en ufak bir polemiğe kaçmaksızın tam bir tarafsızlık ve objektiflikle tetkik edilmiştir. Bu raporlar Türkiyenin iktisadî meseleleriyle uğraşan yerli ve yabancı bütün çevrelerde büyük bir rağbet görmüştür. İren, bu yıllık iktisadi raporlardan gayrı bir de haftalık İktisat Gazetesi çıkartılmasını temin etmiştir. Bu gazetenin başlıca gayesi, tüccar ve sanayiciye en muteber kaynaklardan derlenmiş en son bilgileri vermek ve onları umumi iktisat olayları içinde âmme menfaatine uygun bir şekilde sevkedecek fikirleri yaymaktır. İren İktisat Gazetesinin aynı zamanda Başyazarıydı ve gazetenin bütün işleriyle bir sekreter gibi meşgul olmak için bile vakit buluyordu.

Asıl sermaye: Kültür

Bu kadar doğrucu ve dik kafalı bir adamın şimdiye kadar tutunabilmesi hayret uyandırabilir. Bunun sebebi, Cihat İrenin çok sağlam iktisat bilgisidir. Buna, dürüstlüğü ve vazifede telkin ettiği emniyet katılınca İrenin sırrı ortaya çıkar. Nitekim Odalar Birliğinin bugünkü Başkanı Hayri Terzioğludan evvelki başkan Üzeyir Avunduk bir çok şimşeğe karşı Genel Sekreterini korumuştur. Hattâ Terzioğlu bile, başkanlığının ilk günlerinde Hükümetin hışmına karşı Cihat İrenin üzerine himaye kanadını germekten çekinmemiştir.

İren, iktisadî alanda mutedil bir liberal olarak vasıflandırılabilir. Kendisi, hele gelişmemiş bir memlekette devletçiliğin yeri olmadığını iddia edenlerden değildir. Bilâkis İren, daima devlet teşebbüslerinin yer yer zarurî olacağını kabul etmiş ve savunmuştur. Fakat, İren İcrada tamamen muhtar ve gayrı siyasî teknik ellere tevdi edilecek devlet teşebbüsleriyle hususi teşebbüslerin hukuken ve fiilen müsavi muamele görmeleri gerektiği kaidesinin en inatçı müdafilerindendir. Bununla beraber Cihat İren, mahiyeti icabı kolaylıkla bir hususi teşebbüs lobby'si haline gelmeğe müsait Odalar Birliğinde hususî teşebbüsün menfaatlerinin toplumun menfaatlerinden sonra gelmesi prensibini inatla, sebatla ve başarıyla korumuştur. İstikrar programı ilân edildiği vakit, kredilerin dondurulmasından sızlanan hususî teşebbüs erbabının bu demagojik şikâyetlerine Devlet daireleri nezdinde tercüman olmağı daima reddetmiş ve aksine, kendisinden bu istekte bulunan tacir ve sanayicilere karşı kredi plâfonları sisteminin müdâfaasını yapmıştır. İren, Odalar Birliği Genel Sekreterliğine tâyin edilir edilmez D.P. İktidarının enflâsyonca siyasetine karşı ilmi açıdan çetin bir mücadele açmıştır.

Odalar Birliği merkezi
Artık V.C. ocağı olabilir

Bu mücadele evvelâ İren aleyhinde çok şiddetli tepkilere yol açmış, fakat 1956 dan itibaren söyledikleri Hükümetin sonradan kabul ettiği İstikrar Politikasının esaslarını teşkil ettiğinden kıymetinin anlaşılmasını sağlamıştır. Cihat İren daha o tarihlerde resmen şunları teklif ediyordu:

1 — Devlet, piyasada mevcut fazla iştira gücünü yeni ve munzam vergilerle emmelidir. Bu maksatla, zirai kazançların vergilendirilmesi, gelir vergisine cüz'i bir zam yapılması, sigara, tuz, içki ve kahve gibi talebi nisbeten az olan istihlâk maddelerinin inhisar fiyatlarına ve istihlâk vergilerine bir miktar zam yapılması ve bir lüks vergisi ihdası lâzımdır.

2 — Ayrıca, bütçede de %10 nisbetinde yani bir misli fazla bir tasarruf yapılması gerekir.

3 — Devlet ve iktisadî devlet teşekkülleri verimi uzun vadede alınacak yatırımları bir süre için talik etmelidir.

4 — Hususî sektörde de aşırı yatırım yapılmasını önlemek için vadeli mevduata verilecek faiz hadleri ve umumiyetle faiz haddi yükseltilmelidir. Bu arada, piyangolu ve yüksek faizli devlet tahvilleri ihracı da faydalıdır.

5 — Krediler kontrol altına alınmalıdır.

6 — İthalât ve ihracatta bir prim sisteminin tesisi lâzımdır.

7 — İthalât bir öncelik sistemine göre yapılmalıdır.

8 — Millî Korunma tadhitleri ve her türlü fiyat kontrolleri kaldırılmalıdır.

Cahan'ın fikri

İstikrar tedbirleri kabul edildikten sonra bir müddet Cihat İren gözde kaldı. Meşhur Canan, 1958 Haziranında Türkiyeyi ziyaretinden sonra OECE'ye verdiği gizli raporunda Türk Hükümetinin en nüfuzlu üyesi diye Zorluyu, resmi dairelerde rastladığı en bilgili ve kabiliyetli iktisatçı diye ise İreni gösteriyordu. İstikrar tedbirlerinin talihsizliği, bun-

ların Cihat İren gibi bir iktisatçının elinde tatbik olunmayışıdır. Nitekim, bu talihsizlik neticesi sistem bir yamalı bohça haline gelmiştir.

Nitekim Cihat İren, yabancı mütehassıslarla yaptığı görüşmelerde dahi fikirlerini olduğu gibi söyleyince ve onlara hakiki vaziyeti anlatmaya koyulunca tekrar düşman topladı. Odalar Birliğinden uzaklaştırılması şarttı. D.P. ye geçmesi için yapılan tazyik, bu gayeyi sağladı ama, D.P. için ne kadar pahalı şekilde.. Zira Cihat İren dik kafalıdır ama, politikacı da değildir, Muhalefet mensubu da..

Nitekim, hükümetin tezi olan Müşterek Pazara girilmesi fikrini var gücüyle savunmaktan geri kalmamıştır. Tenkitlerinin muazzam ekseriyeti Muhalefetin tezine uyuyorsa bu, akıl için tarikin tek olması neticesidir. Ama İktidar, böyle bir kimseye dahi artık tahammül edecek halde değildir.

Sevimli bir adam

Cihat İren, kesif faaliyeti arasında şahsî hayatını da ihmal etmiyen tamamen batılı bir insandır. Eşi Gülfen İren onun ideal bir aile reisi olduğunu söyler. İzmirli Avukat Mehmet Emin Kâğıtçıoğlunun kızı olan Gülfen İrenle Cihat İrenin Emin adında 16 yaşında Ankara Koleji talebesi -tıpkı babası- bir de oğulları vardır. Cihat İren kendi zevklerini ve prensiplerini oğluna aşılamağa büyük ehemmiyet verir. Bu maksatla, Emin İreni sportmen olmağa ve klâsik müzikle uğraşmağa teşvik eder. Kendisi Mülkiye talebesiyken Türkiyenin en meşhur atletlerindendi. Gülle atardı. Hattâ gülle atmada bir ara Türkiye ikincisi bile olmuştu. Odalar Birliği eski Genel Sekreteri ayrıca mükemmel tenis oynar ve kayak yapar. Yorgun argın evine döndüğü zaman microsillon'ları içinde onu en çok dinlendiren, -mücadeleci ve doğrucu karakterine pek uygun düşen- Beethoven'in eserleridir.

Odalar Birliğinin eski Genel Sekreteri İsviçredeki tahsili esnasında demokrasi prensiplerine gönül vermiştir. Hattâ İsviçredeyken 13 arkadaş -demokrasi divaneleri- bir de Cemiyet kurmuşlardı. Cemiyeti -konsolosluğa kaydettirmemişlerdi- kurucuları arasında İrenden başka Münci Kapani, Muammer Aksoy, Halit Ünal, Süleyman Barda, Kemal Akçakoca, Doç. Suat Bilge, Prof. Cahit Talas, Prof. İlhan Arsel ve bir de sosyal hukuk ve iktisat konularında ihtisas yapmak isteyen bir genç, şimdiki, Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen vardı. Fakat, Cihat İren, bu fikirleri o zamandan beri aynen muhafaza etmiştir ve ulaştığı, ulaşabileceği şöhret ve makamlar onun başını, fikirlerini terketmesine sebep olacak kadar döndürememiştir.

İşte geçen hafta adı bütün bir milletin dudağından düşmeyen Cihat İren budur. Onun şu sıradaki en büyük hizmeti cazibesine, ısrarına veya hiddetine dayanılamayacağı kanaatini seçimi kazanmanın bellibaşlı silâhlarından biri diye yaymağa uğraşan D.P. Genel Başkanına her kuşun etinin yenemeyeceğini öğretmiş olmasıdır.

Alışkanlık

Pazar sabahı, Ankara radyosunu dinleyenler her halde pek eğlenmişlerdir. Saat 10.30 civarında spikerlerin anlattıklarına bakıp ta şaşmamak hakikaten kabil değildi. İnce sesli bir hanım, gözlerinin önünde cereyan eden bir hadiseyi nakleder gibi şöyle diyordu: "Bilmem ne orkestrası sabırsızlanıyor. Anlaşılan ilk parçayı size onlar çalacaklar. İşte, başlıyorlar.. "Onu, munis sesli bir erkek takip ediyordu: "Bilmem ne orkestrası yerini aldı. Şefin bir işaretiyle."

"Gülünecek ne var?" diye soracaksınız. Programın adı "Haftanın Plâkları?'idi de..

Eee, ne yaparsınız! Anlaşılan meşhur Vatan Cephesi hikayelerini okuya okuya radyonun bütün spikerlerine hayal görme hastalığı geldi, siyaset dışı programlarda bile hepsi işkembeden atmaya başladılar.

"Üzüm üzüme baka baka..." diye boşuna söylememişler.

YAZISIZ

Davalar

Jürinin kararı

Parmaklıkla ortadan ikiye ayrılmış salonun arka sıralarında kimseye görünmek istemediğini hareketleriyle belli eden siyah saçlı, gözlüklü, genç ve çok güzel kız yerinden hafifçe doğruldu. Gıcırdayan sıra, salondaki ölüm sessizliği içinde patlayan bir bomba gibi gürültü çıkardı. Gürültü, nefeslerini tutmuş ve bütün dikkatini gözlüklü bir insan dizisinin ortasındaki adama vermiş dinleyicilerin hareketlerini değiştirmedi. Bir kaç saniye sonra salona aynı ölüm sessizliği avdet etti. Dikkatleri üzerinde toplayan kısa saçlı, gözlüklü Amerikalı subay ayağa kalktı ve sessizliği bozdu:

"— Guilty! = Suçlu!"

Siyah saçlı güzel kız derin derin içini çekip kendisini tahta sıranın üzerine bıraktı. Parmaklığın arka tarafındaki gazeteciler aceleyle not aldılar. Jürinin karşısında oturan yakışıklı Yarbay yüzünü buruşturdu. Yanındaki Amerikalı binbaşı gözlerini hayretle açtı. Ayağa kalkan Jüri, salonu terke hazırlanıyordu. Dinleyiciler ve salonda bulunan diğerleri sessiz adımlarla kapıya doğru yürüdüler.

Hadise geçen haftanın ortalarında, Tuslog'un Amerikalı subayların muhakemesine tahsis edilen salonunda cereyan ediyordu. Yarbay Morrison'un günlerdir devam eden muhakemesi sona ermiş ve jüri Yarbayı "suçlu" bulmuştu. Jüri kararını Savcının talebinden ufak bir farkla vermişti. Savcı, Morrison'un "ağır ihmal" dolayısıyla ölüme sebebiyet verdiğini iddia etmişti. Jüri bu iddiada masum bir değişiklik yaparak karara varıyordu. Morrison suçluydu. Ama suçu "ağır ihmal "den dolayı değil, "hafif ihmal"den dolayı işlemişti. Bütün bunlara rağmen jüri suçun nevini ilân ettiğinde Morrison ve avukatı memnun olmadılar.

Derin akisler

Fakat geçen haftanın ortasında cereyan eden hadiseden, herkes bu haftanın ortasında dahi konuşuyordu. Bütün bir hafta boyunca ise, basında çeşitli tefsirler çıktı. Tefsirlerin hemen hepsi derin bir hayret, ekserisi hiddet ifade ediyordu. Yolda giden bir sıra askerin içine dalan, birini öldüren, onunu yaralayan ve bunlardan birini ayaksız bırakan bir kimseye verilecek ceza mıydı, bu? Sonra, duruşma ne biçim cereyan etmişti? Sanığın avukatı nasıl usuller kullanmıştı?

Tefsirlerdeki hata Amerikan ceza ve usûl kanunlarının bilinmemesinden ileri geliyordu. Aynı hadise Amerikada geçse, suçluya verilecek ceza bundan fazla olmayacaktı, zira Amerikada trafik kazalarında verilen cezanın esasını tazminat teşkil ediyordu ve Yarbaya kesilen para cezasının dışında Amerikan hükümeti hadisenin mağdurlarına külliyetli tazminat ödeyecekti. Muhakeme usulüne gelince, hukukçuların yanında meselâ Amerikanın en meşhur polis romanı yazarlarından Erle Stanley Gardner'in okuyucuları da bu romanlardaki "kahraman hafiye" avukat Perry Mason'un kullandığı taktiklerle Morrison'un avukatının taktikleri arasında fazla fark bulmadılar. Mesele, Türkiyede cereyan etmiş bir hadisenin Türk ölçülerinin dışında ölçülerle yargılanmasının ve neticeye bağlanmasının uyandırdığı garipsemeydi ki, bunun da altında yatan şuydu: Yarbayın "vazifeli" olduğu hususundaki karar büyük bir hata teşkil etmişti.

Yoksa, bizim beğenmediğimiz hükümden Morrison ve avukatı ile yakınları da memnun olmamışlardı.

Vazife, vazifedir..

Memnun olmamışlardı, çünkü yakışıklı Yarbay onlarca suçlu değildi. Vazifesine giderken, karşıdan gelen bir otomobilin farları gözlerini kamaştırmış ve Yarbay otuzu aşkın asker dizisini görmemişti. Yoksa kazaya mani olur, belki kendi hayatını bile tehlikeye atardı. Sonra, Yarbayın sarhoş olduğu iddia ediliyordu. Halbuki Morrison o gece sadece süt içmişti! Bunu Yarbayın siyah saçlı, güzel sekreteri genç kız da biliyordu. Morrison kendisini evine bırakmıştı. O zaman ağzı içki kokmuyordu. Hatta ağzının süt koktuğunu bile iddia edebilirdi. Kendisini apartmanına bırakmış, içeri bile girmeden vazifesinin başına dönmüştü.

Morrison'un o gece vazifeli olduğu artık gün gibi aşikârdı! Zira, tercüman Erdener Sargut bile ikinci ifadesinde yakışıklı Yarbayın, kendisine tiyatroya gittiğini söylediğini belirtmişti. Evet, o sırada Amerikan yardım heyeti bir temsil hazırlamaktaydı ve Yarbay Morrison bu temsilin jön rolünü oynıyacaktı.

İşte bütün bunlardan dolayı, Yarbay ve avukatı jürinin verdiği bu karardan pek fazla memnun olmamışlardı. Hele Yarbayın sevimli sekreteri Mrs. Anderson neredeyse ağlıyacak gibiydi. Günlerden beri sessizce arka sıralardan takip ettiği muhakemenin her safhasında Mrs. Anderson'in son derece müteessir olduğu kimsenin gözünden kaçmamıştı. Belli ki sekreter patronunu pek fazla sevmekteydi.

Mrs. Anderson
Gözü yaşlı sekreter

Jüri, ertesi gün Morrison'un çarptırılacağı cezayı tayin edecek ve böylece muhakeme sona erecekti.

Ertesi gün muhakeme salonu gene aşina çehrelerle doluydu. Arka sıralarda Mrs. Anderson sessiz sedasız oturuyor, ön sıralarda gazeteciler neticeyi merakla bekliyorlardı. Nedense perlon bluzlu genç kızlar muhakemenin bu meraklı celsesine gelmemişlerdi. Demek ki perlon bluzların yüreği yufkaydı ye yakışıklı Yarbayın mahkûmiyetine dayanamıyacaklardı. Halbuki jürinin bir gün düşünüp verdiği karar perlon bluzlu kızları ziyadesiyle memnun edecek kadar yumuşaktı. Eğer duruşmayı takibe gelmiş olsalardı sevinçten yerlerinde zıp zıp zıplarlar ve yakışıklı Yarbayı belki de öpücüğe boğarlardı.

Jüri, Yarbay Morrison'un hafif ihmalden dolayı ölüme sebebiyet suçunu, 1 sene komuta yetkilerinin alınması ve 1200 dolar para cezası ile cezalandırmıştı. Para cezası takside bağlanmış ve altı ay müddetle 200 dolar kesilmesi kararlaştırılmıştı. Hapis yoktu, askerlikten tard yoktu. Zira Yarbay suçu hafif ihmal neticesinde işlemişti.

İKTİSADİ VE MALİ SAHADA

DIŞ YARDIMDA REKABET: 1955TEN BERİ GELİŞMEMİŞ MEMLEKETLERE AMERİKAN ve SOVYET YARDIMI

Dış Yardım

İane istemezük!

Geçen hafta içinde Ankaranın en sıkıntılı adamı muhakkak ki Batı Almanyanın Fevkalâde Murahhası Büyükelçi Lahr idi. Büyükelçi Lahr buraya Şansölye Adenauer'in hususi emriyle gelmişti. Şansölye, bir süre önce Türkiye Başbakanı Adnan Menderesten şahsi bir mesaj almıştı. Başbakan Menderes bu mesajında Türk - Alman kredi müzakerelerinden memnuniyetsizliğini beyan eyliyor ve Şansölyeden bu işe bizzat el koymasını istiyordu. İşi halletmenin en kestirme çaresi de bu değil miydi? Ne zaman iktisatçı Erhard bizden gelen talepler karşısında suratını buruşturmuşsa, politikacı Adenauer meseleyi tatlıya bağlamanın çaresini buluvermişti. Şimdi de en iyi çare, zorlu Dışişleri Bakanının sık sık kandırdığından bahsettiği "İhtiyar"a başvurmaktı. "İhtiyar" ise bu sefer işi bir az ağırdan aldı. Hemen karar vermedi, meseleyi mahallinde tetkik ve müzakere etmek üzere Büyükelçi Lahr'ı Ankaraya yolladı.

Birkaç ay önce Batı Almanya, Fransa, OECE ve Para Fonundan 90 milyon dolara varan taleplerde bulunan Zorlu Dışişleri Bakanlığı şimdi bir az daha mûtedilleşmişti. Hâlen Batı Almanyadan istenen kredi 50 milyon dolarcıktan fazla değildi! Doğrusu istenirse; bundan aşağıya inmek mümkün olamazdı. Zira, Amerikâya koşturulan büyük diplomat-iktisatçılara gayrı resmi kimseler vasıtasiyle münasip şekillerde Amerikanın ve onun nüfuzuna tâbi büyük milletlerarası teşekküllerin, Türkiyede seçim sathı mailine girilmiş olduğu şu sırada muayyen bir tarafı tuttukları ithamı altında kalmaktan çekindiklerinden tek dolar veremeyecekleri bildirilmişti. Eskiden imzalanan anlaşmalarla kararlaştırılan yardımın verilmesine devam edilecekti. O kadar! Bu durumda Batı Almanyaya tekrar başvurmaktan başka çâre kalmamıştı.

Fakat, Büyükelçi Lahr 50 milyon dolara yanaşmadı. Batı Almanya olsa olsa 15 milyon dolar verebilirdi. O da OECE kararları dolayısiyle âmme kredisi şeklinde olmayacak, fakat Alman ihracatçılara mal bedellerini zamanında alacaklarına dair verilecek bir Hermes garantisi şeklinde olacaktı. İşte, Dışişleri Bakanlığının zorlu erkanını kızdıran da bu oldu. Bu Lahr bizimle alay mı ediyordu? Hayır! Türkiye, bu kadarcık yardımı kabul edemezdi. 15 milyon dolar reddedildi. Bu, D.P. iktidarının tarihinde ilk defa vuku buluyordu. Ama, fartı nezaketten iki taraf da müzakereleri kesemediler. İki taraf da ne yapacağını bilemez halde bekleşip duruyorlardı. Ama, Batı Almanyadan büyük krediler sağlanması ihtimali günden güne azalıyordu.

Dış Ticaret

Lâf ebeleri

Geçen yılın sonlarında Pariste toplanan Atlantik Konferansınca, Batının gelişmiş memleketlere iktisadi yardımı konusunu görüşmek üzere vazifelendirilen Komisyonun geçen hafta başlarına doğru yayınladığı tebliği okuyanlar "Dağ fare doğurdu" demekten kendilerini alamadılar. Gerçekten Birleşik Amerika, İngiltere, Fransa, Batı Almanya, Kanada, İtalya, Japonya ve Portekiz temsilcileriyle Avrupa Ekonomik Birliği -Müşterek Pazar- Komisyonunun temsilcileri üç günlük çalışmalardan sonra, iktisadi yardımın muayyen bir bölgede arttırılması veya çok taraflı bir yardım programı yapmak gibi tasavvurlardan bahis açılmadığını, sadece toplantıya katılanların kendi yardım programlarını geliştirmek ve yardım davası üzerinde fikir teatisinde bulunmak maksadını güttüklerini bildirmekteydiler. Sanki işin hiç acelesi yokmuş gibi, Komisyonun ancak üç ay sonra Bonn'da bir toplantı daha yapacağı ve bu toplantıların birbiri ardısıra devam edeceği de tebliğin pek kıymetli müjdelerinden biriydi.

Aslında Atlantik Konferansının Ekonomik Komisyonu büyük ümitlerle toplanmıştı. Amerikada anlayış artmıştı; bu toplantıya büyük ehemmiyet veriliyordu. Amerika Dışişleri Bakanlığı Birinci Yardımcısı ve dış yardım programlarının baş sorumlusu Mr. Douglas Dillon bu meseleyle bizzat meşguldü. Hattâ, Hükümetinin toplantıya verdiği büyük önemi göstermek için ilk celseyi bizzat açmağa gelmişti. Amerika, 1948 den beri Batı Avrupanın Marshall yardımları sayesinde artık tamamen kalkındığını ve Asya, Afrika ve Güney Amerikanın gelişmemiş memleketlerine Amerikanın yaptığı iktisadî yardımlara çok daha fazla iştirak etmek durumunda olduğunu belirtiyordu. Amerika, Asyada sadece Japonyayı gelişmemiş memleketlere yardım edebilecek durumda görüyordu. Amerikâya göre, gelişmemiş memleketlerin en büyük dertlerinden biri sağladıkları dış kredilerin vâdelerinin yeter derecede uzun olmayışı dolayısiyle beş yıllık iktisadi kalkınma plânlarının tatbikatında bile büyük sürprizler ve aksaklıklarla karşılaşmalarıydı. Bu durumda yapılacak şey, bu memleketlere en aşağı 15, en fazla 30 yılda ödenecek uzun vadeli yatırım kredilerini hayli düşük faizlerle vermekti. Amerika, bu esas üzerine kurulacak yeni yardım siyasetini yürütmek üzere gereken tedbirlerin şimdiden alınmasını dâ istiyordu. Amerikâya göre, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtının yerini alacak olan ve Amerika ile Kanadanın tam üye sıfatiyle katılacakları yeni Teşekkülün kurulması hayli zaman alacaktı. Bu teşekkülün bir, hattâ bir buçuk yıldan önce kurulup faaliyete geçmesi beklenemezdi. Halbuki, zengin Batılıların bu konuda artık bir an önce anlaşmaya varmaları lâzımdı. Bu maksatla Amerika -toplantıya az gelişmiş memleketlerin bir nevi temsilcisi gibi katılan Portekiz hariç- diğerlerinin ve Avrupa İktisadî Birliği -Müşterek Pazar- Devletlerinin ve İngiltere kanaliyle de Commomwealth Devletleriyle Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi Devletlerinin yardım imkânlarını tesbit etmek istiyordu. Dünya Para Fonunda 5 milyar dolarlık bir alacaklı bakiyeye sahip olan Batı Almanya yardımını arttırmağa bilhassa davet edilecekti. Gerçekten, geçen yıl ancak 163 milyon dolarlık dış âmme yardımı yapmış olan Batı Almanya, siyasi sahada gösterdiği celâdet nisbetinde bir az daha fazla yardım yapmağa namzet olmalıydı.

Fakat, Amerikanın gayretleri bu ilk toplantıda beklenen neticeyi vermedi. Bir kere, toplantıya katılan Devletler iktisadi yardım bahsinde bizzat, Amerikanın kusurlu olduğunu ve diğerlerinin karşısına bir nevi davacı edasıyla çıkamayacağını ileri sürdüler. Fransa kendi eski sömürgelerine, şimdiki Fransız Topluluğu Devletlerine ve Cezayire hayli yardım yaptığını, bu yardımı arttırmasına pek imkân olmadığını söylüyordu. İngiltere de, şimdiki kaynaklarının Colombo Planına her yıl yaptığı -pek zayıf- iştiraki arttırmasına imkân vermediğinden dem vuruyordu. Üstelik, İngilterenin Avrupa Serbest Mübadele Birliğindeki dostları, başta İsviçre olmak üzere, yardım konusunda kesin taahhütlere girişmeden önce Amerikadan Avrupa Serbest Mübadele Bölgesini Müşterek Pazar ile eşit plânda göreceğine dair söz istiyorlardı, Batı Almanya da, bu kadar mırın kırın edenlerin içersinde fâzla bir şey vaad etmemenin çaresini buluverdi.

Komisyonun toplantısında, gelişmemiş memleketlerin zengin Batı memleketlerine karşı olan dış ticaret hadlerinin bozulması neticesinde, bu memleketlere verilen yardımın hemen hiç kıymeti kalmadığı meselesi üzerine de hiç eğilinmedi. Gerçekten, bu konuda Batılılar tam bir fikir karışıklığı içindeydiler. Meselâ İtalya, Yunan tütününün Müşterek Pazarda serbestçe satılmasına pekâlâ, muhalefet edebiliyordu! Üstelik Müşterek Pazar hususi bir sözleşmeyle kendisine -kendi rızaları sorulmadan- bağlanmış Fransız Topluluğu üyesi muhtar Devletlerle diğer sömürge ve yarı - sömürgelere yardımda bile fazla ileriye gidememişti. Bu konudaki sözleşme 1963 te sona erecekti. Fakat bu memleketlere yardım için ayrılan 600 milyon dolar, Fransanın Afrikadaki politikasının bilhassa Batı Almanya ve Hollândada doğurduğu tereddütler ve bu yardım için kurulan idarî mekanizmanın ağırlığı dolayısiyle hemen hemen hiç sarfedilmemişti.

Müşterek Pazar

Bu durumda, Müşterek Pazara şerik olmak için Türkiyenin ileri sürdüğü şartların da Müşterek Pazar tarafından kabul edilmesi hayli zor olacaktı. Nitekim, -bir az da Yunanistanın manâsız rekabet zihniyeti yüzünden- aynı menfaatleri haiz iki komşu birlikte müzakerede bulunmak imkânından Müşterek Pazar Komisyonu tarafından mahrum edilmişlerdi. Halbuki, iki komşunun talepleri birlikte müzakere edilse ve gerek Atina gerek Ankara zengin dostları karşısında aynı kanaatleri müdafaa etselerdi pazarlık durumlarının daha fazla kuvvetleneceği muhakkaktı. Fakat, oyuna gelmişlerdi ve en kötü şartları kabullenerek Müşterek Pazara girmek tehlikesiyle karşılaşıyorlardı.

Nitekim Dışişleri Bakanı Zorlu geçen haftanın ortalarında Müşterek Pazar azası Fransa, Batı Almanya, Belçika, Hollanda ve İtalya Büyük Elçilerini kabul ederek Müşterek Pazara girme taleplerimizi iki haftadır "tetkik eden" delegelerden yana yakıla şikâyet etti. Tabii, bu yanıp yakılma Dışişleri Bakanlığının resmi tebliğinde "Hükümetimizin görüşlerinin bahis konusu kararlar alınırken göz önünde tutulmasının temini maksadiyle gereken izahatın verilmesi" ve "lazım gelen taleplerde bulunulması" şeklini alıverdi. Daimi delegeler meseleyi daha fazla uzatmazlarsa raporlarını gelecek ay Bakanlar Konseyine veya Bakan Müşavirleri Konseyine vereceklerdir. İşin orada ne kadar süreceği ise belli değildir. Fakat, meselenin en ilgi çekici tarafını, Zorlu Dışişleri Bakanını CEE -Müşterek Pazar- Devletleri Büyükelçileri nezdinde zor durumda bırakmak pahasına Zafer Gazetesi ortaya koydu. Evvelki hafta Başbakanın tüccar ve sanayicilere yaptığı vaadlerin derhal tatbikini sağlamak için seri halinde kararlar alan Koordinasyon Heyeti transformatör, akümülâtör, jilet, şofben, göztaşı, peynir mayası, yale cinsi ve gömme kilitler ile tabii ve sun'i zımpara ve sair aşındırıcıların ithalini fiilen imkansız kılan bir karar aldı. Müşterek Pazar tam ve serbest rekabet esasına dayandığına göre, nerede kalıyordu Batı Avrupayla iktisadi entegrasyon masalı ve hatta, nerede kalıyordu OECE'ye vaad edilen liberasyon! Hükümet, yerli sanayii himaye etmek gibi bir gayeye sarılacaksa bunu açıkça ilan etmeli ve Müşterek Pazara karşı da bunun icabı olan samimi şartları -reddedilmesi pahasına- koşmasını bilmelidir. Hattâ Hükümet gelişmemiş bir memleketin kalkınmasının icablarının liberasyonu da geniş ölçüde mümkün, kılamayacağını açıkça söyleyebilmelidir. Fakat, bir yandan Müşterek Pazara girmekten bahsetmek ve liberasyondan dem vurmak, öbür yandan ise yerli sanayii himaye etmek için mi, yoksa tüccardan seçim parası toplamak için mi belirsiz maksatlar uğruna bütün bu prensipleri bir anda unutuvermek! Ondan sonra da Büyükelçileri çağırıp şikayette bulunmak! Bütün . bunlar, D.P. nin bu memleketin dış münasebetlerini de, iktisadiyatını da artık idare edemeyeceğini açıkça ortaya koymaktadır.

Güney Kore

Kızıllarmış!

Geçen haftanın ortasında Seulde, Güney Kore İçişleri Bakanlığı Emniyet Umum Müdürü Lee Kang-hak bir tebliğ neşretti. Tebliğin mevzuu basitti. Güney Korede Cumhurbaşkanlığı ve Cumhurbaşkanı Yardımcılığı seçimleri olmuştu. Muhalefetteki Demokrat Parti, seçimlerde hile ve baskı yapıldığını iddia ediyordu. Bu iddiaların doğruluğuna inanan Musan halkı büyük nümayişte bulunmuş ve bu nümayiş esnasında polis halkın üzerine ateş açmıştı. İşte, Emniyet Umum Müdürü bu nümayişlerin komünistler tarafından çıkartıldığını iddia ediyordu. Hani, delilleri de eksik değildi! Nümayişçiler polise hücum ederken benzin dolu şişeler kullanmışlardı. İddiasına göre, polise karşı korunmak için önlerine küçük çocukları siper etmişlerdi. Nümayişe başlamadan önce elektrik tellerini kesmişlerdi. Emniyet Umum Müdürüne bakılırsa, bu usuller sadece komünistler tarafından kullanılan usullerde. Şu halde, nümayişleri tertip edenler komünistlerdi!

Dünyanın neresinde bir nümayiş dolayısıyla polisle halk arasında bir çarpışma olsa, bu gibi usullerin nümayişçiler tarafından kullanıldığı görüldüğüne göre, her aklı başında insan bu dahi Emniyet Umum Müdürünün izahlarına gülüp geçerdi. Fakat aslında mesele gülüp geçilecek kadar basit değildi. Ortada, bir milletin haklarının bir yarı - diktatörlük idaresi tarafından ayaklar altına alınıp çiğnenmesi vardı. Bu yarı - diktatörlük, her yarı - diktatörlük gibi, aslında Komünistlerin iktidarı ele geçirmek için başvurduğu usullerin aynine başvuruyor ve sonra da haklarını korumak isteyen vatandaşlarını sıkılmadan kızıllıkla itham edebiliyordu.

Amerikan Ayan Meclisinin Dış Münasebetler Komitesine son zamanlarda verilen bir raporda Güney Kore için aynen şu satırlara rastlanmaktadır: "Korede bir çift parti sistemi yoktur; orada sadece bir buçuk parti sistemi vardır. Korede Muhalefet baskı altında tutulmakta ve asla teşvik görmemektedir." Son seçimler bu iddiayı bir kat daha doğruladı.

Tek şef, çift parti

Seçim kampanyasında Cumhurbaşkanlığı adayı olarak sadece Dr. Syngman Rhee mevcuttu. Kore Cumhuriyeti kuruldu kurulalı Cumhurbaşkanlığı mevkiinde oturan Liberal Partinin liderinin karşısına Muhalefetteki Demokrat Parti Şug Pyunk - oku aday göstermişti. Fakat, Şug Pyunk - ok Amerikada meşhur Walter Reed askeri hastahanesinde bir koronari tromboziz ameliyatı esnasında ölünce, İktidar Partisi Muhalefete yeni bir aday göstermek imkanını tanımadı. Bu durumda Dr. Syngman Rhee Devlet Başkanlığına seçilmek için seçmenlerin üçte birinin reyini alsa yetecekti. Bunu da nasıl olsa olacaktı. Ama hikâye burada bitmiyordu. 1956 seçimlerinde Dr. Rhee'nin -kendisi tam 84 yaşındadır- ağzı yanmıştı. 1956 seçimleri -ki dürüstlüğü hakkındaki

Syngman Rhee
Oturdum, kalkmam!

büyük şüphe bulutları hâlâ Kore semalarından eksilmemiştir- esnasında Rhee yine seçilmeğe muvaffak olmuş fakat Demokrat Partinin lideri John M. Çang Cumhurbaşkanı Yardımcısı oluvermişti. Demokrat Parti 1956 seçimlerinden önce, Rhee'nin Liberal Partisinin antidemokratik icraatı karşısında isyan edip muhalefetteki Milli Demokrat Partisiyle birleşen eski Liberallerin kurdukları ana muhalefet partisiydi. John M Çang, dürüstlüğüyle tanınmış bir Devlet adamıydı. Nitekim hiçbir şey vatandaşlarının ona rey vermesine mâni olamamıştı. Komünistliği mi kalmamıştı? Arkasından -Komünistlikle hiç bağdaşamamasına rağmen- katolik oluşunun onu Papanın kuklası haline getirdiği mi iddia olunmamıştı? Fakat halk, o basit ve cahil denen halk, büyük aklı selimiyle Çangın kendi iyiliğini isteyen hakiki ve namuslu bir Devlet adamı olduğunu anlamış ve ona rey vermişti. Bu, Dr. Rhee'yi ve taraftarlarını ziyadesiyle korkutmuştu. Ya bir gün Dr. Rhee'ye emri hak vâki olsa, o zaman memleket bir Muhalife mi teslim edilecekti? Kore, onu Liberaller idare etsin diye yaratılmamış mıydı? İşte, bu düşünceler Liberal Partiyi bu seçimlerde Çangı vazifesinden atmak için her şeyi yapmağa zorladı.

Bir seçim ki...

Muhalefetin yüzde yüz kuvvetli olduğu Seulde bile seçim kampanyası sırasında Demokrat Parti Merkezinin etrafı hoparlörlü jiplerle çevrilmiştir. Bu jiplerin hepsi Devlet malıdır. Ne zaman Demokrat Parti Merkezindeki hoparlörler -kanuna tamamen uygun olarak- işlemeğe başlasa, bu Devlet malı jiplerdeki parazit makineleri çalışmağa başlamış ve Demokrat hatiplerin sözleri işitilmez hale gelmiştir. İş bununla bitmemiştir. Bu cızırtı makinalı jiplerden filolar teşkil edilmiştir. Hangi Demokrat aday nereye gitse bu filolardan biri onu takip etmiş ve mitinglerde konuşulan hakikatlerin halk tarafından duyulmasına mâni olmak istenmiştir. Polis jipleri ve kamyonları açıktan açığa İktidar Partisinin propagandası için kullanılmıştır. Bu arabalar Liberal Partinin propagandacılarını dört bir tarafa taşımışlar ve "Liberal Partiye, Syngman Rhee'ye, Lee Ki-ponga oy veriniz" tarzında dövizleri gezdirmişler, teşhir etmişlerdir.

İş Devlet vasıtalarının İktidar Partisi emrinde kullanılmasıyla da bitmemiştir. En küçük köylere varıncaya kadar her tarafta serseriler Liberal Parti tarafından hususi surette toplanmışlar ve bunlar özel bir eğitime tâbi tutulmuşlardır. Bu eğitim devresi tamamlandıktan sonra serseriler vazifelendirildikleri mahallere giderek orada muhalefet mensuplarını, muhalif ve tarafsız gazetecileri, muhalefet propagandacılarını dövmüşler, muhalefete sevgi duyan vatandaşları korkutmuşlar, icabında onların ekinlerini yakmışlar ve Muhalefetin kapalı duvarlar ardında yaptığı toplantılara hile hücum ederek Muhalefeti susturmağa uğraşmışlardır. Bu serseri ekiplerinin faaliyeti neticesinde Muhalefetin propaganda yapması son derece

güçleşmiştir. Muhalefet nerede bir propaganda broşürü dağıtsa, nereye bir afiş astırsa sarhoş serseri ekipleri bunları toplamışlar, yırtmışlar ve yakmışlardır. Yosu şehrinde Demokrat Parti Merkezi binasına hoparlör takmağa uğraşan iki ameleye hücum eden bir serseri ekibi bu amelelerden birisini adam can verinceye kadar dövmüş ve bu yüzden hiç kimse takibata uğramamıştır. Canını güçlükle kurtarmağa muvaffak olan öbür amele, serserilerin dayak faslı devam ederken orada bulunan iki polisin arkalarını döndüklerini ve en ufak bir müdahalede bulunmadıklarını söylemiştir. Muhalefet Partisinin hiçbir yerde hiçbir sinemayı, tiyatroyu, kahveyi, açık hava mahallini kiralayıp toplantı yapması mümkün olmamıştır. Bu gibi yerlerin sahipleri bırakın mesleklerinin, canlarının bile tehdit altında olduğunu görmüşlerdir. Bir yerde Muhalefet mitingi mi vardır? Orada her nasılsa bütün belediye otobüsleri duruvermiş, elektrikler kesilmiştir. Hattâ hususi taksiler bile o gün hep birlikte tamire girmeği tercih etmişlerdir. Muhalefet güç belâ bir yerde miting mi tertiplemiştir? Etraf hemen siyah üniformalı, beyaz coplu polislerin bembeyaz jipleriyle çevrilmiştir. Polisler adam dövmeğe ve jipleri ni halkın içine doğru sürmeğe başlamışlardır. Bunun neticesinde Demokratlar açık hava toplantılarını ağaçsız ve sarp tepe zirvelerinde yap mak zorunda kalmışlardır. Çangın Suwonda bir tepede yaptığı toplantıya ahali gidemesin diye tepenin etrafı polis tarafından abluka edilmiş ve toplantıya ancak 300 kişi katılabilmiştir. Yosuda, Demokrat Parti İl İdare Kurulunun Muhasip Üyesi demir çubuklarla ölünceye kadar dövülmüştür. Kvangjuda bir genç katolik Lider, Liberal Partinin adamları tarafından yine dövülerek öldürülmüştür.

Seçim kampanyası esnasında, halk yine de herşeye rağmen sevgilisi Çanga gösteride bulunmak istemiştir. Başta memleketin en iyi okulların talebeleri gençler -her yerde gençler, ah o gençler!- polise rağmen büyük nümayişler tertiplemişlerdir. Suwonda 300 talebe, Taeguda 1.200 talebe bu nümayişlere katılmıştır. Benzer nümayişler Seulde ve Puzanda da yapılmıştır. Suwondaki nümayişi bir yabancı muhabir şöyle anlatıyor: "300 genç talebe Demokrat Partinin mitingine gitmek için yola çıktılar. Siyah üniformalı polisler talebelerin yolunu kesip üzerlerine coplarla saldırdılar. Bu sırada 17 yaşlarında bir genç bir cop darbesiyle alnından vuruldu ve kanlar içinde yere serildi. Polis bağırıyordu: "Başkan Yardımcısı Çangın mitingine gitmekte serbest olduğunuzu biliyorsunuz, değil mi? Biliyorsunuz ki, polis sizin bu mitinge gitmenize mâni olmak istememiştir. Ama, sokaklarda Hürriyet, Hürriyet diye bağırmadan duramıyorsunuz. Pek âlâ bilirsiniz ki bu, Hükümet aleyhine siyasi nümayiş yapmak demektir. İşte bu sebepten dolayı sizin mitinge iştirak etmenize müsaade etmeyeceğiz. Bu kötü tutumunuz sebebiyle şimdi bizimle karakola geleceksiniz." Genç talebe bunun üzerine bir sivil âmirden yardım istedi. Sivil âmir kahkahalarla güldü ve gençler polis kamyonlarına doldurularak karakola sevkedildiler."

Güney Koreden bir görünüş
Kalan pişman, kalmayan pişman

Taegudaki bir nümayişi dağıtan Vali ise başka bir yabancı muhabire şunları söylüyordu: "Canım, görmüyor musunuz? Kore demokrasisi 13 yaşındadır. Koredeki durumu İngiltere veya Amerikadaki durumla kıyaslamak kabil midir? Hem artık Taegu halkı Komünist ve Japon tehdidini daha iyi anlamaktadır. -İktidar Partisi, son yıllarda bir de hayali Japon tehdidi uydurmuştur.- Dr. Syngman Rhee'den başka lider yoktur. Yol ortasında at değiştirilir mi?

Sistemin temel taşı

Fakat, Kore İktidar Partisinin se--imi kaybetme endişesini ne devlet vasıtaları, ne adam döven sarhoş serseri ekipleri, ne uşak valiler, ne polis copları, ne de devlet hizmetini reye bağlama usulleri giderebilmiştir. Bunun üzerine İktidar Partisinin büyük kafaları bir araya gelerek son derece kurnazca bir rey verme usulü keşfetmişlerdir. Bulunan hüner şudur: İktidar Partisi, seçim gününden çok önce, seçim günü kullanılacak oy pusulalarından 60 milyon adet bastırmıştır. İktidar Partisinin adamları her yerde dokuzar kişilik ekipler kurarak partizanlarına ve korkuttukları halka İktidara nasıl rey verileceğini öğretmişlerdir. İktidar Partisi sözcülerine bakılırsa bundan maksat okuma bilmeyen halka işaretlerini nereye koyacaklarını öğretmekten ibarettir! Fakat, hüner burada bitmemiştir. Oy verme günü bu dokuzar kişilik ekipler üçe ayrılacaklar ve her üç takım kendisine bir de başkan tâyin edildiğine muttali olacaktı. Bu üç kişi rey hücresine beraber girecekler ve birbirlerinin hangi partiye rey verdiklerini de kontrol edeceklerdi. Bu suretle, başkan cenapları bir gözüyle bir seçmeni, öbür gözüyle de öbür seçmeni kontrol etmek imkânını bulacaktı. Doğrusu istenirse bu sistem, rey zarflarını resmî dairelerden çalıp üzerine yine zorla elde edilmiş, çalınmış veya sahtesi yaptırılmış resmi mührü bastıktan sonra, seçmene bu mühürlü zarfı verip onunla İktidar Parti-

Demokrasi ve Komünizm

Korede yıllardır devam eden hileli seçimlere bir yenisi ilave edildi. Kore Japon idaresinden kurtarıldıktan sonra bir türlü müstakâr bir hayata kavuşamamıştır. Bu yüzden 1950 yılında milletlerarası komünizm Koreyi çarçabuk ele geçiriliverecek bir av sanıp hücuma geçmiştir. Güvenlik Konseyindeki Sovyet Delegesinin gafletinden istifade eden Birleşmiş Milletler, başta Amerika, Kore halkına yardım etmek için koşmuşlardır. Bu arada, Mehmetçiğin fedakârlığı ve kahramanlığa bütün bir Birleşmiş Milletler Ordusunu ve Koreyi yenilgiden kurtarmıştır. Sonunda Korede bir mütareke yapılmış ve Kore Kuzeyindeki Komünist rejim ile Güneyindeki komünist olmayan rejim arasında ikiye bölünmüştür. Bugün, Korede iki tarafın da tekrar savaşa başlamaları beklenmiyor. Fakat, ikiye bölünmüş Almanya ve Vietnam gibi Kore de birleşmek istemektedir. Mesele, birleşmenin hangi rejimin idaresi altında olacağıdır. Bu bakımdan, milletlerarası komünizm ile hür dünya arasındaki mücadele en kesif şekliyle buralarda, bu serhad boylarında mevcuttur. Eğer hür dünya meselâ Güney Korede iktisadî, kültürel ve sosyal kalkınmanın hakiki ve temiz bir demokrasi rejimiyle birlikte hızla yürütülebileceğini isbat edemezse bunu nerede isbat edebilecektir? Nitekim bu maksatla, Güney Kore yıllardan beri Amerikan yardım programlarında en mutena bir mevkii işgal etmektedir.

Fakat, şimdiye kadar başarısızlık tamdır. Hür dünya Güney Korede ne becerikli bir idareyi iş başına getirebilmiş, ne de demokrasiyi kurabilmiştir. Yıllardır saçılan dolarlara rağmen Güney Korede ne kalkınma vardır, ne de demokrasi. İşte bunun içindir ki Japonyadaki Koreliler -içlerinden önemli bir kısmının Güneyli olmasına rağmen- vatana dönerken Güney Koreyi değil, Kuzey Koreyi tercih etmişlerdir. Japonyadaki Koreliler şöyle düşünmüşlerdir: Hürriyet ne Güneyde, ne de Kuzeyde var. Fakat, Kuzeyde iş var ve artan refah var. Japon Hükümetinin düşünmekte ve seçmekte serbest bıraktığı bu Korelilerin kararı hür dünya için çok acı olmuştur. Fakat, ilerde Güney Korede yaşayan Korelilerin de bu şekilde düşünmelerine hiçbir engel yoktur. Bilâkis pek çok sebep vardır.

Ancak, acaba Güney Korenin kültür seviyesi düşük gelişmemiş bir memleket olması orada otoriter bir rejimin mevcudiyetini haklı kılmaz mı? Nitekim, bütün Güney - Doğu Asyada aynı temayüle rastlamıyor muyuz? Japonya ve Hindistan dışında bütün Asya memleketlerinde demokrasi, yerini otoriter rejimlere terketmiş veya terketmek üzere değil midir? Birçok ciddi sebebler bunun böyle olmasını gerektirmiyor mu?

Bu soruların hepsinin cevabı evettir. Fakat, Güney Kore bunun bellibaşlı istisnalarından biridir. Güney Kore bu umumi temayülün bir istisnası olmalıdır. Zira orada iki hayat görüşü, iki ideoloji en kesin bir şekilde çarpışmaktadır. Hür dünya Güney Korede, üstelik akıttığı dolarlara rağmen, demokrasinin yaşamayacağı ve hür dünyayla ittifak akdetmiş gelişmemiş memleketlerin kalkınmayı beceremeyen bozuk sistemler içinde yuvarlanmağa mahkûm oldukları yolunda bütün Asya ve Afrikada hızla yayılan inancı behemahal yenmek mecburiyetindedir. Güney Korede adam başına düşen "dış yardım diğer gelişmemiş memleketlere yapılan yardımın adam başına düşen miktarını çok aşmaktadır. Hiç değilse, bu faktör, Güney Korede demokrasinin yaşayabilmesine yetmelidir. Batının yardımı sayesindedir ki gelişmemiş memleketler hürriyetten fedakârlık etmeden kalkınmanın kabil olduğuna gözleriyle görüp anlayacaklardır. Bunu anlayınca da, demokratik veya demokrasiye yönelmiş ahlâklı rejimleri, milletlerarası komünizme tercih edeceklerdir.

Ama, işte Güney Kore muazzam bir dış yardıma rağmen ne kalkınmanın, ne demokrasinin, ne de sıhhatli bir idarenin mümkün olduğunun; aksine, büyük dosta dalkavukluk ve uşaklıktan başka endişesi olmayan bir sistemin kurulmasının önlenemediğinin en canlı misâllerindendir. Bu durumda Asyanın, Afrikanın, Güney Amerikanın aç insanlarını hürriyetin mide kadar ehemmiyetli olduğuna inandırmağa asla imkân yoklar. Bu sebepler dolayısıyladır ki, her nevi hukuki mülâhazanın üstünde, Batı için, Amerika için Güney Koredeki bugünkü duruma son vermek hayatî bir mesele halini almıştır.

Bunun için, ilk iş olarak Amerikan idarecileri Güney Korede kendileri için en emniyetti siyasetçinin muayyen bir kişi olduğu inancından vazgeçmelidirler. Aksine, muayyen kişinin Güney Korenin elden çıkması için çalışan en kuvvetli faktör olduğunu anlamalıdırlar. Birleşmiş Milletler Ordusu adı altında Güney Korede bulunan Amerikan Silâhlı Kuvvetlerinin bugünkü rejimi devirip yerine hakikaten demokratik bir idareyi getirmeleri düşünülemez. Yapılacak şey, bugünkü idarenin Amerikadan aldığı paralar ve Amerikadan aldığı silâhlarla kendi milletinin tepesinde boza pişirmesine mâni olmaktır. Bir kere Amerika, milletlerarası komünizmi karşı korunma vasıtası diye verdiği silâhların insan olarak haiz oldukları haklarını aramaktan başka suçu olmayan halk üzerinde kullanılmasına icabında müdahale ederek mâni olabilir. Güney Kore Hükümetine yapılan askeri yardım pek âlâ bu şartla bağlanabilir. Amerika, Güney Kore Hükümetinin vaziyetini kurtaran İktisadî yardımını da demokratik bir rejim yerleşinceye kadar kesebilir. Amerika, Güney Korenin içişlerine müdahele etmemelidir. Fakat, istediği Hükümete istediği kadar yardım etmek de Amerikanın hakkı değil midir? Amerikanın bu husustaki takdir hakkını şöyle veya böyle kullanması hiçbir surette bir memleketin iç işlerine müdahele olarak vasıflandırılamaz. Ama, Amerikan iktisadî yardımı kesilirse Güney Korede milletlerarası komünizmin sızma imkânları artarmış. Doğrudur. Fakat, yardım devam ettiği takdirde de bu çökme tehlikesi en aşağı aynı derecede mevcut değil midir? Şu halde, hastanın uzun sürecek bir hastalık neticesinde muhakkak bir ölüme doğru gitmesini önlemek için ani bir ameliyatın rizikosunu göze almak daha akıllıca olur. Amerikan Ordusu, Kuzeyden gelecek yeni bir tecavüzü ve dahilden kışkırtılacak Kuzey temayüllü isyanları bastırmak için gereken tertipleri alır ve gıda maddeleri yardımı tarzındaki yardımlar doğrudan doğruya Birleşmiş Milletler makamları tarafından tevzi edilir. Sonra, iktisadî ve askeri yardımın durmasının baş sorumlusunun yarı - diktatörlük olduğu halka münasip şekilde duyurulur. İşte, o zaman her şeyin halk tarafından kendi kendine halledileceği görülecektir. Çünkü, reyin tadını almış olan halk ona uzanan elleri kırmasını, ona uzanmayı tasarlayan kafaları parçalamasını bilecektir. Rey hırsızları bertaraf edildikten sonra ise, Güney Korede becerikli ve sıhhatli bir demokrasinin kurulması için ilk şart yerine getirilmiş olacaktır.

sine rey atmasını ve hakikaten İktidara rey verdiğini isbat etmek üzere sandık başkanından aldığı rey zarfını da İktidar Partisinin mahallî başkanına geri getirmesinin istenmesi usulünden çok daha emniyetli bir yoldur. İktidar Partisi, bu yeni hünere başvurulacağı yolunda Muhalefetin iddialarını reddetmeğe bile kalkışmamıştır. İktidar sözcüsüne bakılırsa, seçmenler kendi adaylarına oy vermek için o kadar büyük bir şevk ve heyecan içindedirler ki birkaç kişinin bir arada hücrelere dolmasına izdiham yüzünden mani olunamayacaktır. Yeni hüner tecrübe de nemesinde çok tesirli olmuştur. Geçenlerde yapılan bir milletvekili ara seçiminde Muhalefetin oyu bu sayede 17 binden, 800 e düşürülebilmiştir. Fakat, Dr. Syngman Rhee ile Lee Ki-pong bu şahane usulün dahilde ve hariçte bırakacağı kötü tesirleri düşünerek taraftarlarından "model oy pusulaları" usulüyle rey vermekten vazgeçmelerini son dakikada istemişlerdir. Ama bu, seçim günü trafik polisinin yerini askerî polisin alması suretiyle halkın büsbütün korkutulmak istenmesine mani olamadığı gibi, İçişleri Bakanı Şoi de her sandığın başına "muhtemel tethişçilik hareketlerine karşı" korunmak maksadiyle bir siyah üniformalı, beyaz coplu polis dikmekten geri kalmamıştır. Sinik Şoi, kendisine Muhalefetin ithamları hakkında sual soran bir yabancı muhabire soğuk soğuk gülerek "Bu bir maç değil ki! Hem arada maçlarda bile kaideler ihlâl edilir.... Bu seferki evvelkilerden çok daha iyi oldu. Bu sefer her şey tam kontrol altında!" demekten çekinmemiştir.

Fakat, Şoi Cenapları her şeyin kontrol altında olmadığını Masandan, Kvangsudan, Taegudan, Seulden gelen haberlerden iyice anlamıştır. Masanda 15 mart günü öğleden sonra saat dörtte ayaklanan halk, başta talebeler olmak üzere nümayiş yapmağa, hakkını aramağa, çalınan reylerin nereye gittiğini sormağa başlamıştır. Çünkü, seçim günü İktidar Partisi işi sandıklara polis himayesinde avuç dolusu rey pusulası atmağa ve bazı sandıkları da yakmağa kadar vardırmıştır. Halk ise hakkının kendisine verilmesini, kendi iradesine hürmet edilmesini istemektedir. Halk, artık bu komedyadan bıkmıştır. Ve işte halk ayaklanmıştır! Polis coplarla halkı dağıtamamıştır. Halk nefret ettiği siyah üniformalı uşakların üstüne yürürken uşaklar can havliyle ateş açmışlardır. 10 ölü, 50 yaralı vardır. Halk bunun üzerine büsbütün çığrından çıkmış ve şehri yedi saat müddetle zaptetmiştir. Asayiş ancak gece 11 de Ordunun yardımıyla iade edilebilmiştir. -Rhee'nin diğer bazı yarı - diktatörlerden farkı onun orduya hakim sayılması ve Ordunun taptığı bir rakibi bulunmamasıdır- Diğer şehirlerde de benzeri nümayişler olmuştur. Kabine fevkalâde toplantılar yapmaktadır. Kore elçileri ise, "Bunun Komünist Kuzey Koreden ne farkı kaldı?" mealinde yazılar yazan -başta Manchester'in meşhur Guardian'ı olmak üzere- hür dünyanın hür fikirli ve namuslu gazetelerini protesto için diğer bütün işlerini unutmak zorunda kalmışlardır.

Neticede isyan hakkını kullanan halkın meşru isyanı, Korede hükümet darbesi yapmış gayri meşru bir idareye sâdık polis ve ordu tarafından bastırılmıştır. Fakat, Masanda ölen arkadaşlarının baş ucunda göz yaşı döken bir genç talebe geçen haftanın sonlarında bir yabancı muhabire şöyle diyordu: "Korede bir gün ideal demokrasi teessüs edecektir."

Hakikaten bu haftanın başında dünyadaki kanaat şuydu: Korede bir gün ideal demokrasi her yerde olduğu gibi teessüs edecektir. Çünkü, Korede birgün ideal düşkünü iktidar hastaları idarenin, polisin ve Ordunun, bütün Devlet kuvvetlerinin kendilerinden yana olmadığını, aldatılmak ve dövülmek istenen halktan yana olduklarını göreceklerdir. Çünkü, bir gün Korede göğsünü kahpe uşakların, sarhoş serserilerin darbelerine gerecek ve milleti kurtaracak millet babaları çıkacaktır.

Peykler

Öncünün öncülüğü

Bundan on gün kadar evvel bir gün A.B.D. nin hava kuvvetlerine ait Cape Canaveral deneme üssünde hummalı bir faaliyet vardı. Fezanın nihayetsiz boşluğuna fırlatılacak yeni peyk hazırlanıyordu.

Evvelce hem Ruslar hem Amerikalılar birçok peyk atmışlardı. Bunlardan bir kısmı muvaffakiyetle mahrekine yerleşmiş, fakat bir kısmı ya istikametinden şaşıp fezada kaybolmuş veya yeryüzüyle radyo dalgaları vasıtasıyla temin edilen irtibat, bataryaların bozulması gibi arızalar yüzünden kesilmişti. Şimdiye kadar atılıp da henüz fezada bulunan peyklerin, ikisi müstesna, hepsi dünya etrafında dönen peyklerdi. İstisna teşkil eden iki peyk -yani Lunik I ile Öncü IV- ise güneş etrafında dönen birer peyk, yani birer gezegen olmuşlardı. Ancak bu iki suni gezegenin yeryüzü ile irtibatı kesilmişti.

Bu iki tecrübeden sonra fen alemi bir yıl kadar bir müddet faaliyetini peyklerde kullanılan elektronik teçhizat ve bilhassa verici radyo cihazını besliyen bataryalar üzerine teksif etti. Nihayet bulunan yepyeni sistemlerin, yapılacak tecrübelerde iyi neticeler sağlıyacağı kanaatına varılmış olmalı ki 11 Mart 1960 günü Öncü V in tecrübe edilmesine karar verildi. Aslında bu tecrübe bundan çok evvel, geçen ilk baharda yapılacaktı. O tarihte yapılması da bilhassa astronomik bakımdan en uygunuydu. Filhakika o sırada dünya yuvarlağı Venüs gezegeninin hareket düzleminin içinde bulunuyordu, atılacak bir suni gezegen bu düzlemdeki bir yörüngede harekete başlıyarak Venüse çok yakın geçecekti. Hattâ belki onun çekimine kapılıp gezegen üzerine bile düşmesi beklenirdi. Bu suretle Venüs gezegeninin yüzeyine ait çok kıymetli bilgilerin elde edilmesi de mümkün olacaktı. Fakat ne yazık ki, öncü V i fırlatacak Atlas - Able roketi o güne hazır olamadı. Bunun üzerine deneme geri bırakıldı, roketin tipi de değiştirildi. Atlas yerine Thor roketi konuldu ama böylece elden kaçırılan bu kadar uygun durum bir daha asırlarca tekerrür etmiyecekti. Ancak yaklaşık bir duruma, 1967 de tekrar gelinecekti.

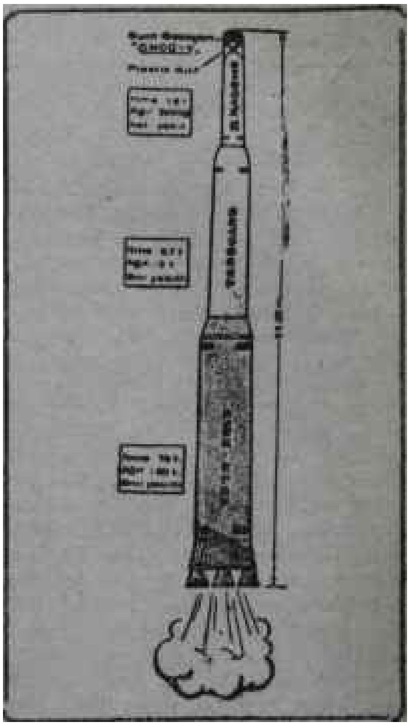
Bu sebepten Amerikan Hava Kuvvetleri âletler ve cihazlar hazır olur olmaz denemeyi hemen yapmağa karar verdi ve 11 Mart günü saat 8 de roket ateşlendi. Atıştan 35 dakika evvel işçilerin montaj kulesini roketten ayırdıkları görülüyordu. Ateşlemeden 90 saniye önce atış sırasında çıkacak müthiş alevleri azaltmak için dakikada 5 ton buhar veren tesisat faaliyete geçirildi.

Nihayet "sıfır saniye" ye gelinince Thor, tabanını iterek yukarı fırladı ve büyük bir hızla dimdik uzaklaştı. Atılan bu roket üç kademeliydi, her kademe bir evvelkinin yakıtı biter bitmez çalışacak şekilde tertiplenmişti. İlk kademe tâdil ve ıslah edilmiş bir Thor roketi olup sıvı yakıtla çalışmakta ve ortalama 75 tonluk bir itme kuvveti sağlamaktaydı, sistemin ağırlığı ise 50 ton civarındaydı. İkinci kademeyi yine sıvı yakıtlı bir roket olan Vanguard teşkil etmekte ve sistem olarak 2 ton ağırlığına mukabil 3,7 tonluk itme kuvvetine sahip bulunmaktaydı. Üçüncü ve son kademe ise katı yakıtlı ve 300 kilo ağırlıkta olup motörü 1500 kiloluk bir tepki sağlamaktaydı.

Bu son kademenin üzerine plastik bir kılıf geçirilmişti. Özel bir işaret yardımıyla bu kılıfın ortadan kaldırılması ve sunî gezegen Öncü V in yörüngesine yalnız olarak sokulması mümkün bulunmaktaydı. Nitekim bütün bu mekanizma bir saat intizamıyla çalıştı. Öncü V mahalli saatle 17,05 de -yani hareketinden tam 9 saat beş dakika sonra- yerden 395,000 Km. uzaktaydı, sürati ise saatte 10.000 kilometrenin üstündeydi. Mamafih dünya yuvarlağının çekimi sebebiyle bu sürat gittikçe azalmaktaydı, zira artık Öncü V motorlarından ayrı olarak kendi hızıyla gidiyordu.

Üçüncü kademedeki yakıtın da bitip cihazları ihtiva eden toparlak kısım ayrıldığı anda sistemin hızı saatte 40.000 Km. idi. Hız azala azala nihayet yer çekiminin tesirinden tamamen kurtulunca bu sefer güneyin çekim alanına tâbi olacak ve hızı bu defa yeniden artmağa başlayarak güneş istikametinde hareketine devam edecekti. Mamafih suni gezegen aldığı ilk hızın tesiriyle güneşin üzerine düşmekten kurtulacak ve en fazla yaklaştığı nokta 120 milyon Km. olmak üzere elips şeklindeki yörüngesi üzerinde tam 311,6 günde bir devrini tamamlayarak harekete devam edecekti.

Elektronik cihazları ihtiva eden 65 santimetre çapındaki kürenin a-

Öncü V.
Herşey İlim için

ğırlığı 43 kiloydu. Başlıca şu âletleri taşıyordu: Yüksek derecedeki radyasyonun tesirlerini ölçen bir âlet, orta ve alçak derecedeki Meteorları sayan bir âlet, manyetik alanların şiddetini ölçmek için bir bobinli manyetometre, güneş ışığının şiddetini ölçen bir fotometre, bir manyetik kayıt cihazı ile iki kademeli bir radyo vericisi.

Öncü V in diğer bir hususiyeti şimdiye kadar atılan iki suni gezegenin aksine dünya ile Merinin yörüngeleri arasında değil, fakat güneşe daha yakın bölgede, yani dünya ile Venüsün yörüngeleri arasında dolaşmasıydı. Bu da güneş bataryalarının daha iyi çalışabilmesini kolaylaştırıyordu.

Kâinatın bilinen kanunlarına göre suni gezegenle Venüs asla karşılaşmıyacaklardı, en yakın mesafeye geldiklerinde aralarında 10 milyon kilometre kadar uzaklık bulunacaktı. Mamafih bu dahi Venüsün yerçekimi hakkında faydalı bilgiler edinilmesine yarayacaktı. Diğer taraftan güneş sisteminde yeri ve kütlesi hassas olarak bilinen bir gezegenin -Öncü V in- bulunması sayesinde sisteme dahil diğer gezegenlerin hakiki kütleleri ve hareketleri hakkında şimdikinden çok daha hassas hesapların yapılması imkân dahiline giriyordu. Herhalde ilim ve fen bu gibi öncüler sayesinde yepyeni hakikatleri meydana çıkarmağa kadir olacaktı.

CEMİYET

Mavi rengin hakim bulunduğu mükellef döşenmiş yatak odasının ortasında kurulu muhteşem karyolada yatan genç kız kendisine hayran hayran bakan basın mensuplarına, şen'i bir tecavüze uğradığını, dâvasından asla vazgeçmeyeceğini anlatıyordu. Beyaz süeter giymiş olan genç kız hasta idi. Yüzünden oldukça üzgün olduğu ve acı çektiği anlaşılıyordu. Cumhuriyet caddesindeki Ceylan apartmanının bir katında tertiplenen bu enteresan basın toplantısının sahibesi, Ayfer Tatari idi.

Fatma Tatarinin güzelliği dillere destan olan kızı, birkaç gün evvel Ferda Kahraman adındaki bir şahsın hücumuna uğradığını söylüyor ve öldürülmek istendiğini ileri sürüyordu. Ferda Kahraman eve nasıl girmişti ? Ayfer Tatariyi neden öldürmeğe teşebbüs etmişti? İfadesinden anlaşıldığına göre güzel ev sahibesinin de bu işe aklı ermiyordu. Bilinen bir şey vardı: Ferda Kahraman adındaki zat sosyetede pek fazla rağbet gören bir şahıstı. Üstelik iyi para getiren işleri vardı. D. P. ileri gelenlerinden pek çoğuyla da ahbap, hattâ sıkı fıkı dosttu. Hâdise olsa olsa bir kıskançlık yüzünden olabilirdi!

Basın mensupları ellerine sıkıştırılan viski kadehlerinden viskilerini yudumlarken sosyetenin büyük ismi Fatma Tatari genç ve güzel kızının kolunda, kulağının arkasında bulunan çürükleri göstererek bir insanın bunları kendi kendine yapamıyacağını anlatıyordu. Mesele hiç de Ferda Kahramanın dediği gibi değildi. Ayfer, intihara teşebbüs edecek yaradılışta bir kız olamazdı. Hasılı olan olmuştu. Az kaldı Ayfer elden gidiyordu. Bu yüzden dâvadan vazgeçilmiyecek, sonuna kadar gidilecekti.

*

Geride bıraktığımız hafta içinde kıvrak dansözlerimizden biri daha D.P. ye iltihak etti. İçel Milletvekili Rüştü Çetinin kardeşi için Mersin Tüccar Kulübünde yaptığı düğüne Adanadan hususi surette getirilen İnci Birolun bu ihtişamı, bu görünmemiş kalkınmayı gözleriyle görüp, vücuduyla hissettikten sonra D. P. ye gönül bağlamamasına hakikaten imkân yoktu ve yakın arkadaşları kıvrak dansöze bu bakımdan hak verdiler.

Muhteşem düğünde B. M. M. Başkanı Refik Koraltan ve birçok D. P. milletvekili hazır bulundu. Adanadan getirtilen İnci Birol, şark dansını yaparken D. P. milletvekilleri ve Koraltan o kadar coşmuşlardı ki görenler D. P. nin yeni bir seçim sonunda tekrar iktidarda kaldığını zannettiler. Birol bir ara Koraltanın önünde dansediyordu. Meclisin babacan tavırlı başkanı yerinden neşeyle kalktı. Elini cebine atarak, oradan yepyeni bir binlik çıkardı. Önünde kıvır kıvır kıvranan Birolun alnına yapıştırdı ve coşkun tezahürat içinde yerine oturdu.

Ayfer annesiyle adliyede
Anasına bak, kızını al

*

İstanbulun gözde lokali Yeşilhorozda geçen hafta bir gece çok hoş bir hâdise oldu. Küçüksahne sanatkârlarından Ayfer Feray, Gülriz Sürurî, sahnemizin yeni Hamleti Engin Cezzar ve arkadaşları otururken birden yanlarında kısa boylu, tıknazca bir adam belirdi. Masaya hızla vurunca bütün bardaklar kırıldı. Adam çok öfkeliydi, masadakilere; "Şimdi sizi toz ederim" dedi. Dört kişi kalkıp lokali terkettiler. Adam garsona bir yüz liralık uzattı, "Bu kırılan bardaklar için" dedi.

Öfkeli Adamın adı Vedat Türkkandı, öfkesinin sebebi de ayrılmak üzere olduğu eşinin sözünü tutmayıp boşanma kararı almadan bir gece kulübüne gitmesiydi.

Gülriz Sürurî ile Vedat Türkkan resmen ayrıldılar. Artık genç kadın Engin Cezzar ile daha rahat dolaşabiliyor.

*

Devlet operasının sahnesine Othello'nun konulmasıyla kenarda kalmış eski bir şöhret, tekrar kendisinden bahsettirmeğe başladı. Bu şöhretin adı Ayhan Aydandır. Ayhan, Othello'daki Desdemona rolüne şahsiyetinden de bir şeyler katarak o kadar rahatça yerleşivermişti ki, son devrin meşhur Leylâ Genceri olmasa, bazı kimseler Ayhan Aydanın, yıldızının yeniden parlamağa yüz tuttuğunu ilan edivereceklerdi. Ne var ki, -her ne hikmetse- Ayhan Aydan bir müddet daha inzivasında kalmak istiyor ve bu arzusunda da ısrar ediyordu. Genç sanatçının kısa bir müddet için de olsa unutulmak sinirlerini bozmuş olacak.

*

Danimarkanın Ticaret Bakını Kjeisk Philippe eşiyle birlikte geçen hafta, Türkiyeye geldi. Ticaret Bakanlığı pazar gecesi Süreyya pavyonunda Bakan şerefine muhteşem bir ziyafet verdi. Bu ziyafet için pavyon sahibi İstanbula gitmiş, hazırlıklar yapmıştı. Sofrada yok yoktu doğrusu. Bu altmış kişilik ziyafette bulunan bazı davetliler Danimarka ile ticarî münasebetlerimizde yeni bir gelişme ümit ettiler. Fakat bu ziyaret de, muhteşem ziyafet de ticari münasebetlerle ilgili değildi. Danimarka Ticaret Bakanı memleketimize Hayrettin Erkmen'in ziyaretini iade etmek için geliyorduk.

*

Bu haftanın başında, genç bir milletvekili, İstanbulda içtima halinde bulunan Bakanlarla temaslar yapıyor, bulamadıklarına zarif zarflar bırakıyordu. D.P. nin seçim kampanyasının en fazla kesifleştiği ve kesif kampanyanın merkezini İstanbulun teşkil ettiği günlerde, bir D. P. li milletvekilinin büyük bir hassasiyetle Bakan kovalamasını türlü şekillerde yorumlayanlar oldu. Ancak, müthiş İçişleri Bakanı Namık Gedikin müstakbel damadı Turan Akarcanın temaslarının siyasetle veya seçimlerle zerre kadar alakası yoktu. Akarca mesut bir izdivacın arifesinde bulunuyordu ve Bakanlara düğün davetiyesi dağıtmak için Ankaradan kalkıp İstanbula gelmişti. Gedikin güzel kızı Ayla ile 25 Martta evleniyordu.

KİTAPLAR

Hacizli Toprak

(Cengiz Tuncerin romanı, Remzi Kitabevi, Yeni Türk Yazarları serisi 13, Yükselen matbaası, İstanbul 1960, 213 sayfa 400 kuruş).

Remzi Kitabevi, genç Türk romancıları için hazırladığı bir seri yayınla, romanımıza gerçekten büyük bir hizmet ediyor. Sayıları biri ikiyi geçmiyen ve sırtlarını dergilere dayayan bazı yayınevi sahiplerinin saltanatlarına son verdiği için Remzi Kitabevini tebrik etmek gerekir.

Cengiz Tuncerin "Hacizli Toprak" adlı romanı, Remzi Kitabevinin Yeni Türk Yazarları serisinde yer alan diğer bütün romanlar gibi daha önce bir günlük gazetede tefrika edilmişti. "Hacizli Toprak" Cengiz Tuncerin ilk romanı. Daha önce Tuncer şiirler yazmış, ama hiç bir zaman iyi bir şair olamamıştır. Pek genç olduğuna göre belki şiirde edinemediği şöhreti roman sahasında edinecektir. Nitekim "Hacizli Toprak", yazarın ilk romanı olmasına rağmen ümit uyandırıcıdır.

"Hacizli Toprak" bir köy romanı Hani şu son yıllarda genç romancılarımızın moda haline getirdikleri köy romanlarından biri. Cengiz Tuncer bu romanında üç beş dönümlük toprağına dört elle sarılmış, kıt kanaat borç harç içinde geçinen köylülerle, bu köylülerin elindeki toprağa göz dikmiş bir ağanın hikâyesini anlatıyor. Romanın ana teması bu. Ancak Tuncer bu temanın içine bir de aşk hikâyesi oturtmuş. Köylülere yüksek faizle para veren, sonra da bu parayı ödeyemedikleri için topraklarını haczettiren Mastan ağanın Aliye adlı bir kızı vardır. Aliye uzun yıllar kasabada oturmuş, kasaba âdetlerine göre yetişmiş, köy kızlarına nazaran daha serbest bir kızdır.

Karaahmetli köyünde ise Mastan ağanın zulmüne, haksızlıklarına karşı gelen Hasan adlı bir köy delikanlısı vardır. Mastan bir zaman sonra ailesini kasabadan köye getirip yerleştirince Aliye ile Hasan birbirlerine âşık olurlar. Mastan buna kızar. Durmadan Hasanın aleyhine çalışır, türlü düzenlerle Hasanı hapishaneye düşürür. Hasan buradan kurtulur. Köylüleri Mastanın haksızlıklarına karşı koymıya kışkırtır. Mastan, Hasanın tarlasını da haczettirir. Hasan borcunu ödeyemesin diye Mastan onun buğdaylarını yaktırmıştır. Köylüler Hasandan yanadır ama Mastanın da oyunu çoktur. Birini bırakır, birini alır. Hasan elindeki tarlasını kaybedince bir başkasının yanına yarıcı girer. Toprağı elinden gittiğinden beri durgunlaşmıştır. Köylülerle de pek konuşmaz. Mastan azgınlığını artırdıkça artırmaktadır. Köylülerin elindeki topraklar tek tek gitmektedir. Hasan, Aliyeyi ise hiç görmemektedir. Zira Mastan kızının Hasana aşık olduğunu öğrenmiş, kızını evine hapsetmiştir. Baba kız birbirlerine düşman olmuşlardır.

Karaahmetli köyünün son parça topraklarının da elden gideceği günler gelmiştir. Mastan, köylüleri daha mahsullerini tarladan almadan borçlarını ödemiye zorlar, ödeyemeyecekleri için de toprakları haczedilecektir. İşte tam bu sırada Hasan ortaya çıkar. Silâh zoruyla Mastana köylülerin borçlarını bir yıl müddetle temlik ettiğini bildiren bir vesika imzalatır. Bu köylülerine yapabileceği son iyiliktir. Sonra köyü bırakıp gidecektir. Karaahmetli köyünde de artık onun ekmeği suyu kesilmiştir.

Cengiz Tuncer
İşin başında

Aradan bir iki gün geçer. Mastan elinde bir tabanca Hasanı bir pınar başında bastırır. İmzaladığı kâğıdı geri almak ister. Vuruşurlar. Mastan ölür, Hasan Yaralanır. Aliye gelir, Hasanı kucaklar götürür. Karaahmetli köyü bir belâdan kurtulmuştur.

Cengiz Tuncerin "Hacizli Toprak" adlı romanının kısa hikâyesi budur. Cengiz Tuncer bu hikâyeyi, o ezeli köylü - mütegallibe hikayesini elinden geldiği kadar ustaca romanlaştırmaya çalışmış.

"Hacizli Toprak"a başarılı bir roman denemez. Acemilikleri, yazarın hikâyeyi anlatırken nefesinin kısıldığı yerler çok. Aşk hikâyesi de romanda bir yama gibi duruyor. Cengiz Tuncer tipleri yaratırken dikkatli davranmamış. Meselâ Aliye tipi son derece başarısız bir tip. Hasan ve Mastan da iyi belirtilmemişler. Romandaki bir sarı oğlan, bir Cevat bey tipi ön plândaki kahramanlardan çok daha canlı, çok daha hayata yakın tipler.

Sonra Cengiz Tuncerin ele aldığı konu da çok beylik, çok işlenmiş bir konu. Yaşar Kemal, Orhan Kemâl ve Kemâl Tahir bu mevzuların şimdiye kadar işlenmemiş tarafını bırakmadılar.

"Hacizli Toprak" ın en başarılı tarafı dili. Sonra kitap sıkmadan, sonuna kadar okunabiliyor. Bu bakımdan Cengiz Tuncer ilerisi için ümit verici bir yazar.

Atatürk Nesir Antolojisi

(Hazırlıyan: Muzaffer Ender, İçel Matbaası, Mersin 1960, 112 sayfa, 300 kuruş).

Muzaffer Ender Mersin Ticaret Lisesi edebiyat öğretmeni. Genç bir insan. Bütün gençler gibi de Atatürke hayran. Atatürk 1938 de öldüğü zaman altı yaşındaymış. "Hafızamda kalan ilk çocukluk hatırası altıncı yaşımın eseridir. Henüz okula gitmediğimden okumayı bilmiyordum. O gün simsiyah çıkan gazetelerin neden feryat ettiğini ancak seneler ilerledikçe anladım" diyen Muzaffer Ender Atatürk için bir antoloji hazırlamayı aklına koymuş. Bu antolojinin "O büyük insan için çırpınan en mukaddes eser" olması için de çalışmaya başlamış. Neticede "Atatürk Nesir Antolojisi" ortaya çıkmış. Muzaffer Ender bu antolojiyi 4000 lira borca girerek Mersin gibi baskı tekniği oldukça geri bir şehrimizde bastırmış. Asli maaşı 35 lira olan bir devlet memuru için 4000 lira borç oldukça büyük bir rakam. Ama Muzaffer Ender düşünüyormuş ki "Öğretmenler ve öğrenciler, hattâ bütün cemiyet böyle bir esere susamış vaziyette" dir.

Muzaffer Ender bu zanla Milli Eğitim Bakanlığına müracaat etmiş. Kitabının okullara ve öğrencilere tavsiye edilmesini istemiş. Ama Millî Eğitim Bakanlığı Muzaffer Endere verdiği cevapta bu kitabı tavsiye edemiyeceğini bildirmiş. Bu cevap için Muzaffer Ender "Üzüldüm, hem de çok üzüldüm. 35 lira asli maaşlı bir devlet memuru olarak böyle bir hiz-

mette bulunabilmek için 4000 lira borca girdiğimden dolayı değil. Atatürk sevgisinin bir Tom Miks sevgisine tercih edilmesinden dolayı üzül düm" diyor.

Muzaffer Enderin hazırladığı antoloji 112 sayfalık küçük boyda bir kitapçık. Matbacılığın en geri araçları ile dizilmiş, basılmış. Kitap baştan aşağı baskı, dizgi ve tertip hataları ile dolu. Kâğıdı kötü. Cildi kötü. Kelimenin tam manası ile ele alındığı zaman "dökülen" bir kitapçık. Zarfı bu olan "Atatürk Nesir Antolojisi" nin mazrufuna gelince: Muzaffer Ender kitabının başına Atatürk 10. yıl mesajından bir pasaj almış. Bu başlangıcı Atatürkün hastalığı sırasında neşredilen raporlar, Atatürkün ölümü üzerine neşredilen resmi tebliğ, o zamanki Cumhurbaşkanı ve Başbakanın Türk milletine hitabeleri takip ediyor.

Kitabın daha sonraki kısmı 27 yazarın Atatürkün ölümü için yazdıkları 30 makaleyi ihtiva ediyor. Muzaffer Enderin Atatürkün ardından yazı yazan 27 yazar olarak seçtiği imzalardan bir kaçını sayalım. Refii Cevat Ulunay, Kadircan Kaflı, Peyami Safa, Burhan Belge, Kılıç Ali Şükrü Kaya...

Sonra birkaç da tanınmamış şöhret, İzzet Ulvi, Şevket Kutkan Cevdet Bereket, Ali Karakurt, Halit C. Canel, v.s...

Bütün bunların arasına sıkıştırılmış Hasan Ali, Fatih Rıfkı gibi bir iki imza daha ve Atatürkün son derece geri bir teknikle basılmış bir iki portresi. İşte 27 yaşındaki edebiyat öğretmeni Muzaffer Erdenin hazırladığı ve "O büyük insan için çırpınan en mukaddes eser" olmasına çalıştığı "Atatürk Nesir Antolojisi"..

Antolojinin dizgi, baskı ve tertibindeki her türlü hatalar mazur görülebilir. Nihayet bir taşra matbaasının imkânları ile hazırlanmış bir kitaptır, denir, geçilir. Peki ama ya o Atatürkün ardından göz yaşı dökmüş, dökmekte olan bir milletin içinden bula bula Peyami Safayı, Refii Cevatı, Burhan Belgeyi bulmak ne oluyor? İnsan ister istemez bu kadronun içinde Necip Fazıl niye yok diye hayrete düşüyor.

"Atatürk Nesir Antolojisi", büyük bir çalışma ve emek mahsulü olmaktan uzak, çok çok bir günlük gayretle ham maddesi ortaya konuverecek sıradan, beylik bir kitapçık. Muzaffer Ender gibi Atatürkçü bir gençten çok daha ciddi, çok daha emek ve gayret isteyen araştırma mahsulü eserler beklenebilir. Ama "Atatürk Nesir Antolojisi" okuyucuya bu umudu vermiyor.

MUSİKİ

Opera

İstanbulda opera

İstanbulun mühim bir eksiği söylene söylene, üzerinde durala durala, nihayet geçen hafta sonunda giderilme yoluna girdi. Yoluna girdi, çünkü Belediye Meclisi bir Şehir Operası kurulmasına, bu iş için 2,5 milyon lira tahsisat ayrılmasına karar verdi, bu kararın ilk müsbet neticesi olarak da, 45 günlük kısa bir hazırlıktan sonra, mevcut unsurlarla ve İtalyadan davet edilen sanatkârlarla, 19 mart cumartesi akşamı, ilk temsil verildi. Ama İstanbul Operasının perdesini açmak, ilk temsilini vermekle herşey olup bitmedi.

İstanbul ve Opera birbirinin yabancısı değildir, ama yıllardan beri İstanbulun bir türlü bir operası da olamamıştır. Sebepleri malum... Tanzimattan bu yana güya garplılaştık, güya kafa değiştirdik. Herşeyde olduğu gibi musikide de bu garplılaşma, Atatürk devrine gelinceye kadar sözde ve heveste kaldı. Onun için yüz senedir İstanbul Operayı ancak yabancı, gelip geçici trupların "seyircisi" olarak tanıdı. İşin garibi bu "seyircilik" durumu, Cumhuriyet devrinde de uzun bir zaman devam etti. Ankarada bir Devlet Konservatuarı açılırken bir eşini de İstanbulda açmak, bir Devlet Operası kurulurken bir benzerini de İstanbulda kurmak, nasılsa, kimsenin aklına gelmedi. En kötüsü bina işi son yıllara kadar hiç düşünülmedi. Operanın ve Tiyatronun Avrupada saraylardan güzel binalara yerleştirilmiş birer kültür âbidesi halinde yükseldiğini görenler ve bizim de bir operamız, bir tiyatromuz olmasını canügönülden istiyenler bile, bu sanat ağaçlarının salaşlar üzerinde yetişebileceğini sandılar. Onun içindir ki İstanbul Operası bugün perdesini ancak geçen asırdan kalma, döşemesinin her tahtası, her adımda inleyip sızlayan o köhne Tepebaşı tiyatrosunda açabildi.

Puccini'nin kaderi

Türk Operasının hangi şartlar altında, hangi nağmelerle dünyaya geldiğini tetkik ve tesbit edecek olanlar, bu doğumu İtalyan bestecisi Puccini'nin melodileriyte teşci, hattâ tesit ettiğini görmemezlikten gelemiyeceklerdir.

1941 de Ankarada Türk diliyle verilen ve umumi bir heyecan yaratan ilk opera temsili, meşhur Verismo çığırının en mühim temsilcisi sayılan Giacomo Puccini'nin "Madam Butterfly" operası olmuştu. Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesinin, bu temsili verdikten bir sene sonra, 1942 de sahneye koyduğu ikinci opera, gene meşhur İtalyan bestekârının "Tosca" operasıydı. Ama bu sefer eserin tamamı değil, ancak 2. perdesi oynanabilmiş, bu kadarı bile Semiha Berksoyun ve rahmetli Nurullah Şevket Taşkıranın başrollerde gösterdikleri büyük muvaffakiyet sayesinde, ümitleri aşan bir güzel netice olarak hayranlık uyandırmıya yetmişti. O

İstanbul Operasının açılışından bir intiba
Perdenin önü

gün için "Tosca"nın tamamını oynamak Tatbikat Sahnesinin imkanlarını aşıyordu.

Şimdi, yirmi yıla yakın bir zaman geçtikten sonra, İstanbul Operasının "Tosca"nın tamamını oynayarak perdesini açmış olması Puccini'nin kaderinde operamızın kaderiyle müşterek manevi bağlar olduğunu gösterdiği kadar, Batı musikisinde elde tutulur bir ilerleme halinde olduğumuzu da açıkça gösteriyor. Aksi takdirde Carl Ebert'in 19 yıl önce ancak bir perdesini sahneye koyup oynatabildiği "Tosca" operasının tamamını, talebesi olan Aydın Günün 45 günde çıkarabilmesi elbette mümkün olamazdı.

İki dilli "Tosça"

Geçen haftanın sonunda Tepebaşı Tiyatrosunda verilen "Tosca" temsilini seyreden İstanbul sosyetesinin kalburüstü simaları bir şeye pek hayret etmiş gibiydiler. Ressam Mario Cavaradossi rolünü oynıyan İtalyan tenoru Giuseppo Savio ile İtalyadan bu temsile -Floria Tosca rolünde- iştirak etmek için gelmiş olan güzide sopranomuz Leyla Gencer ve ünlü baritonumuz Orhan Güney -Baron Scarpia- part yorlar, diğer tali rol sahipleri ile koro ise türkçe teganni ediyorlardı.

Halbuki ortada hayret edilecek bir şey yoktu. Ama birçoklarının böyle bir opera prömiyerine ilk defa, o da müzik zevkinden çok elmas ve tuvalet teşhiri için geldikleri, alkışlanacak yerleri bir türlü kestirememelerinden belli oluyordu. Batı musikisine ve opera geleneklerine gerçekten vakıf olan ve azınlığı teşkil eden aydın seyirciler ise bunun, Avrupa sahnelerinde sık sık görülen bir şey olduğunu, bazı memleketlerde her operanın yazıldığı, dilde temsil ve icra edilmesinin titizlikle riayet edilen bir usul haline getirildiğini, üstelik misafir İtalyan tenorunun partöneri olan sanatkârlarımızın kendisine konuştuğu dille cevap vermelerinin "concentration", duygu ve ifade bakımından temsil için büyük bir kazanç olduğunu biliyorlar, sanatkarlarımızın milletlerarası repertuara hakimiyetlerini, bu vesile ile, kendi sahnemizde görmekten ayrı bir haz duyuyorlardı. Bir kısmı bu müstesna temsili görmek için gelmiş Ankaralılardan, bir kısmı da İstanbullu hakiki musikiseverlerden meydana gelen bu azınlık, ikinci perdeden sonra, haklı ve yerinde alkışlara rehberlik etmeği üzerine almamış olsaydı, en parlak arialar bile derin bir sessizlik içinde nihayet bulmak tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktı.

Sıra bekleyenler

Her iyi teşebbüsü şüphe ile karşılamayı huy edinmiş kötümserlerin perde aralarında ortaya attıkları bir mesele, açılış akşamı en çok münakaşa edilen konulardan biriydi: İtalyadan getirilenler gidince İstanbul Operasının hali ne olacaktı? Leyla Gencerden, Orhan Günekten, Giuseppe Savio'dan sonra, aynı partileri kimler söyleyecek, kimler dinliyecek-

Gencer ve Savio "Tosca" da
Perdenin arkası

Halbuki bu suallerin cevabı uzakta değil, ellerinde tuttukları programda yazılıydı. Tosca rolünü Leyla Gencerden sonra oynamak üzere 4 soprano, Cavaradossi rolünü G. Savio'dan sonra söylemek için 2 tenor, Scarpia'yı Orhan Günekten devralmak için de 3 bariton sıra bekliyorlardı. İstanbul Operasını açanlar da, başta eseri sahneye koyan Aydın Gün olmak üzere, elbette bu işin o kadar da acemisi değillerdi. Üç beş temsil sonra kapıları kapamak üzere opera açmıya kalkışmış değillerdi ya...

İşin bir gerçek tarafı varsa o da şuydu: İstanbul Operası milletlerarası değerde misafir sanatkârların iştirakiyle açılmıştı, ama misafirler gittikten sonra, onların yerini almak için sıra bekleyen ev sahibi sanatkârlarla vazifesine devam edecekti. İstanbul Operası asıl onlara güvenilerek açılmıştı. Onların çalışmaları, onların sanat aşkı, onların sesiyle ayakta duracaktı. Bunun için de onlara şimdiden şüphe ile bakmak, şimdiden cesaretlerini kırmak değil, bilâkis onlara güven vermek, onları sevgi ve anlayışla teşci etmek lâzımdı.

Her sanat teşebbüsü, hele opera çalışmaları, başlangıçta sevgi ve anlayış görerek kuvvet almış, bunu göremediği zaman da varlığını devam ettirememiştir. İstanbulluların İstanbul Operasını asıl gala gecelerinden sonra sevmeleri, benimsemeleri icabedecektir.

Sahnedeki oyun

İlk "Tosca" temsilinin icra bakımından bütün tahminleri aşan bir muvaffakiyete ulaştığını söylemek gerçeği belirtmek olacaktır. Avrupa ve Amerika sahnelerinin paylaşamadığı Leylâ Gencerin, Orhan Günekin, G. Savio gibi billur sesli bir tenorun katıldığı bu açılışın İstanbulun şimdiye kadar bir eşini daha görmediği muhteşem bir sanat hadisesi, bir musiki ziyafeti olacağı tahmin edilmekte idi. Ama orkestra, Koro, tali roller, sahneye koşuş, dekor ve kostüm gibi çeşitli unsurlarda göze batacak bir aksaklık açılış akşamının bütün parlaklığını giderebilirdi.

Cumartesi akşamı, işin inceliklerine vakıf olan ve bu endişeyi biraz olsun duymaktan kendini alamıyan pek az insan, perde açılır açılmaz, sevimli Zangoçla siyasi mahkûm ve firari Angelotti'nin temsil ve icrasını, gördükten, perde sonunda da koronun "Te Deum"unu dinledikten sonra, Aydın Günün çayı görmeden paçaları sıvamamış olduğuna kanaat getirdiler ve rahat bir nefes aldılar.

Bir opera temelli için herşeyin başında gelen orkestradır, temsilin müzikal sevk ve idaresidir. Bu bakımdan, daha önce Ankaraya da gelmiş ve "Don Juan" operasını idare etmiş olan tanınmış Alman şefi Kurt Eichhorn'un bir küçük mucize yarattığını söyleyenlere hak vermek icabediyor. Zira çoğu amatörlerden mürekkep, yıllardanberi yalnız senfonik eserler çalmış bir Şehir Orkestrasını -beş, on günlük bir çalışma ve hazır -

lık devresinden sonra- Scala orkestrası ile söylemiş büyük şantörlerle oynanan bir "Tosca" temsilini layıkıyla icra edecek bir Opera Orkestrası haline getirmek kolay iş değildi. Onun için İstanbul Operasının açılış temsillerinin kazandığı muvaffakiyette Kurt Eichhorn'un büyük bir hissesi olduğunu kabul etmek lazımdır.

Kazanılan muvaffakiyette büyük hissesi olanlardan biri de, elbette, Devlet Tiyatrosunun eski tenoru ve rejisörü, yeni İstanbul Operasının da Umumî Sanat Müdürü Aydın Gündür. Aydın Gün, bir opera temsiline hiç de elverişli olmıyan Tepebaşı sahnesine "Tosca"yı, emektar Perov'un ağırbaşlı dekorları ve bir çok itina ile dikilmiş güzel kostüm içinde, ayrı ayrı yerlerde geçen üç perdesi ve korosu ile beraber, seyirciye "darlık" hissi vermeden yerleştirmek ustalığını göstermiştir.

Başrollerden Floria Tosca'da Leyla Gencerle Baron Scarpia'da Orhan Güneki -radyonun naklen yaptığı yayınla- bütün memleket gurur ve iftiharla dinlemiştir. Yalnız son derece sıcak ve tatlı sesleri, yalnız kolay erişilmez müzikaliteleri ile değil, temsil ve icradaki üslûb ve ifade zarafetiyle de bu müstesna cevherli iki Türk çocuğu dünyanın her tarafında yüzümüzü ağartacak kudrette olduklarını bir kere daha göstermek fırsatını buldular.

Bu övgü kelimeleri onların çalışmaları ve bu çalışmalar sonunda elde ettikleri muvaffakiyetin mükâfatı olarak azdır. Bir gün bizde de Devlet Sanatkârlığı rütbesi ihdas edilirse, Opera bölümünde, hiç çekinmeden bu rütbeyi verebileceğimiz ilk insanlar Gencer'le Günek olmalıdır.

Misafir tenor Giuseppe Savio'ya gelince: Pürüzsüz sesi, insana rahatlık ve gıpta hissi veren mükemmel icrası, sağlam ve yakışıklı fiziği ile dinleyicileri üzerinde derin bir takdir hissi uyandırdı. Yalnız oyuna, birçok İtalyan opera sanatkârı gibi, fazla ehemmiyet vermediği, bütün endişesinin partisini ve arialarını en iyi ve tesirli şekilde söylemekten ibaret olduğu da gözden kaçmıyordu.

T İ Y A T R O

İstanbul

Dormenin "Zafer" i

İstanbul tiyatroları, bu mevsim, birbirleriyle hakiki bir rekabet halindeler. Rekabetin böylesine doğrusu can kurban. Çünkü netice hem seyircinin, hem de Türk tiyatrosunun hayrına oluyor. Seyircinin yalnız rağbetini değil, takdirini de kazanmak ve bir mevsim içinde sanat değeri olan birşeyler yaratmak için girişilen bu yarışta her topluluk, kendi bünyesine göre, piyesin en iyisini, tevziatın en isabetlisini, mizansen ve dekorun en güzelini gerçekleştirmeğe çalışıyor.

Birkaç senedenberi Küçük Sahneye yerleşmiş ve bu mevsim başı kadro bakımından biraz zayıflar gibi görünmüş olan Haldun Dormen topluluğu, kadrosunun imkânları ve yapabileceği şeylerin hududunu çok iyi ölçmenin güveniyle, daha ikinci piyeslerde, taze bir kuvvet kazanmış ve repertuarına zevkle seyredilen iki eser ilâve etmişti. Şimdi mevsimin üçüncü eserlerini de sahneye koymuş bulunuyor. Bunlardan bilhassa Joshua Logan'la Thomas Heggen'in "Zafer Madalyası" isimli piyesi Dormen topluluğunun da zaferi haline gelmiştir. Zira bu Amerikan piyesi mükemmel bir reji ve dekor içinde, bu sahnede pek az esere nasibolmuş bir oyunla oynanmaktadır.

Nefis bir dekor

Vaka Pasifikte, bir adadan bir adaya dolaşan ve deniz kuvvetlerinin ikmal ve iaşe işlerinde vazife gören bir harb nakliye gemisinde geçiyor. Küçük Sahnenin bir küçük oda hacmindeki daracık sahnesinde Duygu Sağıroğlunun gerçekleştirdiği dekor, yılın en başarılı dekoru sayılsa ve bir mükâfat verilse, gerçek bir sanat muvaffakiyetinin hakkı tanınmış olur.

Eserin havasını bu kadar kuvvetle veren bu dekorun realizasyon bakımından da hiç kusuru yok. O demirden, dar ve dik gemi merdiveni, insanların bir eşya gibi fırlayıp içinde kayboldukları anbar ağızları, çelik cidarları birbirine ekleyen perçinler, çeşitli tesisata ait borular ve hepsine hakim olan harb gemilerinin kurşuni yağlı boyası... Hiçbir şey, en küçük teferruat bile ihmal edilmemiş.

Sahnedeki oyun

Son dünya savaşında ateş hattının gerisinde çalışan insanların da neler çektiklerini gösteren, aylarca kara ve kadın yüzü görmeden, evlerinden, sevdiklerinden, alışkanlıklarından uzak, üstelik bir rütbe daha kazanmaktan başka bir şey düşünmeyen egoist bir kumandanın baskısı altında bunalmış denizcilerin psikolojisini, "üst" lerle "alt" rütbedekilerin her zaman akla, mantığa ve adalete uygun düşmeyen münasebetlerini işleyen eser iyi sahneye konulmasa, iyi oynanmasa, bu savaştan uzak kalmak bahtiyarlığına ermiş olan seyircimiz için büyük bir mâna ifade etmeyebilirdi.

Ama Haldun Dormen vakayı beşeri açıdan canlandırmayı, hazin ve gülünç taraflarını, muayyen dozda vermeyi bildiği için, kendisine yabancı kalması mümkün olan vakayı da, kişileri de seyirci kuvvetle benimsiyor, O kadar ki gülünç sahnelerde kahkahadan kırılıyor, buruk sahnelerde de nefes almaktan âdeta çekiniyor.

Muvaffakiyetin yarısı eseri sahneye koyan Haldun Dormenin ise, yarısı da eserdeki bellibaşlı kişileri canlandıran sanatkârlarındır. Bunların başında, Teğmen Pulver rolünde, Altan Erbulak geliyor. Sanatkâr mizacıyla A. Erbulak iyi, merd, cesur "düşünce"lerine uymıyan ürkek, hattâ korkak "yaradılış"ı ile Teğmen Pulver'e çok tatlı, aynı zamanda çok duygulu, derinliği de olan bir kompozisyonla gerçeklik veriyor.

Birbiriyle hiç geçinemeyen Süvari ile Üsteğmenden kumandan rolünde Erol Keskin ne kadar antipatik, sahtevakar ve duygusuz bir tip çiziyorsa, savaşa katılamamaktan duyduğu kahramanca üzüntüsü, emri altındaki deniz erlerine gösterdiği anlayışlı ve müşfik muamele ile ona tabantabana zıt Üsteğmen Roberts rolünde -aslında esere adını veren rol- Metin Serezli o kadar sevimli, alçak gönüllü ve duygulu bir tip çiziyor. Serezlinin oyunu üslûb ve ifade bakımından gün geçtikçe kuvvetleniyor, şahsiyet kazanmıya başlıyor. Fakat diksiyonunun da oyunuyla hemahenk olarak kuvvetlenmesi, hızlı konuştuğu zamanlarda bile ona hakim olacak kadar kuvvetlenmesi lâzım.

Diğer rollerden Doktoru Haldun Dormen, çavuşu İzzet Günbay, er rollerini de Erol Günaydın, Yılmaz Gruda ve arkadaşları renkli bir oyunla canlandırıyorlar. Yalnız Erol Günaydınınki, bazı sahnelerde, biraz fazla renkli, hattâ alacalı bulacalı bir hal alıyor. Seyirciyi güldürmek iyi, zevki olan bir şeydir. Ama eserin manâsını, hedefini değiştirmek bahasına olmazsa. Sanatta herşey, gene, dönüp dolaşıp "ölçü" ye dayanıyor.

SİNEMA

Amerika

Oscar'lar

Son yılların en ilgi çekici grevlerinden biri Hollywood'u sessizliğe gömerken, bu hafta Amerikan sinema endüstrisi önümüzdeki 4 Nisanda Amerikan Sinema Sanatı ver Tekniği Akademisi tarafından dağıtılacak olan Oscar'lar ile uğraşıyordu. Oscar heykelciği bu yıl 32 inci defa olarak dağıtılacak ve herhalde dedikoduları yine uzun bir süre devam edecektir. Bilindiği gibi Oscar'lar çoğu yıllar umulmadık kişilere verilerek, herkesin parmağını ağzında bırakmasıyla olduğu kadar yıllarca kendisinden Oscar heykelciği esirgenen bir sanatçıya birdenbire en önemsiz eseri dolayısıyla sunulması bakımından da ilgi çekicidir. Nitekim, Akademinin bu tutumunu bilenler adayların gösterirlerken en değerli olanı düşünmeyi bir yana iteliyerek, daha başka noktalar üstünde duragelmişlerdir.

Anlaşıldığına göre bu yılın en iyi film Oscar'ı George Stevens'in "Anne Frank"ın Hâtıra Defteri - The Diary of Anne Frank", Jack Clayton'un "Tepedeki Oda - Room at the Top"-sı, Williâm Wyler'in "Ben - Huf"u, Fred Zinnemann'ın "Rahibenin Hikâyesi - The Nun's Story" veya Otto Preminger'in '"Bir Cinayetin Teşrihi - Anatomy of a Murder" adlı film lerden birine gidecektir.

Anne Frank'ın Hatıra Defteri

Küçük Yahudi kızı Anne Frank'ın, Hollandanın naziler- tarafından işgalinden sonra, hayatının en mesut geçmesi gereken günlerini nasıl kasvetli bir tavan arasında, korku ve dehşet içinde geçirmek zorunda kaldığını anlatan hatıralarının piyes halindeki şeklinin hemen aynen sinemaya alınmasıyla meydana getirilen "Anne Frank'ın Hatıra Defteri" şüphesiz Oscar'ların önemli adaylarından birisidir. Amerikan sinemasının savaş ertesi ortaya koyduğu rejisörlerin en güçlülerinden olan George Stevens, Anne Frank'ı perdeye getirirken aynı zamanda İkinci Dünya Savaşını görmenin, savaşın insanlar üstünde yarattığı o korkunç tesirleri bilmenin kendisine verdiği sorumlulukları da müdrikti. Belki de bu yüzden Stevens ilk defa olarak senaryoya gereken önemi vermemiş, filmde olayların kuruluşundan çok savaş içindeki insanların psikolojik çöküntüsünü, insanî değer yargılarından oluşlarını vermek yolunu seçmişti. Bu maksatla Los Angeles'te bir stüdyo içinde Anne Frankların evi aynı büyüklük ve şekilde yapılmış, Stevens bazı anlarda oyuncuları, canlandırdıkları olaylarla iç içe getirmiştir ki hazır bulunanlar büyük stüdyoda yeni bir Anne Frank faciası daha yaşandığını sanmaktan kendilerini alamamışlardır.

Ama bütün bunlar siyah-beyaz, Cinemascope olarak filme alınan Anne Frank'ın" Stevens'ten beklenen seviyeye ulaşmasını maalesef sağlıyamamıştır. Bunda, olayların hemen tamamının bir tavan arasında geçmesinin yarattığı monotonluğun ve daha açıkçası, Anne Frank'ın başından geçenlerin bir filmi ayakta tutacak kadar sağlam şeyler olmamasının da payı büyüktür. Ayrıca, Anne Frank tipi için seçilen Millie Perkins de Stevens'in elinde ustalıklı bir oyun çıkarmışsa da bu, Anne Frank, için düşünülen tarza pek uymamıştır. Fakat sayılan aksaklıklara rağmen, film kolayca atlanamıyacak bir sinema eseri olmuştur.

Ben - Hur

Hollywood'un büyük akademisyeni William Wyler'in imzasını taşıyan "Ben - Hur" ise, çeşitli bakımlardan "Anne Frank"ın başlıca rakibi sayılabilir. General Lew Wallece'ın 1880 yılında yayınladığı zaman Amerikada muazzam satış yapan aynı adlı romanından çevrilen "Ben Hur, dada önce sinema ve tiyatroda da ilgi toplamıştı. 1900 de Klaw ve Erlanger'in hazırladığı piyes, daha sonra 1907 de çevrilen tek bobinlik film, ardından 1926 da Fred Niblo'nun rejisörlüğünü yaptığı ikinci film tipik bir İncil hikâyesinin anlatıldığı "Ben Hur" u daha da popüler kılmıştı. Bu defa Karl Tunberg'in yazdığı senaryoda Christopher Fry'ın yaptığı bazı değişikliklerle filme alınan "Ben Hur", bu güne kadar çevrilen en pahalı filmlerden birisidir. Başrollerini Roman Novarro ile Francis X. Bushman'ın oynadığı 1926 versiyonunun 4 milyon dolara çıkmasına mukabil, Charlton Heston, Jack Hawkins, Stepnen Boyd ve Haya Harareet'in başrollerini paylaştıkları 1959 "Ben Hur"u tam 15 milyon dolara malolmuştur. Üç buçuk saat süren filmde konuşmalı 453 rol vardır, ve kullanılan figüran sayısı 100.000 i bulmaktadır. Filmde sinema tarihinin belki de en kalabalık sahneleri yer almış ve 15 dakikalık muazzam bir at yarışının çevrilmesi için iki yıl hazırlık yapılmış, sadece, bu sahnenin çevrilmesi işi üç aydan uzun sürmüştür "Ben Hur" ile ilgili istatistik rakamlar başdöndürücü bir şekilde daha da arttırılabilir.

"Ben - Hur" dan bir sahne
Isıtılan pilâv

Fakat "Ben Hur" harcanan paranın büyüklüğüne ve eldeki eserin çeşitli sahneleriyle sinema bakımından küçümsenmiyecek bir seviyede olmasına rağmen, William Wyler açısın-

dan düşünülünce hiç de iç açıcı değildir. 58 yaşındaki Wyler 1921den beri sinema endüstrisi içindedir. Savaş Öncesinde "Çıkmaz Sokak - Dead End" (1934), Savaş sonrasında ise "Hayatımızın En Güzel Yılları - The Best Years of Our Life" (1946) gibi filmler sosyal muhtevaya gereken önemi veren bir William Wyler'in varlığını ortaya koymuş ve Wyler sinemaseverlerin sevgilisi oluvermişti. Aynı rejisörün, bugün Cecile B. De Mille'den geri kalmıyan bir yolu tutması ise çok acıdır. Gerçi Wyler ne De Mille gibi büyük bir gözboyacısıdır ve ne de sinemayı kullanmakta ustalığı kolayca inkâr edilebilir. Dolayısıyla, Akademinin hâlâ günümüzün başlıca meseleleri olmakta devam eden dâvalara dokunan Stevens'in filmiyle, Wyler'in İncil Hikâyesi arasında nasıl bir yol tutacağı cidden meraka değecektir.

Tepedeki Oda

İngiliz Jack Clayton'un "Tepedeki Oda - Room at the Top"sı da, İngiliz filmi olmanın yarattığı aleyhteki duruma rağmen, Oscar üzerinde etkili olabilir. "Tepedeki Oda", daha önce Stevens'in "İnsanlık Suçu - A Place in the Sun"nda ele aldığı Theodore Dreiser'in "Bir Amerikan Trajedisi - An American Tragedia" ile benzerlikler gösteriyor. Yine ortada alt tabakadan gelen, yükselme ihtirası içindeki bir delikanlı ile gencin karşısına çıkan kendi seviyesindeki bir kadın ve yükselmek istediği tabakadan bir genç kız vardır. Anlatılan, İkinci Dünya Savaşı dönüşünde, başından geçenler dolayısıyla "günün adamı" haline gelen delikanlının bu iki kutup arasındaki dramıdır. Brainer'in best-seller"ınden çevrilen "Tepedeki Oda", son yıllarda önemli bir sarsıntı geçirmekte olan İngiliz sinemasının kendine gelmeğe başladığını gösteriyor. "Bağımsız Sinema" cereyanının endüstrice de tanınmasına yol açan "Tepedeki Oda" sinema adını bu kadar geniş bir kütleye duyurabilmiştir. Simone Signoret"nin oyunu da film lehindeki bir başka unsurdan. Oscar'ların daha önce de bir iki defa yabancı filmlere verilmiş olduğu düşünülünce, genç Jack Clayton'un filminin oy toplaması imkân dahilindedir.

Ötekiler

Fred Zinnemann'ın "Bir Rahibenin Hikâyesi - The Nun's Story" adını taşıyan filmi konusunu, gerçek bir olaya dayanılarak yazılan bir başka "best seller"den alıyor. Ancak ne Bayan Kathryn C. Hulme'un romanı ve ne de Robert Anderson'un senaryosu sebep ve neticeleri açıklıkla ortaya koyabiliyor. Filmde, rahibe olmak üzere manastıra giren Belçikalı bir genç kızın Afrikada gönüllü hâstabakıcılık yapması ve karşısına çıkan bir doktorla geçirdiği platonik sevgiden sonra, rahibeliğin kendine göre bir iş olmadığını anlıyarak, yeniden normal hayata dönüşü anlatılıyor. Ancak, bu ilgi çekici konu katolik seyircilerin çokluğu ve din baskısı göz önünde tutularak çeşitli uzlaştırıcı yollara sürüklenmiş, söylemek istediklerinden çok şey kaybetmiştir. Rejisör de bu karışıklıkta konuya hakimiyetini iyice elden kaçırıvermiştir. Ancak, Audrey Hepburn'un duygulu kompozisyonu ve Afrikada çekilen dış sahnelerin dokümanter özellikleri "Rahibenin Hikayesini belirli bir çizginin üstüne çıkarabilmektedir

En iyi Erkek Oyuncu

En iyi erkek oyuncu Oscar'ına bu yıl, "Tepedeki Oda" için Laurence Harvey, "Ben Hur" için Charlton Heston, "Bir Cinayetin Teşrihi" için James Stewart ve "Bazıları Sıcak Sever - Some Like It Hot" dolayısıyla Jack Lemon ile "Öfkeli Adamların Sonuncusu - The Last Angry Man" deki rolüyle emektar Paul Muni aday gösterilmektedir.

Bilindiği gibi, 1930 ların en ünlü oyuncusu olan Paul Muni en son 1952 de Joseph Losey'hi "Stranger on the Prowl"ında görülmüş, sonra sinemadan elini eteğini çekmişti. "Öfkeli adamların sonuncusu" çevresine yardıma çalışan, insanoğlundaki umut kıvılcımlarını öldürmek istemeyen Brooklyn'li, yaşlı bir doktorun dramıdır. Gerald Green'in roman ve senaryosundan rejisör Daniel Mann'ın çektiği filmdeki rolüyle Akademi armağanının Paul Muni'ye son bir hatıra olarak gitmesi mümkündür. Ancak, "Bazıları Sıcak Sever"deki rolüyle bir Oscar'ı hak etmiş olan Jack Lemon, Oscar sırasında bekliyen James Stewart, İngiliz Laurence Harvey ve en zayıf ihtimalle Charlton Heston da çeşitli sebeplerle eşit kazanma şansı taşımaktadırlar.

En İyi Kadın Oyuncu

Bu yılın en iyi kadın oyuncu Oscar'ı için yine "Tepedeki Oda" da verdiği oyunla Simone Signoret, "Rahibenin Hikâyesi" dolayısıyla Audrey Hepburn, ve "Yastık Konuşması -Pillow Talk" filmindeki oyunuyla Doris Day ile "Birdenbire Geçen Yaz...- Suddenly Last Summer"daki rolleriyle Elizabeth Taylor, Katherine Hepburn aday bulunmaktadırlar.

Rejisör Michael Gordon'un "Yastık Konuşması"nda Doris Day, kazaen paralel bağlanmış olan apartman telefonları dolayısıyla çapkın bir bestecinin özel hayatına karışan ve nihayet onunla tanışan bir kadın dekoratörü başarıyla oynamaktadır "Pijama Oyunu -The Pajama Game" gibi bazı filmlerde de sade, ustalıklı bir oyun vermiş bulunan Doris Day, nihayet Oscar adayı olabilmiştir.

S P O R

Klüpler

Dökülen yapraklar

Geçen haftanın ortalarında bir gündü. Mithatpaşa Stadı yükünü bir hayli almıştı. Günün ilk karşılaşması olan Vefa - İstanbulspor maçı bitmiş, stad hoparlörünün etrafa yaydığı müzik sesleri arasında seyirciler, ikinci karşılaşma için takımların sahaya çıkmalarını bekliyorlardı. Bu sırada L Tribününün idarecilere ayrılan kısmına kalabalık bir grubun girdiği görüldü. Civarda bulunanların bir hayli dikkatlerini çeken grup sessizce, önlü arkalı bir sıraya yerleşti. Bu esnada Şeref tribününde yer alan zevatın yeni gelen gruptan birisini ayağa kalkarak selâmlamaları ve bazılarının da bu selâmlarına mukabele görene kadar ellerine aldıkları şapkalarını havada tutmaları birçok seyirciye garip gelmiş olmalı ki, onlar da ayağa kalkarak bu grubu büyük bir tecessüsle süzdüler. Gelenler, Fenerbahçenin yeni idare heyeti mensupları idi ve yeni başkan, Başbakan Yardımcısı Medenî Berkde aralarında bulunuyordu. Medeni Berk, Fenerbahçenin eski politikacı başkanları gibi Şeref tribününe girmemiş, oradaki rahat koltuk yerine, arkadaşları arasında olarak, tahta sıralar üzerinde maç seyretmek külfetine katlanmıştı!...

Medeni Berkin, iki yanında oturan Talât Ataman -yeni Fenerbahçe idare heyetinin tek C.H.P. li üyesi- ile Dr. Fahri Atabeye zaman zaman takımın tertibi ve rakibin kuvveti hakkında sualler sorduğu görülüyordu. Bu sırada çıkış tünelinin ağzında Fenerbahçeli futbolcular belirdi Ama önde kaptanları Naci olduğu halde sahanın ortasına doğru koşmakta olan "milyonların sevgilisi Fenerbahçenin her zaman çılgınlar gibi tezahürat yapan taraftarlarına ne olmuştu? O alışılmış, gök gürültüsünü andıran tezahürattan eser dahi yoktu. Sadece bir iki taraftar alışkanlıkla ellerini bir iki defa çırptılar...

Durum hakikaten hayret verici idi. Tribünlerde yer almış binlerce Sarılacivertli taraftarın söz birliği etmişçesine, takımlarını bu şekildeki sessiz protestosu çok manalıydı. Taraftarlar, canlarından çok sevdikleri Fenerbahçelerine küsmüşlerdi. Yenilmelerine, puan kaybetmelerine değil, ama sahada o ruhsuz ve hırssız gezinmelerine tahammül edemiyorlardı. Nitekim, Fenerbahçeli futbolcular o gün Mithatpaşa stadına girerken A kapısının önünde bir koyu taraftar takım kaptanı Naciye şöyle seslenmişti: "Gene İzmirdeki gibi kırıtın da, yarım düzine gol yiyelim. Sizlerde ruh kalmamış, ruh!..." Bu haklı sözler Fenerbahçenin mağrur kaptanını hayli sinirlendirmiş ve başlayan münakaşa karşılıklı yumruklaşmaya kadar varmıştı.

Medeni Berk
V.C. ye çevirdi

İstanbulspor karşısında Fenerbahçenin oyununu seyredenler, İzmir deki son beraberlik ve mağlûbiyetin izahını bizzat yapabildiler. Genç İstanbulspor 11 i karşısında, transfer değerleri 250.000 lirayı bulan Sarı-Lacivertli defans büyük bir acz içinde gol yememek için rastgele topa vuruyordu. Bereket versin ki, genç ve tecrübesiz rakipler karşılarında gördükleri Sarı-lâcivertli formadan ürküyorlar, o formanın mazisinin büyüklüğünden korkuyorlardı. Sahaların Mehmetçiği Basri, Osman, Naci, Necdet, Şeref, Yüksel, hatta Lefter gayesiz, ruhsuz ve formdan uzak halleri ile dolaşıp duruyorlardı.

İşte, İzmirde de böyle sahada dolaşmışlardı. Karşıyaka beraberliğinden sonra İzmirspor karşısında 2 farklı galibiyetten uğradıkları hezimet bir F.B. li için cidden üzerinde üzüntü ile durulacak husustu. 26 dakika içinde bir biri ardından yenilen 4 golden sonra Alsancak Stadı tribünlerinden yükselen "Beş... Beş... Beş..." şeklindeki tezahürat milyonların kalbine yerleşmiş bir kulübün mensupları için utanılacak bir durumdu. Evet, İzmirli seyirciler Fenerbahçe takımım bir averaj takımı yerine koyarak" "Beş... Beş..." şeklinde mutad tezahüratta bulunmuşlar, ancak kaleci şükrü cansiperane bir gayretle dört golden fazlasına müsaade etmemişti!..

Viskili toplantı

İstanbulsporun güç belâ 2-1 yenilmesini takiben Dr. Fahri Atabey İdare heyetini Kabataşta hemen sağdaki yokuşun başındaki evinde toplantıya davet etti. Fenerbahçenin yeni idare heyetini görenler "Cemiyetciler temizlendi, artık idare heyeti toplantıları sabit bir mahalde, klüp lokalinde yapılır" diye sevinmişler, ümitlenmişlerdi. Halbuki yeni idare heyeti toplantılarını sırasıyla İller bankasında, klüp lokalinde ve Kabataştaki evde yapmıştı.

Büyük bir apartmanın üst iki katını teşkil eden ev, davetlileri hayranlık içinde bırakacak kadar mükellef döşenmişti. Son derece modern tarzdaki birinci kata mukabil, üst kat tamamen şarkvari bir havaya bürünmüştü. Alçak, geniş sedir ve divanlar, yerlerde kıymetli şark halıları ve puflar, ortada pırıl pırıl yanan büyük bir bakır mangal, büyük vazolarla insanın kendisini bir şark sarayında zannetmemesi imkânsızdı. Medenî Berk - bir sohbet toplantısında Dr. Fahri Atabeye müstakbel İstanbul Belediye Başkanı olduğunu söylemiştir.- bu yakın dostuna, zevkinin yüksekliğinden dolayı zaman zaman takdir ve tebrik dolu cümleler söylemekten kendini alamıyordu.

Dr. Fahri Atabey, idareci arkadaşlarına ne içeceklerini, hangi içkiyi tercih ettiklerini sordu. Neticede viski üzerinde karar kılınarak arap bir hizmetçi kız ile papyonlu bir garsonun ikram ettiği viski kadehleri birbirini takip etmeğe başladı. Tam kadrolu idare heyeti artık tatlı bir sohbete dalmıştı. Halbuki kulübün halli gereken birçok meselesi vardı. Henüz şube kaptanları, bölge temsilcisi tâyin edilmemişti. İzmir, Adana ve diğer bazı şehirlerden gelen cazip maç teklifleri ortada duruyordu. Her an işine nihayet verilmesini bekliyen klüp müdürü hakkında da kesin bir karar verilmemişti.

Diğer taraftan ise gazeteciler, Fenerbahçe idare heyetinin bu mühim toplantısının sonunu merakla bekliyorlardı. Saat 20.30 da telefonla toplantının neticesini ve varılan kararları soran gazetecilere "Daha ziyade iç işlerimizi konuştuğumuz için sizlere verilecek bir deklerasyonumuz yoktur..." cevabı verildi.

Ama bütün bunlar, bugün stad kapısından çıkarken Medenî Berkin Fenerbahçelilerin ağır hitabına maruz kalmasını önliyemedi. Fenerbahçeliler "Feneri de Vatan Cephesine çevirdiler. Dökülüyor" dediler.

Medeni Berk sesini çıkarmadı, otomobiline binip uzaklaştı Bilinmeyen, bu hitabı akşam Başbakanına arzedip etmediğidir.